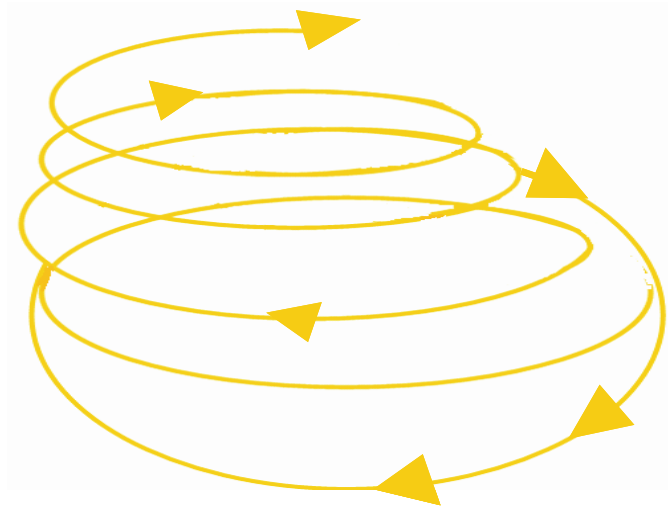

**OSALLISTAVA
VUOROVAIKUTUSKIERRE**

**– Ratkaisuja kaupungin ja maaseudun
vuorovaikutuskäytäntöjen haasteisiin**

**Karoliina Jarenko
Kaisa Schmidt-Thomé
Sirkku Wallin**

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 9/2007

**MAASEUTUPOLITIIKAN
YHTEISTYÖRYHMÄ**

ISSN 1238-6464
ISBN 978-952-491-292-1 (nid.)
978-952-491-293-8 (PDF)

Taitto Vammalan Kirjapaino Oy
Paino Vammalan Kirjapaino Oy
Vammala 2008

JULKAISIJA		JULKAISUN NIMI	
Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä		Osallistava vuorovaikutuskierre – ratkaisuja maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuskäytäntöjen haasteisiin	
SARJA / N:O		ILMESTYMISAJANKOHTA	
Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus-tutkimusraportti. YTR 9/2007 /YTK/KAMA-työryhmä		joulukuu 2007	
ISSN	ISBN 978-952-491-292-1 (nid.) ISBN 978-952-491-293-8 (PDF)	KOKONAISIVUMÄÄRÄ	
1238-6464		67	
TEKIJÄT		AVAINSANAT	
Karoliina Jarenko, Kaisa Schmidt-Thomé, Sirkku Wallin		Maaseutu, kaupunki, vuorovaikutus, politiikka, aluekehitys, kehittämiskumppanuus,	
JULKAISUN KUVAUS			
<p>Tutkimuksessa koottiin tietoa merkittäviksi koetuista maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikan esteistä sekä niiden ratkaisemiseen jo käytetyistä toimivista vuorovaikutuspoliittisista käytännöistä, hallinnollisista toimintatavoista ja -malleista. Asiakirjoihin tutustumisen lisäksi kerättiin aineistoa TE-keskusten osastojen ja maakuntien liittojen yksiköiden johtajille suunnatulla valtakunnallisella kyselyllä sekä kyselyn perusteella valittujen alueiden edustajien teemahaastatteluilla. Aineistoa peilattiin teorioihin oppivasta organisaatiosta, luottamuksen syntyisestä ja vuorovaikutuksen kehittymisestä. Tutkimus toteutettiin syksyn 2006 ja kevään 2007 aikana.</p> <p>Vuorovaikutuspolitiikkaa ehkäisevät tekijät liittyvät yhtäältä toimivien käytäntöjen aluesidonnaisuuteen ja toisaalta maaseutupolitiikan muuttuvaan kenttään; perinteinen toimintarakenne ja -kulttuuri eivät istu ohjelmaperustaisen kehittämisen mukanaan tuomiin kehittämiskumppanuuksiin. Käytäntöjen aluesidonnaisuus edellyttää kunkin alueen vuorovaikutuspotentiaalin erikseen määrittelyä: toimintaympäristön analyysiä, hyvien käytäntöjen soveltamista alueen omiin erityispiirteisiin sekä vuorovaikutukselle hedelmällisten teemojen löytymistä. Toinen ongelmakenttä vaatii verkostomaiseen kehittämiseen soveltuvan toimintakulttuurin tietoista kehittämistä ja toimintarakenteiden hiomista vastaamaan paremmin näitä uusia tarpeita.</p> <p>Tutkimusraportissa esitellään 1) vuorovaikutuspotentiaalin löytymisen lisätyökaluksi ”hankekorit”, vuorovaikutuspolitiikan alle luettavien kehittämishankkeiden aineistosta noussut kolmijako, 2) kolme taustatutkimus-kohdetta, joiden osalta tehdään toimintaympäristön analyysiä sekä nostetaan esiin menestysreseptin aineksia, 3) vertikaalisen ja horisontaalisen verkostoitumisen malli osoittamaan, ettei maaseudun ja kaupungin vastinparien osittainen puute ole este vuorovaikutukselle, 4) hankkeeseen osallistuneiden hyviksi kokemia käytäntöjä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikasta, mutta myös verkostomaisesta aluekehittämisestä ylipäättään, sekä 5) luodaan katsaus maaseutupolitiikan haasteisiin ja tarjotaan muutamia työkaluja näihin tarttumiseksi.</p>			

UTGIVARE		PUBLIKATION	
Landsbygdspolitikens samarbetsgrupp		Engagerande loop av växelverkan – lösningar på utmaningarna i växelverkan mellan stad och landsbygd	
SERIENS NUMMER		UTGIVNINGSDATUM	
Växelverkan mellan stad och landsbygd -forskningsrapport YTR 9/2007/YTK/arbetsgruppen KAMA		december 2007	
ISSN	ISBN 978-952-491-292-1 (häftad) ISBN 978-952-491-293-8 (pdf)	SIDOANTAL	
1238-6464		67	
FÖRFATTARE		NYCKELORD	
Karoliina Jerenko, Kaisa Schmidt-Thomé, Sirkku Wallin		Landsbygd, stad, växelverkan, politik, regionutveckling, utvecklingssamarbete	
REFERAT			
<p>Forskningen gick ut på att samla information om upplevda hinder inom växelverkan mellan landsbygd och stad samt om fungerande praxis, administrativa handlingssätt och handlingsmodeller som använts för att avhjälpa dessa hinder. Arbetsgruppen undersökte dokument och samlade dessutom in material dels genom en riksomfattande enkät bland direktörerna för TE-centralernas avdelningar och landskapsförbunden, dels genom temaintervjuer med regionala representanter som utsetts på basis av enkäten. Materialet undersöktes utifrån teorierna om en lärande organisation, förtroendeskapande och utvecklingen av växelverkan. Forskningen utfördes under hösten 2006 och våren 2007.</p> <p>Hindren för växelverkan mellan landsbygd och stad beror på dels att den praxis som med framgång tillämpats är regionspecifik, dels att landsbygdspolitikens område förändras; den traditionella verksamhetsstrukturen och verksamhetskulturen är inte förenlig med det utvecklingssamarbete som den programbaserade utvecklingen för med sig. Problemet med regionspecifik praxis innebär att varje regions potential för växelverkan måste fastställas separat: det gäller att analysera verksamhetsmiljön, tillämpa god praxis i förhållande till regionens egna särdrag och hitta fruktbare teman för växelverkan. Förändringarna i landsbygdspolitiken förutsätter satsningar på att medvetet utveckla en verksamhetskultur som passar ihop med nätverksbaserad utveckling och att finslipa verksamhetsstrukturerna så att de bättre svarar mot dessa nya behov.</p> <p>Forskningsrapporten redogör för 1) ett tilläggsverktyg till stöd för att hitta potential till växelverkan: en uppdelning av utvecklingsprojekt för växelverkan mellan landsbygd och stad i tre grupper, 2) tre fallstudieobjekt, där verksamhetsmiljön analyseras och ingredienserna till ett framgångsrecept lyfts fram, 3) en modell för vertikalt och horisontalt nätverkande för att bevisa att en partiell brist på landsbygds- respektive stadsmotparter inte hindrar växelverkan, 4) förfaranden som deltagarna i projektet upplevt vara bra för växelverkan mellan landsbygd och stad, men också för nätverksbaserad regionutveckling överlag, samt 5) en översikt över landsbygdspolitikens utmaningar och några verktyg för att möta dessa.</p>			

PUBLISHER		PUBLICATION	
Rural Policy Committee		Osallistava vuorovaikutuskierre – ratkaisuja maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuskäytäntöjen haasteisiin	
SERIAL NUMBER		DATE OF PUBLICATION	
Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus-tutkimusraportti. YTR 9/2007 /YTK/KAMA-työryhmä		December 2007	
ISSN	ISBN 978-952-491-292-1 (wire stiched) ISBN 978-952-491-293-8 (PDF)	NUMBER OF PAGES	
1238-6464		67	
AUTHOR		KEYWORDS	
Karoliina Jarenko, Kaisa Schmidt-Thomé, Sirkku Wallin		Rural, urban, interaction, policy, regional development, development partnership	
SUMMARY			
<p>This research gathered information on the experienced entanglements of urban-rural interaction and on best practices, administrative procedures and -models to solve these constraints. Along with the examination of political documents, data was collected through a survey addressed to Employment and Economic Development Centres and to Regional Councils and through interviews of regional representatives selected from the survey. The data was reflected against theories of organizational learning, the building of trust and the evolution of interaction. The research was conducted between the autumn of 2006 and the spring of 2007.</p> <p>The entanglements of urban-rural interaction well from the regional specificity of best practices on one hand, and from the changing arena of rural politics on the other hand. The traditional organizational structures and -culture are not consistent with the development partnerships of programme-based development. The regional specificity of best practices requires regional definitions of interaction potentials: the analysis of the operational environment, the application of best practices into specific regional traits, and the discovery of fruitful interaction-themes. Changes in rural politics demand the conscious generation of an operational culture suitable for the network approach to development and modifying operational structures to better suit these new needs.</p> <p>This report presents 1) the three categories of urban-rural -interaction projects to support the clarification of regional interaction-potentials; 2) three case-studies with a short analysis of the operational environment and the highlighting of elements contributing to success; 3) a model of vertical and horizontal networking aiming to prove that the partial lack of urban and rural counterparts is not an obstacle to interaction; 4) best practices of urban-rural interaction but of the network approach to regional development in general as well; and 5) a glance at the challenges of rural politics and some tools to seize these.</p>			

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ	1
1. JOHDANTO	3
1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus	3
1.2. Tutkimusraportin rakenne	4
2. VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET	5
3. VUOROVAIKUTUS JA SEN HAASTEET	10
3.1. Käsitukset vuorovaikutuksen edistämisestä	10
3.2. Vuorovaikutuksen erilaiset muodot	14
Harrastustoiminta ja vapaa-aika alueen kehityksen tukena	16
Menestysreseptin aineksia	18
Osallistavaa aluekehittämisen koordinointia	18
Menestysreseptin aineksia	20
Seudullisen elinkeinoyhteistyön antia	20
3.3. Vuorovaikutuspolitiikan toimijat ja toimijarakenne	21
Keskeisimmät toimijat	21
Menestysreseptin aineksia	21
Vuorovaikutuspolitiikan keskeisimmät toimijat	22
Toimijarakenne ja verkottuminen	26
3.4. Vuorovaikutuspolitiikan häiriötekijät	29
Asenteet ja ajattelutavat	30
Ison ja pienen toiminnanlogiikka	33
Vastinparien puuttuminen	34
"Kakkosvyöhyke" ja kategorioita välttelevät alueet	35
EU-rahoitukseen liittyvät vaikeudet	37
Perinteisen hallintotavan ja verkostomaisen kehittämisen ristiriita	40
Hyvän mittaamisen ongelmat	42
3.5. Muutos toiminnan kenttänä	42
4. RATKAISUKEINOJA JA -MAHDOLLISUUKSIA	45
4.1. Tilanteen jäsenitys	45
4.2. Yhteisen perustan luominen: visio ja tahtotila	48
4.3. Hyvien käytäntöjen levittäminen	50
Hankkeen aikana kertyneitä hyviä käytäntöjä	52
5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET	55
LÄHTEET	57
LIITE 1. KYSELYLOMAKE	59
LIITE 2. HAASTATTELUT	60

ESIPUHE

Yhteiskunnallisessa kehitystyössä on paljon asioita, jotka eivät etene tai niistä ei saada hyötyä, ellei pysähdytä miettimään perusteellisesti, mistä on kysymys, ja tekemään tarvittavia suunnan ja etenkin toimintatapatarkistuksia. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus on tällaiseksi teemaksi osoittautunut. Moni näyttää luulevan käsitettä teoreettiseksi kuvaukseksi, kun se itse asiassa on täysin mahdollinen käytännön työtapana. Itsestään se vain ei kehity.

YTK:n tutkimusryhmä Karoliina Jarenko, Kaisa Schmidt-Thomé ja Sirkku Wallin, teki syväsuorituksen vuorovaikutuksen maailmaan ja tavoitti paljon tekijöitä, joista maaseudun ja kaupungin suhde riippuu. Vuorovaikutusta kannattaa tutkia ja selvittää työtapoja, joilla ylitetään ennakkoluulot, vastakkainasettelustahan ei missään nimessä ole kysymys. Näin pystytään vuoropuheluun yli erilaisten toimintatapojen ja nostamaan hallintomenettelyjen tasoa. On mielenkiintoista huomata, miten tutkimus nosti esiin asioita, jotka itse asiassa ovat vaikeuttaneet kehittämistyötä koko EU-kauden ajan. Vuorovaikutus on vain teema, johon nämä hallinnon menettelyongelmat iskevät keskimääräistä pahemmin. Hallinnon pääsääntö on edelleen linja- ja sektorihallinto, mihin ohjelma- ja hanketoiminta on nivottu milloin mitenkään – yleensä riittämättömästi tai vaikealla tavalla. Tästä seuraa pulmia. Tämän vuoksi vuorovaikutustoiminnan kehittämällä viedään laajemminkin eteenpäin ohjelmatoiminnan hyödyntämistä.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä kiittää tutkijoita pohdiskelevasta ja käytännön esityksiä sisältävästä työstä. Ehdotettuja koulutusmuotoja kannattaa kokeilla. Joka tapauksessa tutkimus antaa velvoitteen ymmärtää syvällisemmin maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Ymmärrystä tarvitaan, että vuorovaikutuksesta saataisiin käyttöön kaikki siihen piilevä etu ja ilo. Kaikki eivät mahdollisuutta vielä osaa ajatella, mutta kannattaa ryhtyä pohdiskelemaan.

YTR:n 20-vuotispäivänä Perniössä 21.1.2008

Eero Uusitalo
YTR:n pääsihteeri

TIIVISTELMÄ

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli koota valtakunnallista tietoa merkittäviksi koetuista maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikan esteistä sekä tuoda esiin niiden ratkaisemiseen jo käytettyjä toimivia vuorovaikutuspoliittisia käytäntöjä, hallinnollisia toimintatapoja ja -malleja. Aineisto kerättiin TE-keskusten osastojen ja maakuntien liittojen yksiköiden johtajille suunnatulla valtakunnallisella kyselyllä sekä kyselyn perusteella valittujen alueiden edustajien teemahaastattelulla. Ohessa tutustuttiin aluekehityksen strategiaan asiakirjoihin niin EU:n, valtakunnallisella kuin alueellisellakin tasolla. Tutkimus toteutettiin syksyn 2006 ja kevään 2007 aikana.

Kyselyyn vastanneista kolme neljäsosaa ilmoitti tietoisesti edistävänsä vuorovaikutuspolitiikkaa omassa työssään. Yhteistyökumppaneikseen vastaajat nimesivät pääasiassa viranomaisstahoja. "Uusista" kumppaneista keskeiseksi ovat nousseet toimintaryhmät, seudulliset kehittämissyhtiöt ja kyläjärjestöt. Vuorovaikutustematiikan alle sijoitetut toiminnot jakautuivat kolmeen tyyppiin: Järjestövetoiset hankkeet liittyvät yleensä ihmisten vapaa-aikaan ja virkistykseen ja niissä yksilön arkielämän laatu on keskiössä. Seudullisten elinkeinojen kehittämistoimien osalta kaupunki-maaseutuakselin paikantaminen on usein vaikeaa. Seutu nähdään kokonaisuutena, ja vuorovaikutus ikään kuin sattuu olemaan maaseudun ja kaupungin välistä, jos siihen on "luonnollinen tarve". Kolmannen "korin" muodostavat ne vastaukset, joissa vuorovaikutus on eri tahojen yhteen saattamista, puitteiden luomista, koordinoitua toimintaa. Näissä aluekehittämisen ote on kokonaisvaltaisin.

Varsinaisia hallinnollisia tai rakenteellisia esteitä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukselle ei löytynyt. Vuorovaikutusta ehkäiseviä tai vaikeuttavia tekijöitä sen sijaan paikannettiin. Ohjelmaperustaisen kehittämisen edellyttämien uusien toimintatapojen ja -rakenteiden luominen on kesken. Perinteisen hallintotavan ja verkostomaisen kehittämisen ristiriita aiheuttaa päänvaivaa käytännön kehittämistyössä. Muuttunutta tilannetta ei ole sisäistetty eikä sen mukanaan tuomia uusia tarpeita oivallettu. Toimijoiden tulisi luoda kehittämiskumppanuus-suhteita, mutta aluehallinnon edustajat asennoituvat pitkälti vielä perinteisen hallinnon ajatusmaailman mukaisesti sekä uusiin kehitystoimijoihin että itse kehittämistyöhön. Toisaalta uusille, erityisesti pienille toimijoille ei liioin ole kehittynyt ajatusmaailmaa, jossa yhteisvastuullisesti kehitetään omaa aluetta. Ongelma siis kulminoituu toimintakulttuuriin kehittymättömyyteen. Muuttuneen tilanteen ymmärtämistä vaikeuttavat osaltaan perinteistä hallintoa mukailevat toimintarakenteet. Ongelmakentän hahmottamiseen tutkimuksessa käytettiin oppimisteorioita sekä Keski-Suomen maakuntaliitolle tehtyä kehittämistutkimusta, jossa luotiin perusta liiton ja sen (kehittämis)kumppaneiden oppivaksi organisaatioksi kehittymiselle.

Toinen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta ehkäisevä tekijä on se, ettei käsite ole läpäisevästi löytänyt rooliaan aluekehityksen työkalupakissa. Onnistumisen kokemukset liitettiin teemojen kautta tapahtuvaan vuorovaikutukseen sen sijaan, että vuorovaikutusta yritettäisiin itseisarvona alueiden välille virittää. Alueiden kehitystoimijoiden tulisi itse luoda maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukselle omalle alueelle sopivia sisältöjä. Hyviä käytäntöjä kannattaa levittää, mutta on huomattava, että käyttöönotto edellyttää toimintaympäristön analyysiä sekä käytännön soveltamista oman alueen erityispiirteisiin.

Ongelmien ratkaisemiseksi peräänkuulutetaan demokraattisemman toimintakulttuurin tietoista kehittämistä, toimintatapojen hiomista vastaamaan paremmin ohjelmaperustaisen kehittämisen tarpeisiin sekä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusmahdollisuuksien aluekohtaista määrittelyä. Työkaluiksi esitetään dialogin periaatteita, oppimiskahvila ja skenaariotyöskentely sekä ehdotetaan wiki-muotoisen sivuston perustamista vuorovaikutuspolitiikan käytäntöjen ja niiden onnistumiseen liittyvien toimintaympäristötekijöiden jakamiseen. Nämä menetelmät soveltuvat tiedon yhdessä tuottamiseen ja ovat ominaisuuksiltaan yhdenvertaisuutta ja keskustelukulttuuria kehittäviä. Ts. ne ”lyövät molemmat kärpäset yhdellä iskulla”.

1. JOHDANTO

Kaupunki- ja maaseutualueiden vuorovaikutus on huomioitu useissa alueellisissa kehittämisohjelmissa, mutta sen toteutuminen käytännössä on ollut vaihtelevaa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) asettama vuorovaikutustyöryhmä on pohtinut vuorovaikutuspolitiikan sisältöjä ja toimijoita. Sen mukaan käytännön vuorovaikutus on ollut monin paikoin tärkeä osa sujuvaa arkea. Alueellinen vuorovaikutuspotentiaali jää kuitenkin paljolti käyttämättä siellä, missä samaa aluetta kehittävien toimijoiden toimintatavat eivät kohtaa. Kattavan alueellisen kehittämisen on todettu edellyttävän kaupungin ja maaseudun välistä käytännön vuorovaikutusta tukevaa vuorovaikutuspolitiikkaa (Vuorovaikutustyöryhmä 2002; 2004).

Maaseudun kehittämisohjelmissa vuorovaikutus tuodaan usein esiin sekä käytännön vuorovaikutustyönä että eri toimijoiden välisenä vuorovaikutuksena. Toiminnallisten kaupunkiseutujen kehittämiseen keskittyneessä aluekeskusohjelmassa vuorovaikutus näyttäytyy puolestaan lähinnä kuntien seudullisena yhteistyönä. Vaikka aluekeskusohjelman ja paikallisten toimintaryhmien toiminta-alueet ovat osittain päällekkäisiä, ei niiden välillä ole riittävässä määrin vakiintunutta yhteistoimintaa, koska kehittämistyön lähtökohdat ja toimintatavat ovat erilaiset. Erityisesti aluekeskusohjelman puolella ajatus yhteistoiminnasta on ollut melko vieras (Kumpulainen ja Hirvonen 2005).

Toimivan vuorovaikutuspolitiikan aikaansaaminen on yksittäistä ohjelmatoimintaa laajempi ongelma, koska vuorovaikutuspolitiikkaa ei huomioida riittävästi osana muuta aluepolitiikkaa. Mm. maakuntasuunnittelun tarkastelu on osoittanut, ettei kaupungin ja maaseudun välistä vuorovaikutusta huomioida juurikaan osana aluerakenteen, elinkeinojen ja osaamisen kehittämistä (Wallin ja Roininen 2005). Tilanteen parantaminen edellyttää aiheeseen liittyvän keskustelun lisäämistä sekä yhteistoiminnan tiivistymistä edistävien hallinnollisten käytäntöjen luomista. Erityisesti tulee tunnistaa vuorovaikutuspolitiikan esteet ja löytää kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen kannalta tärkeisiin painopisteisiin liittyviä, toimivia hallinnollisia vuorovaikutuskäytäntöjä. Nämä painopistealueet ovat elinkeinojen, osaamisympäristöjen sekä asuin- ja elinympäristöjen kehittäminen, mutta myös kulttuuriin ja vapaa-ajan harrastuksiin liittyvien toimien kehittäminen (Vuorovaikutustyöryhmä 2004).

1.1. Tutkimuksen tavoitteet ja toteutus

Tutkimuksen tavoitteena on ollut 1) koota valtakunnallista tietoa merkittäviksi koetuista maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikan esteistä, sekä 2) tuoda esiin niiden ratkaisemiseksi jo käytettyjä toimivia vuorovaikutuspoliittisia käytäntöjä, hallinnollisia toimintatapoja ja -malleja.

Tutkimus on pyrkinyt paitsi tuottamaan uutta tietoa, myös havainnollistamaan vuorovaikutuspolitiikkaan liittyviä ongelmia valtakunnan tasolla. Tuotetun tiedon avulla voidaan ottaa käyttöön uusia toimintatapoja, ja samalla helpottaa toimenpiteiden kohdistamista kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta tukevaan toimintaan.

Hankkeen tutkimuskysymyksiä ovat:

- Millaiset hallinnolliset käytännöt estävät maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikan toteuttamista eri puolilla Suomea?
- Millaisia hyviksi havaittuja, vuorovaikutusta tukevia hallinnollisia käytäntöjä on otettu käyttöön eri Suomen osissa?
- Miten hyviksi havaitut ratkaisumallit ovat siirrettävissä valtakunnallisesti?

Tutkimuskysymyksiin on vastattu valtakunnallisella kyselyllä ja avaintoimijoiden haastatteluilla sekä analysoimalla merkittävimmiksi koettuja vuorovaikutuspolitiikan esteitä ja toisaalta toimiviksi havaittuja hallinnollisia käytäntöjä.

Kyselytulosten pohjalta valittiin tapaustutkimuskohteet. Niiden valinnassa huomioitiin eri hallinnon tasojen edustavuus, vuorovaikutuspolitiikan painopisteiden kattavuus sekä käytäntöjen innovatiivisuus. Tapaustutkimusten tietopohja hankittiin toimijoita haastatteleamalla (Liite 2. haastattelut) ja analysoimalla asiakirja-aineistoja. Valitut tapaustutkimuskohteet olivat:

- Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan liittojen ohjelmatyön malli
- Kainuun lähiruokamalli
- Harrastehanke Pirkanmaalla

1.2. Tutkimusraportin rakenne

Tämä raportti esittelee tutkimushankkeen tulokset. Luvussa 2 käydään läpi tutkimuksen viitekehys, avataan keskeiset käsitteet sekä esitellään teorit, joita on käytetty aineiston analyysissä. Luvussa 3 kuvataan, miten tutkimukseen osallistuneet ymmärsivät maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikan ja miten se konkretisoituu heidän alueillaan. Vuorovaikutuksen nimissä tehty hanketyö kuvataan kolmen ”korin” avulla, joista kustakin esitellään esimerkkitapaus. Toimijarakenteella kuvataan toimijoiden verkostoitumista. Luvun lopussa esitellään toimijoiden esiin nostamat vuorovaikutuspolitiikan toteuttamista ehkäisevät tekijät. Neljäs luku keskittyy ehkäisevien tekijöiden jäsentämiseen ja ratkaisemiseen. Viimeisessä luvussa esitetään tutkimuksen johtopäätökset ja suositukset jatkotoimenpiteiksi.

2. VIITEKEHYS JA KESKEISET KÄSITTEET

Hankkeen keskeinen käsitteistö on kehkeytnyt tutkimuksen ja kehittämispolitiikan vuoropuheluna vuosien saatossa. Valtakunnallisen Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän lisäksi keskeisiä hahmotusyrityksiä ovat esittäneet useat maaseutututkimusta tekevät tutkimusyksiköt ja yksittäiset tutkijat. Vuorovaikutustyöryhmän kolmannessa raportissa (Edellytykset käytännöiksi 2004) esitetty jaottelu on yksinkertainen ja tiivis, ja se toimi myös nyt raportoitavan hankkeen lähtökohtana. Vuorovaikutuksen siis nähtiin eri yhteyksissä tarkoittavan:

- seutuyhteistyötä
- edellytysten parantamista arkiselle kanssakäymiselle tai
- kaupunki- ja maaseututoimijoiden suoria yhteyksiä.

Tämä kolmijako on hybridimäinen, sillä se sisältää paitsi vuorovaikutuksen hahmottamista ilmiönä (tässä tapauksena esimerkiksi kaupunki- ja maaseutualueiden välisinä virtoina) ja aktiivista kehittämistä, edellytysten parantamista (vaikkapa sujuvan ja kestävä liikku- misen turvaamista). Näin Vuorovaikutustyöryhmän aiemmin esittämää jakoa käytännön vuorovaikutukseen ja vuorovaikutuspolitiikkaan on liudennettu. Tämä sopii hyvin käsillä olevalle hankkeelle, jonka tarkoituksena on ollut vahvistaa vuorovaikutustematiikan kaut- ta motivoituvaa alueellista kehittämistyötä. Tutkimus ei yritä hahmottaa vuorovaikutus- ilmiöiden koko kenttää, vaan etsii hallinnollisista käytännöistä esteitä ja hidasteita, joita suosiollisen vuorovaikutuksen edistämiseksi on. Lisäksi tutkimus kirjaa muistiin menestys- reseptien aineksia toisissa vuorovaikutusolosuhteissa työskenteleviä aluekehittäjiä innos- tamaan.

Hankkeen toteuttaman kyselyn yhteydessä koottiin vastaajien avuksi eräänlainen vuoro- vaikutukseen usein liitettyjen piirteiden ja teemojen luettelo (alla). Mitä useampi luettelon kohta jossakin tietyssä toiminnassa on mukana, sitä herkemmin vastaajan ajateltiin luokit- televan sen kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta edistäväksi. Tässä yhteydessä tuo- tiin esiin, että tietoisesti kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen edistämisen nimissä tehty työ on hankkeen kannalta erityisen relevanttia. Tietoisuutta ei kuitenkaan pidetty kynnyskysymyksenä. Tarkastelun kohteeksi on siis otettu myös toimintaa, joka tapahtuu kaupunki- ja maaseutualueiden tai -toimijoiden kanssakäymisenä ilman, että toimijat sitä itse niin tulevat hahmottaneeksi.

*Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus aluekehittämisessä
– keskeisiä piirteitä ja teemoja koottuna kyselyyn vastaajien avuksi.*

Piirteitä:

- Kaupunkimaisuus tai maaseutumaisuus, kaupunki- ja maaseutualueiden ominais- piirteet, nähdään resurssina tai ongelmana; sillä on merkitystä yhteistyön kannal- ta
- Yhteistyössä on mukana selviä kaupunki- ja maaseutuosapuolia
- Yhteistyötä toteutetaan kaupunki- ja maaseutuosapuolten yhteisvoimin
- Yhteistyöstä hyötyvät jollakin (muttei välttämättä samalla tavalla) sekä maaseutu että kaupunki

Teemoja:

- Maallemuuton, etenkin "paluumuuton", edistäminen ja helpottaminen esim. tarjoamalla muuttamisesta kiinnostuneille tietoa tonteista ja asunnoista sekä johdattua alueen palveluiden pariin
- Loma- ja kakkosasuminen (ja -asujat) mahdollisuutena, asujien tarpeet
- Matkailun edistäminen, etenkin kaupunki- ja maaseutualueiden ominaispiirteisiin nojaavan toiminnan osalta
- Kaupunki- ja maaseutualueiden yritysten verkottuminen, yhteiset yrityspalvelut
- Lähiruoka, paikallinen ruokatalous yhteisenä intressinä, suurkeittiöiden raaka-aineet, vähittäiskaupan tarjontaan vaikuttaminen
- Etätyön edistäminen, siihen tarvittavan teknologian saatavuus
- Sujuvan ja kestävä kehityksen mukaisen pendelöinnin edistäminen
- Julkisten palvelujen saatavuuden edistäminen yhteisenä intressinä, etenkin kaupungin ja maaseudun erityiset ongelmat tässä suhteessa
- Erilaisten yhdistysten tms. kaupunki-maaseutu-yhteyksien kehittäminen (esim. hevosharrastajien kesken: maaseudun tallien ja kaupunkien raviratojen yhteistoiminta)
- Kylien ja kaupunkien asukastoiminnan välisten yhteyksien kehittäminen
- Aluekeskusohjelmien ja paikallisten toimintaryhmien välinen yhteistyö
- Luonnon- ja kulttuuriympäristön laadun kohentaminen ja "paketoiminen" esim. matkailutuotteiden tarpeisiin

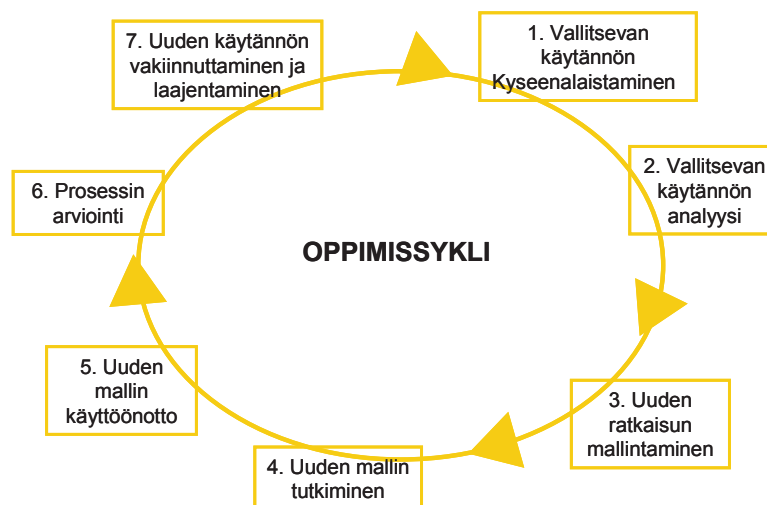
Useilla suilla on toisteltu kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen olevan jotenkin sumea tai käsistä lipsuva käsite. Toisaalta voitaisiin väittää, että määrittäjä käsitteen sitten millä tavalla tahansa, määrittelyrajan ulkopuolelle jää paljon ainesta, jota pitää kuitenkin kuljettaa mukana. Kuhunkin yhteyteen saadaan viritettyä sopiva taajuus, mutta taustakohinaa on vaikeampi vaimentaa. Ennalta arvioiden hankkeen keskeisin tutkimuksellinen haaste lienee ollut juuri tässä: suhteuttaa kunkin vastaajan puhe, siis puheen sisältämä oletus siitä, mitä (kaupungin ja maaseudun) vuorovaikutus on, sekä oma käsitteistömme toisiinsa. Sen paremmin kyselyssä kuin haastatteluissakaan ei ole voitu olettaa, että vastaajalla on mielessään tietty määritelmä, jota hän johdonmukaisesti seuraisi. Raportoinnin haasteena vastaavasti on ollut ratkaista, miten ryhmitellä ja koota tehtyjä havaintoja tavalla, joka sopii lukijoiden erilaisiin tapoihin ymmärtää kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen käsite. Joudumme liikkumaan monella tasolla samaan aikaan ja jatkuvasti suhteuttamaan osatekijöitä laajempaan kokonaiskuvaan.

Maaseutupolitiikka on itsessäänkin suhteellisen tuore ilmiö Suomessa. Ensimmäiset todelliset maaseutupoliittiset, siis poikkisektoraaaliset, päätöksiä ja toimenpiteitä maaseudun (elävänä säilymisen) näkökulmasta tarkastelevat linjaukset tehtiin vuonna 1985 ilmestyneessä aluepolitiikkatoimikunnan mietinnössä. Useita hallinnonaloja yhdistänyt maaseutupolitiikan neuvottelukunta perustettiin vuonna 1992, ja muutamaa vuotta myöhemmin nimi muutettiin maaseutupolitiikan yhteistyöryhmäksi (YTR). Laajan maaseutupolitiikan, eli hallinnonalojen yhteistyötä edistämään pyrkivän, vahvistamisen ohella on trendinä ollut alueellistaminen eli alue- ja paikallistason osaamisen kehittäminen ja alueellisen päätöksentekovallan lisääminen. Alueellistamista ilmensivät maakuntien liittojen sekä 15 työvoima- ja elinkeinokeskuksen perustaminen vuosina 1994 ja 1997. Vuonna 1994 astui voimaan uusi laki alueiden kehittämisestä ohjelmatyönä, joka koostuu valtakunnallisista alueiden kehittämisen tavoitteista, maakuntaohjelmasta, sen vuosittaisesta toteuttamissuunnitelmasta, EU:n alueellisista rakennerahasto-ohjelmista ja erityisohjelmista (10.12.1993/1135).

Alueiden kehittämisestä vastaavat maakuntien liitot, mutta valtaosa kehittämisresursseista kulkee TE-keskusten kautta, joiden osastot puolestaan ovat emoministeriöidensä alaisia ja toteuttavat käytännössä näiden ministeriöiden tavoitteita. Poikkisektoraalisen yhteistyön edistämiseksi on perustettu maakuntien yhteistyöryhmiä (MYR), mutta niiden toimivuus käytännön kehittämistyössä vaihtelee alueittain. Maaseutupolitiikan näkökulman läpäiseminen täydellisesti koko aluekehitystoiminnan odottaa vielä itsekkin tuloaan. (Katajamäki et al. 2001). Vuorovaikutuspolitiikan ilmenemiskentän vakiintumattomuus näkyikin sitä peittävässä sumussa, josta myös tarve mm. käsillä olevalle tutkimukselle kumpuaa.

Muuttuvissa olosuhteissa toimiminen edellyttää uuden tilanteen ja muutoksen suunnan hahmottamiskykyä sekä näihin uusiin olosuhteisiin sopivien toimintatapojen ja toimintarakenteiden luomiskykyä, ts. oppimista. Alueellistamisesta johtuen tämän oppimisen tulisi tapahtua alueilla – keskushallinnon oivallukset eivät yksin asiaa auta. Aineistoa tarkasteltiin hierarkkisten oppimiskehien kautta. Jos toimijat pyrkivät optimoimaan toimintaansa etsimällä siitä virheitä, mutta eivät lainkaan kyseenalaista toiminnan reunaehtoja, kyse on yksikehäisestä oppimisesta. Kaksikehäisestä oppimisesta puhutaan, kun toimijat kyseenalaistavat operaatioiden lisäksi strategian ja toimintarakenteet. Kolmannen kehän oppiminen vaatii, että toimijat tarkastelevat tilannetta ikään kuin kauempaa, lähtevät liikkeelle yhteisestä visiosta tai toiminnan tarkoituksesta ja arvioivat strategian, toimintarakenteet sekä näiden alla tehtävät operaatiot ja käyttäytymistavat suhteessa päämääriin. (Torbert 2004, Argyris & Schön 1978, ks. myös Engeström 2004, Ojala 2001, 2002.)

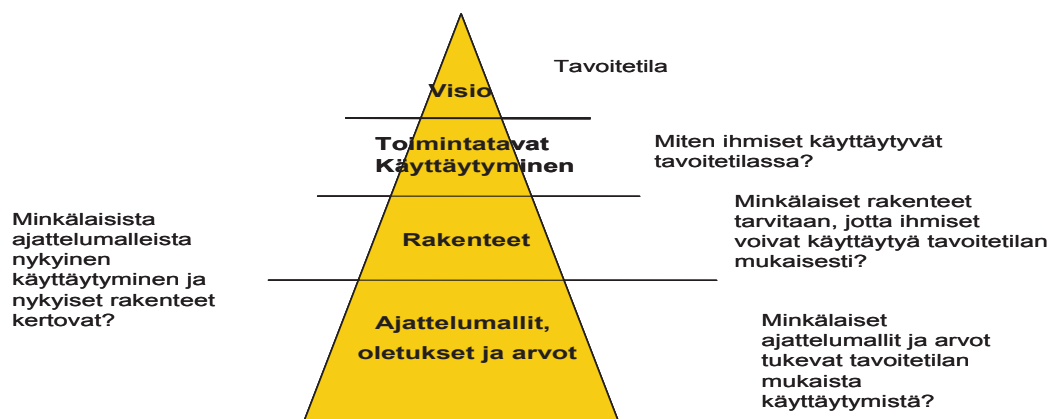
Ekspansiivisen oppimisen teoria vie kehätasojen oppimismallin käytäntöön. Yrjö Engeström kuvaa yhteiskehittelyn käsitteen sekä oppimissyklin mallin kautta todellisessa ympäristössä tapahtuvaa kollektiivista oppimisprosessia. *”Ekspansiivisessa oppimisessa organisaatio ei ainoastaan erittele ja arvioi uudelleen toimintansa pohjana olevia arvoja ja normeja – se myös rakentaa itselleen uuden toimintamallin ja ottaa sen käyttöön”* (2004,59). Oppimissykli alkaa vallitsevassa järjestelmässä piilevän ongelman huomaamisesta, jota seuraa järjestelmän kyseenalaistaminen. Syklin seuraavassa vaiheessa analysoidaan vallitseva järjestelmä ja hahmotetaan ongelmien aiheuttajat. Tämän jälkeen pystytään mallintamaan uusi järjestelmä ja ottamaan se käyttöön. Uuden järjestelmän arviointia seuraa syklissä sen vakiinnuttaminen ja laajentaminen. (ks. Kuva 1).

Kuva 1. Ekspansiivinen oppimissykli (Engeström 2004)

Yhteiskehittelyn (co-configuration) käsite on peräisin Victorilta ja Boyntonilta (1998). He nimeävät neljä yhteiskehittelyn piirrettä: 1) kyse on yleensä pitkän elinkaaren tuotteesta tai palvelusta, joka ei koskaan tule "valmiiksi"; 2) tuote on useimmiten adaptiivinen, käyttäjän toimintaan sopeutuva; 3) tuotteessa on yleensä tietoteknisiin ratkaisuihin upotettu "asiakasälykyky" ja 4) tuotetta konfiguroidaan (edelleen kehitetään) jatkuvasti uudelleen käyttäjän, tuottajan ja tuotteen itsensä välisenä vuoropuheluna. Engeström tutkimusryhmiin on näiden lisäksi huomannut, että kyse on yleensä monen eri tuottajan valmistamasta moniaineksisesta tuote- tai palvelukokonaisuudesta, jossa on sekä vakiokomponentteja että räätälöitäviä osia. "Tällaiset kokonaisuudet vaativat lukuisten eri taustoja ja intressejä edustavien toimijoiden yhteenkytkemistä etenkin vaativissa suunnittelu- ja ongelmanratkaisutilanteissa" (Engeström 2004, 80–82). Engeström nimittää tällaisia muuntuvia toimijoiden kytkentöjä *neuvottelevaksi solmutyöskentelyksi*.

Malli "oppivasta alueesta" siirtää oppivan organisaation teorian alueiden kilpailukyvyyn palvelukseen. "Oppiva maakunta tai oppiva alue on hyvinvoiva alue, joka elää osana kiihkeästi muuttuvaa maailmantaloutta ja hyödyntää kaikkia omia resurssejaan sekä maailmanlaajuisia mahdollisuuksia asukkaidensa hyvinvoinnin turvaamiseksi" (2002, 16; kursii vi alkuperäinen). Ojala nimeää oppivan alueen kulmakiviksi verkostot, sosiaalisen pääoman ja yrittäjäkulttuurin. Verkostoissa olennaisinta on suhteiden laatu: luottamukselliset suhteet luovat alueen sosiaalisen pääoman ytimen. Yrittäjyydellä viitataan sekä yrittäjämäiseen asenteeseen elämässä: haluun ja rohkeuteen kokeilla ideoita käytännössä, että konkreettisiin yrittäjiin ja yrityksiin. Yritysten on todettu houkuttelevan alueelle lisää yrityksiä, aktiivisuuden lisäävän aktiivisuutta. "Alueen kilpailukyvyyn perusta on yhteisen tahtotilan luominen ja kaikkien asukkaiden saaminen mukaan toteuttamaan haluttua tahtotilaa", kirjoittaa Ojala (2002,93; kursii vi alkuperäinen) "Keskeistä on luoda sellaisia toimintatapoja, jotka mahdollistavat ja edistävät tiedon ja ideoiden virtaamista ja uuden tiedon syntymistä. (...) Kehitystoimenpiteitä tulee kuitenkin suunnitella maakuntalaisten keskuudessa, jotta hankkeisiin syntyy oikea omistajuus ja sitä kautta varmistetaan sitoutuminen niiden toteuttamiseen." (ibid.) **Onnistunut aluekehittäminen vaatii siis a) yhteisen vision, johon sitoudutaan, b) toimintatapoja, jotka kannustavat ideoimaan ja tekemään sekä c) rakenteet, jotka mahdollistavat tämän. Kaiken pohjana ovat ajattelutavat, arvot ja oletukset.**

Kuva 2. Tavoitetilan toteutumisen edellytykset. (Ojala 2001).

Luottamuksen syntyyn vaikuttaviin tekijöihin haettiin tarkennusta Vilma Luoma-Ahon (2005) suomalaista julkishallintoa koskevasta väitöskirjasta. Hänen käyttämänsä luottamuksen muodostumisen eri tavat (Hung, Dennis ja Robert 2004) tuntuvat hyvinkin liittyvän aluekehittäjiä toimintaympäristöön. Yleensä toimijoiden on helppo luottaa niihin, jotka jo tunnetaan, joiden toiminta on tuttua ja jo toimintaa ohjaavan normiston säätelyä. Uusien luottamussuhteiden rakentaminen suoraan yhteistoiminnan kautta on vaativampaa, kun toimijoista on kerättävä uutta tietoa, jonka pohjalta luottamusta tunnustellaan. Jos luottamuksen olemassaolo on kiinni pelkästään kolmansien tahojen välittämistä mielikuvista, se ei ole vahvoissa kantimissa. **Tätä taustaa vasten vuorovaikutuksen menestysresepti on vuorovaikutus itse.** Yhteyksiä luomalla opitaan tuntemaan ja luottamaan ja sen pohjalta yhteistyö rutinoituu.

Tutkimuksemme liittyy myös yksittäisten henkilöiden mahdollisuuksiin toimia oman alueensa hyväksi. Heidän tietoinen sitoutumisasteensa nimenomaan aluekehityksen kenttään vaihtelee, sillä monella päällimmäinen motiivi osallistua voi olla varsin henkilökohtainen, esimerkiksi harrastuksenomainen kiinnostus tai oman yrityksen etu. He voivat kuitenkin tulla eri kautta tietoisiksi toimintansa alueellisesta merkityksestä ja tulla sitä kautta rekrytoituksi myös alueellisen kehittämistyön verkostoihin, ihan tietoisina pro-aktiivisina jäseninä.

Tutkimuksemme pyrkii olemaan herkkä sen suhteen, mitä maaseutu ja kaupunki kullakin tutkittavalla alueella ja kunkin haastateltavan mielessä tarkoittavat. Kytkemme tapaustutkimukset Suomessa käytössä olevaan kuntatyypittelyyn, joka jakaa kaupunkien ulkopuoliset alueet kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Kuntatyypittelyn mukaan Länsi- ja Etelä-Suomen kunnat kuuluvat pääasiassa jompiaan kumpaan kahdesta ensimmäisestä kategoriasta, harvaan asuttu maaseutu puolestaan painottuu Itä- ja Pohjois-Suomeen. Saamme tutkimuksemme sivutuotteena käsitystä siitä, miten valtakunnallinen tyypittely vastaa kohdealueidemme eri toimijoiden näkemyksiä. Päähuomiomme aluetyyppien osalta kiinnittyy kuitenkin kaupunki-maaseutu-sanapariin ja siihen, miten sen käyttö antaa lisäarvoa tietyissä yhteyksissä.

3. VUOROVAIKUTUS JA SEN HAASTEET

Luvussa käydään läpi kyselyn tulokset sekä haastattelujen anti. Aluksi käsitellään, miten kyselyyn vastanneet kokivat maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen edistämisen omassa työssään. Seuraavaksi esitetään vastaajien näkemyksiä vuorovaikutuspolitiikasta niin kyselyn kuin haastatteluidenkin osalta. Teema jatkuu annettujen esimerkkitapausten tyypittelyllä. Näistä kolmea tutkittiin hieman tarkemmin. Tapausten kuvausten yhteydessä nostetaan toimintaympäristöstä esiin toiminnon onnistumiseen vaikuttaneita seikkoja. Vuorovaikutuspolitiikan toimijarakenteen analyysillä pyritään kirkastamaan toimijarakenteeseen sisältyviä haasteita ja ratkaisumahdollisuuksia. Tämän jälkeen siirrytään käsittelemään vuorovaikutuspolitiikan häiriötekijöitä. Luvun 3 lopussa esitetään johtopäätöksiä häiriötekijöistä. Aineistosta poimittujen lainausten yhteydessä ”vastaaja” viittaa kyselystä poimittuun sitaattiin ja ”edustaja” haastattelusta leikattuun lainaukseen.

3.1. Käsitteet vuorovaikutuksen edistämisestä

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta käsittelevä kysely lähetettiin syyskuussa 2006 153 ihmiselle, joista 74 oli maakunnallisen liiton ja 79 TE-keskuksen edustajia. Maakuntien liitoista vastaajiksi valittiin maakuntajohtajat sekä aluekehitysyksiköiden, aluesuunnittelu-yksiköiden, alueiden käytön yksiköiden, edunvalvontayksiköiden ja kulttuuritoimen yksiköiden johtajat. Kaikissa maakuntien liitoissa ei ole kaikkia näitä yksiköitä, esimerkiksi kulttuuritoimenyksikkö löytyy vain osasta maakuntien liittoja. TE-keskuksiin kysely lähetettiin kaikille osastojen johtajille paitsi hallinto-osastoihin.

Vastauksia saatiin yhteensä 43 kpl. Vastausprosentiksi muodostui täten 28,7. TE-keskuksilta vastauksia saatiin 25 ja maakuntien liitoilta 18. Harmillisesti yhdeksän TE-keskuksen edustajaa ja kuusi maakuntien liiton edustajaa jätti valitsematta oman organisaationsa. Näistä kaksi TE-keskusta ja kolme maakuntien liittoa pystyttiin määrittämään avovastausten perusteella. Loput jäivät luokkaan ”tuntematon”. Nämä heikensivät entisestään alueellisten vuorovaikutussuhteiden tarkastelua, mikä oli ollut kyselyn yksi tarkoituksista. Taulukkoon 1. on merkitty ne organisaatiot, jotka vastasivat kyselyyn.

Kolme neljästä kyselyyn vastanneesta (31/42 eli 74%) ilmoitti edistävänsä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta tietoisesti (Taulukko 2). Joukko jakaantui tasaisesti TE-keskusten ja maakuntien liittojen edustajiin. 16 vastaajaa nosti esiin erilaiset ohjelmat ja niiden toteuttamissuunnitelmat. Näistä eniten mainintoja sai maakuntaohjelma (5). Kolme mainintaa kukin saivat maaseudun kehittämisohjelma, maakuntasuunnitelma ja maakunta-kaava. Vain yksi vastaaja nosti esiin aluekeskusohjelman. Hän toivoi siinä asetettavan selvemmin tavoitteeksi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen.

Viisi vastaajaa antoi jokseenkin kieltävän vastauksen. He eivät edistä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta ”määrätietoisesti”, ”tällä hetkellä”, ”tuolla nimellä” tai vuorovaikutus ei ole kriteerinä toiminnassa. Eräs vastaaja valitteli rahoitettavien vuorovaikutushankkeiden puutetta. Kieltävästä vastauksesta huolimatta kaksi viidestä vastaajasta antoi esimerkiksi hyvin samantyyppisen kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta edistävän hankkeen/ohjelman, kuin mitä vuorovaikutusta mielestään edistävä vastaaja oli antanut.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet organisaatiot.

	TE-keskus		Maakuntien liitto
x	Lappi	x	Lapin liitto
	Pohjois-Pohjanmaa	xx	Pohjois-Pohjanmaan liitto
x	Pohjanmaa	x	Keski-Pohjanmaan liitto
			Pohjanmaan liitto
x	Etelä-Pohjanmaa	x	Etelä-Pohjanmaan liitto
x	Satakunta	xxx	Satakuntaliitto
	Varsinais-Suomi	x	Varsinais-Suomen liitto
x	Pirkanmaa	xxx	Pirkanmaan liitto
xx	Häme		Hämeen liitto
		xx	Päijät-Hämeen liitto
x	Uusimaa		Itä-Uudenmaan liitto
			Uudenmaan liitto
xxx	Kainuu	x	Kainuun Maakuntayhtymä
x	Kaakkois-Suomi	x	Kymenlaakson liitto
			Etelä-Karjalan liitto
x	Etelä-Savo		Etelä-Savon liitto
x	Keski-Suomi	x	Keski-Suomen liitto
xx	Pohjois-Savo		Pohjois-Savon liitto
xxx	Pohjois-Karjala		Pohjois-Karjalan liitto
xxxxx	Tuntematon	x	Tuntematon
24	Yhteensä	18	Yhteensä

Kymmenen vastaajaa kuvasi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta kokonaisvaltaisesti aluekehittämisenä. Tämä joukko jakaantui niihin, jotka katsoivat edistävänsä vuorovaikutusta ja niihin, jotka vastasivat kieltävästi. Vastaajat usein kritisoivat jakoa maaseutu- ja kaupunkitoimijoihin keinotekoisena ja hedelmättömänä. He korostivat alueiden kokonaisvaltaista tarkastelua, yhdessä kehittämistä, jossa *ensisijaisena* päämääränä (tai rahoituksen kriteerinä) ei voi olla vuorovaikutuksen edistäminen.

"Vuorovaikutuksen luonne on muuttunut ja lisääntynyt pääosan maaseudun asukkaista käydessä työssä taajamissa, raja-aidat maaseudun ja taajamien, maalaisuuden ja kaupunkilaisuuden väliltä ovat hämärtyneet tai poistuneet."

(TE-keskuksen edustaja)

"Asia on jonkin verran esillä, mutta ei paljon, koska maakunnan keskuskaupunkikin on "lähes maaseutua" ja maaseutu on maakunnassa niin vahvasti "läsnä" jo ilman erityistä "vuorovaikutusteemaakin"."

(Maakunnan liiton vastaaja)

"Sitä edistetään esim. niin, että alueen kehittämisessä lähtökohtana on koko alueen kokonaisvaltainen kehittäminen, eikä maaseudun ja toisaalta keskuksien käsitteleminen erillisinä tai jopa toisilleen vastakkaisina kehittämisosioina."

(Maakunnan liiton vastaaja)

*"Mielestäni hanke tai toimenpide, jonka ensisijainen tavoite on "lisätä kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta", on jo lähtökohdiltaan pielessä. Tavoitteena pitäisi olla asiakkaiden menestyminen. Jos jonkun hankkeen, toimenpiteen tai ohjelman kohderyhmää ei löydy joko maaseudulta tai kaupungeista, niin ei sellaista kannata ko. asiaan pyrkiä väkisin kytke-
mään."*

(TE-keskuksen vastaaja)

"Käytännössä kyllä joskaan ei tuolla nimellä. Koko termi on hankala ja korostaa vastakkainasettelua. Monissa hankkeissa löytyy vuorovaikutuksen kehittämistä, maaseutu ei ole umpio. Mitä erinomaisen erityistä asian eteen voisi/pitäisi tehdä on jäänyt usein arvoitukseksi. Juhlapuheissa käyttökelpoinen teema."

(Maakunnan liiton vastaaja)

Kuusi ihmistä jätti vastaamatta ko. kysymykseen. He eivät vastanneet muihinkaan avovastauksista pyytäviin kysymyksiin, joista olisi voitu hakea tuntumaa tähän kysymykseen.

Taulukko 2. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tietoinen edistäminen omassa työssä.

TE-keskus		Maakunnan liitto	
"Kyllä edistetään"	16	"Kyllä edistetään"	15
"Ei tällä hetkellä", "ei tietoisesti" yms.	3	"Ei tällä hetkellä", "ei tietoisesti" yms.	2
Ei vastannut	5	Ei vastannut	1
Yhteensä	24	Yhteensä	18

TE-keskusten vastaajat kokivat vuorovaikutuksen tulevan edistetyksi mm. maaseudun kehittämisohjelmissa, MYR:in maaseutujaoksen toiminnan kehittämisen kautta, loma-asutuksen, paikallisten elintarvikkeiden tuotannon, yhdistystoiminnan ja luonnonsuojelun kautta sekä kehittämällä matkailukeskuksia ympäröiviä kyliä ja yrityshankkeiden kautta. Mainintoja saivat myös innovaatioympäristöjen kehittäminen, verkostohankkeet, innovaatiostrategiatyö sekä osaamisen ja teknologian siirto yrityksille. Vain yksi vastaaja nimesi TE-keskuksen alueelliset maaseutuohjelmat ja moitti vuorovaikutusteeman jäämistä takalalle maakuntaohjelmissa.

Maakuntien liittojen vastaajat näkivät maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tulevan edistetyksi maakunta- ja maaseutus suunnitelmissa, maakuntaohjelmassa ja -strategiassa. Myös maakuntakaava nähtiin tärkeänä, koska viranomaisilla on velvollisuus edistää siihen merkittäviä asioita. Mainintoja saivat myös aluekeskusohjelma, kulttuurin toimenpideohjelma ja kylätoimintaohjelma. Moni vastaaja luetteli näitä strategioita ja ohjelmia, mutta tote si vuorovaikutuksen syntyvän käytännössä hankkeissa. Erityisen hyvin vuorovaikutuksen edistäminen tuntui onnistuvan, jos hankkeeseen osallistuvat kaikki liiton alaiset kunnat.

Vastauksista kävi selvästi ilmi, että vuorovaikutuksen tarttumapinta vaihtelee vastaajien kesken paljon sekä otteen laajuuden että pitävyyden osalta. Kysyttäessä vuorovaikutuksen edistämisestä vastaukset vaihtelivat tiukoista kyllä-vastauksista erilaisiin luetteloihin hyvin eritasoisista toimista. Osalla vastaajista oli selkeä kuva siitä, miten aihetta voitaisiin lähestyä ja miten monisyinen asia on kyseessä. Toiset vastaajat puolestaan tuntuivat odot-

tavan hanketta, joka kulkisi selkeästi vuorovaikutuksen edistämisen nimikkeellä, jotta he voisivat sen tunnistaa.

Haastattelut toisaalta laajensivat kyselyn perusteella saatua vuorovaikutuskäsitysten kirjoja, mutta toisaalta selvensivät kuvaa. Vuorovaikutuskeskustelu lähti haastatteluissa purkautumaan monesta suunnasta. Toisille kerä purkautui arjen ilmiönä, alueiden välisinä virtoina, toisilla puhe kiinnittyi heti aluekehittämisspyrkimyksiin, etenkin hanketoimintaan.

Vuorovaikutuspolitiikka oli monien mielestä turhan juhlalliselta sanalta. Huomattavan usein hankkeeseen osallistuneet tuntuivat liittävän kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen enemmän maaseudun kuin kaupunkien kehittämiseen. Monella henkilöllä tai taholla, joka suhtautui nimenomaan vuorovaikutuksen nimissä tehtyyn kehittämistyöhön skeptisesti, tuntui kuitenkin olevan hyvä ote siitä, mitä vuorovaikutustoimilla voidaan joissakin yhteyksissä saavuttaa. Etenkin paikallisuuden merkityksestä ja paikallisen tason yhteistyöosaamisesta monilla haastateltavilla oli esittää hyvinkin jäsenneltäviä ajatuksia.

"Mä jotenkin lähtisin ennemmin liikkeelle näistä asukkaista. Että se hyöty on jotain sellaista, mitä maaseudun asukkaat saa maaseudun asukkaina ja mitä kaupungin asukkaat saa kaupungin asukkaina. Jos puhutaan vuorovaikutuksesta, niin sehän edellyttää aina ihmisiä, eikä vaan. Ei kylmät kallioid tai kivitalot keskenään paljon vuorovaikutusta."

(Toimintaryhmän edustaja)

"No sehän oikeestaan ihan luontaista toisen tarvitsemista. Maalta käydään usein kaupungissa töissä, kaupungista käydään esimerkiksi kesämökillä tai muuten virkistäytymässä maaseudulla. (...) Sitä ei varmaan oikein huomata, että se on maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta. Sitten on tietysti tämä, jos mennään tälläsiin elinkeinollisiin asioihin, missä maaseutu voi tuottaa kaupungille näitä... vaikka lähiruokaa ja sitten tälläisiä kulttuuri- ja matkailupalveluja. Sitten myös kaupunki tuottaa niitä kulttuuripalveluja, illan viettoja, sosiaalista kanssakäymistä. Täällstä kaikkea."

(Toimintaryhmän edustaja)

"Onkohan tää sillä tavalla täysmittaista politiikkaa, että tässä on joku selkeä päämäärä, mihinkä tässä pyritään. Että en tiedä, onko tää nyt niin pitkälle jalostettua kuitenkaan."

(Toimintaryhmän edustaja)

"Toisaalta sitten taas tuntuu, että riippuu varmaan vähän alueesta. Taas tässä tulee tää meidän pieni maakunta, että () ne [maaseutu ja kaupunki] jotenkin limittyy ja lomittuu () Niin moni ihminen on maaseudulta kotoisin ja juuret on niin lähellä kuitenkin ja käydään viikonloppuisin siellä sukulaississa. Että en mä ole kokenut mitenkään, että ne olis jotenkin erillisiä asioita tässä."

(TE-keskuksen edustaja)

"Vahvasti sosiaalisena toimintana, ihmisten välisenä yhteistyönä, jossa sitten on järjestöt ja muut organisaatiot mukana. Sitten on selkeesti tälläinen elinkeinollinen hyödyn tavoittamis-näkökulma, joka on paljolti kiinni vain siitä, kuka osaa katsoa oikeasta näkökulmasta ja löytää niitä yhteisiä etuja, jotka auttaa näitä molempia päitä eteenpäin."

(TE-keskuksen edustaja)

"No siis nykyisinhän on näitä kyläyhteisöjä hirvittävästi. (...) Ne rupee olee jo verkottuneet keskenään, koska niiden on pakko.(...) Ja se, että kaupungit haluaa tietenkkin, että nää kylät on elinvoimaisia, niin siinä mielessä kuuluu ainakin, että mitä sillä kylätoimikunnalla tai asukasyhdistyksellä on sanottavana."

(Harrastusseuran edustaja)

Jos lähetään keskustelemaan kaupunki-maaseutu -vuorovaikutuksen kautta, niin ollaan tavallaan lähtökohtaisesti väärillä jäljillä. Joka johtaa siihen, että sen joutuu kaivamaan, ettei oikein tahdo löytyä sitä sisältöä. Mutta sitten kun lähdetään puhumaan teknologian siirrosta tai oppilaitosyhteistyöstä, niin johan alkaa löytyä yhteistyötä. Mutta silloin ei puhuta maaseudusta mitään."

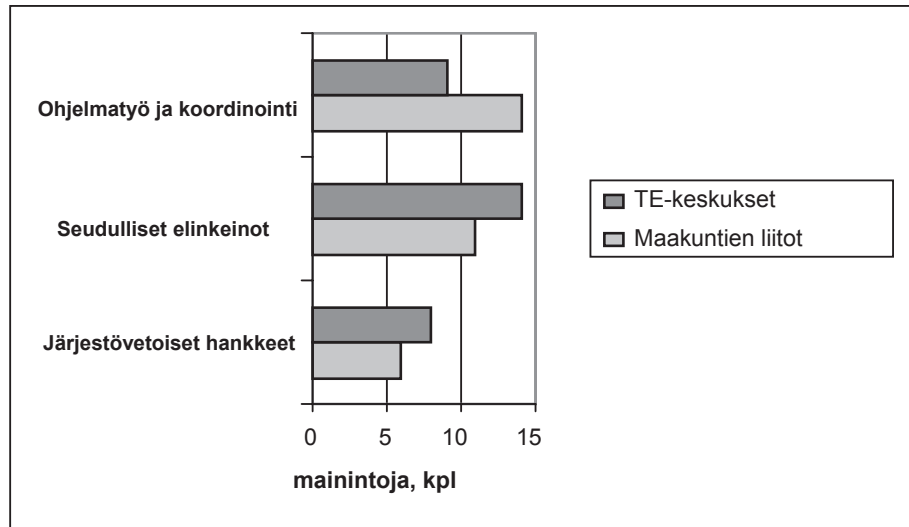
(Maakunnan liiton edustaja)

Haastateltujen joukossa oli monia selkeän vuorovaikutusnäkömyksen omaavia toimijoita, joiden tuntuma vuorovaikutuspolitiikan mahdollisuuksista vastaa mm. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän kehittämiä malleja. Täysin varauksetonta suhtautumista kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen ei kuitenkaan löydy. Syyksi paikantuu usein, että sekä käsite että sen valjastaminen kehittämistoimiksi vaikuttavat epämääräisiltä. Useat lähestytyt tahot halusivat puhua omasta toiminnastaan jollain muulla nimellä, vaikka useat kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen piirteet olisivatkin täytyneet. Tähän keskusteluun palataan myöhemmin raportissa.

3.2. Vuorovaikutuksen erilaiset muodot

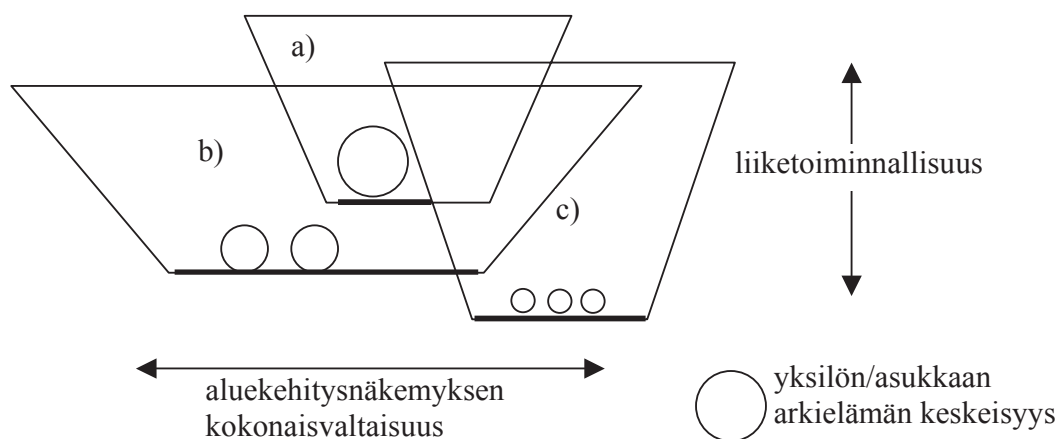
Kyselyllä kerätystä materiaalista etsittiin jatkotyön kannalta hyödyllisiä tapoja ryhmitellä vuorovaikutuksen nimissä tehtyä toimintaa. Ryhmittelyn kautta saatiin tukea tapaustutkimus-alueiden valintaan.

Ensimmäisen luokan muodostavat **järjestövetoiset hankkeet**. Temaattisesti tämä luokka on paljolti ihmisten vapaa-aikaan ja virkistykseen liittyvää toimintaa, johon voi liittyä myös vähintään jaksottaista liiketoimintaa. Toiminta saa alkunsa usein projektina. Toisessa luokassa enemmistönä ovat **seudulliset elinkeinojen kehittämistoimet**. Tämän luokan osalta on osin vaikea tavoittaa konkreettista kaupunki-maaseutuakselia. Seutu nähdään kokonaisuutena, jonka toimijoilla on erilaisia alueellisia kytköksiä ja erilaista osaamista. Vuorovaikutus ikään kuin sattuu olemaan maaseudun ja kaupungin välistä, jos siihen on "luonnollinen tarve". Tämänkin luokan vastaajat pystyivät usein antamaan esimerkkejä konkreettisista vuorovaikutuskäytännöistä, esim. yritysverkostoista, joissa jonkinlainen kaupunki-maaseutu-ajatus kuitenkin lopulta löytyy. Kolmannessa luokassa ovat ne vastaukset, joissa vuorovaikutus on eri tahojen yhteen saattamista, **puitteiden luomista, koordinoitua**. Tähän luokkaan kuuluvat myös ne vastaukset, joissa konkreettisemmat aiheet ovat pelkästään viittauksia ohjelma-asiakirjoihin. Melko odotetusti TE-keskukset mainostivat määrällisesti eniten seudullisia elinkeinokuvioita ja maakuntien liitot ohjelmatyötä. Noin neljännes kummankin tahon vastauksista kuvasi järjestövetoisia hankkeita (kuva 3).

Kuva 3. Mainitut yhteistyökuviot tyypeittäin

Kyselyn kautta hahmottuneet kolme "koria" otettiin puheeksi haastattelutilanteissa. Ne tuntuivat myös haastatelluista varsin toimivalta välineeltä jaotella vuorovaikutuksen nimissä tehtävää toimintaa. Korit eroavat toisistaan ainakin kolmella tavalla – toiminnan taloudellisen merkittävyyden, aluekehittämisoitteiden kokonaisvaltaisuuden ja toimintaan osallistuvien yksilöiden roolin suhteen. Toiminta "siivilöityy" sisäkkäisiin ja limittyviin koreihin kuvan 4 esittämällä tavalla: jos yksilöiden arkielämän laadun kautta tavoiteltava voimaistuminen ja tavallisen kansalaisen sosiaalinen pääoma ovat keskeisiä, toiminta jää koriin a). Jos toiminta edustaa kokonaisvaltaisempaa hallintaa, se siivilöityy seuraavaan koriin b), ellei toiminta taloudellisilta intresseiltään ole samalla myös selvää liiketoimintaa, jolloin se siivilöityy edelleen koriin c).

Kuva 4. Vuorovaikutustoiminnan "tipahtaminen koreihin"

Aluekehittämisen kannalta keskeistä on, löytyvätkö kehittämistoiminnasta kaikki nämä korit ja niiden ulottuvuudet. Toiminnaltaan pienimuotoiset hankkeet ja niiden tulokset ovat usein parhaiten havaittavissa yksilötasolla, jossa vuorovaikutussuhteet ovat helpommin nähtävissä. Toimijoiden välinen vuorovaikutus monimutkaistuu taloudellisen merkittävyyden ja aluekehittämisoitteiden laajentuessa.

Tarkempaan analyysiin otettiin vuorovaikutuskäytäntö kaikista kolmesta korista. Niistä ensimmäinen Kangasalan FK-rata on esimerkki järjestövetoisesta hankkeesta. Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan ohjelmatyö ovat puolestaan esimerkki toisen korityypin, aluekehittämisen kannalta merkittävien hankkeiden toteuttamisesta osallistavan koordinoititapan- sa vuoksi. Kolmantena esimerkkinä kuvataan Kainuun lähiruokamallia, joka on esimerkki aluetaloudellisesti merkittävästä seudullisesta elinkeinoyhteistyöstä.

Harrastustoiminta ja vapaa-aika alueen kehityksen tukena

”Että saa tommosen talkooporukan mobilisoitua, niin ne tekee ihan uskomattomia juttuja.”

(Toimintaryhmän edustaja)

”Asian harrastajilla yleensä on uskomaton energia siinä asiassaan, että ne on niin vannoutuneita... Tekee hurjasti töitä.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Pirkanmaalle Kangasalan kunnan alueelle Lentolaan valmistui syksyllä 2006 SM-tason vaatimukset täyttävä AKK-Motorsport ry:n sertifioima karting-rata ja nuorison harrastuskeskus. Pitkä-aikainen projekti on oiva esimerkki siitä, miten valtavia tuloksia saadaan, kun aktiivisille, tekemisen haluisille ihmisille annetaan mahdollisuus ja tukea.

Hanketta ja tulevaa rataa hallinnoimaan Kangasalan FK-kerho, Tampereen Formulakerho sekä Ylöjärven FK-kerho perustivat yhteenliittymän, Tampereen Seudun FK-ratayhdistyksen. Kerhojen kotikunnat ovat olleet mukana touhussa alusta asti. Kangasalan kunta osoitti ratapaikan, jota yhdistys nyt vuokraa. Kangasalan kunta hoiti myös yhteyden pidon muihin kuntiin. Kunnat yhdessä rahoittivat radan asfaltoinnin. Tätä kirjoitettaessa neuvotellaan kerhojen kotikuntien lisäksi Pirkkalan, Lempäälän ja Vesilahden kuntien kanssa tuomarin- tornin ja sosiaalitoimien sekä rata-alueen ympäröivän aidan rakentamisen resursoinnista. Lisäksi hanke on saanut Länsi-Suomen lääninhallitukselta liikuntapaikka-avustusta.

Oman panoksensa ovat antaneet alueen yrittäjät. Maansiirtourakoitsijat sekä erilaiset kuljetusalan yrittäjät ovat tuoneet paikalle maata sekä hoitaneet muita kuljetustöitä. Yhdistykselle on lahjoitettu valtavat määrät rakennustavaraa, polttoainetta sekä muuta projektille tarpeellista. Suoran osallistumisen lisäksi alueen yritykset ovat sponsoroineet ratahanketta. Rata-alueen maisemointiin ja melusteiden rakentamiseen saatiin Leader-rahaa. Suurimman työn ovat kuitenkin tehneet nuoret harrastajat itse sekä heidän vanhempansa. Radan arvioidaan vaatineen tähän mennessä ainakin 600 000 euron edestä vapaaehtoistyötä. Lisäksi ratayhdistys on kerännyt varoja ylimääräisillä jäsenmaksuilla, myyjäisillä ja muilla tempauksilla. Rataa käyttävät tällä hetkellä autoilijoiden lisäksi rullaluistelijat ja -hiihtäjät. Radan käyttöön ovat osoittaneet kiinnostuksensa myös pienoisautoilijat sekä moottoripyö-

räilijät. Ympäröivä luonto tarjoaa virkistysmahdollisuuksia myös esimerkiksi lapsiaan ajelemasta odotteleville vanhemmille.

Rata sijaitsee Kangasalla aivan Tampereen kyljessä. Sen käyttäjät tulevat pääasiassa ympäröivistä kunnista, siis kaupungin läheiseen maaseutuun luettavilta alueilta. Karting-rata-hanketta kuvailtiin vuorovaikutushankkeen tai harrastus- ja urheilutoiminta-hankkeen lisäksi myös ympäristöhankkeeksi. Aikaisemmin harrastajat joutuivat ajamaan Forssaan kilpailuja varten, nyt ajomatka on huomattavasti lyhyempi. Lisäksi ratayhdistys on tehnyt tiivistä yhteistyötä Kangasalan ympäristöviranomaisten kanssa melumittausten sekä meluvallien rakentamisen tiimoilta. Maisemointi viimeistelee radan istuvuuden ympäristöönsä.

Toimintaympäristöstään haastatellut huomioivat ympäristöön, vapaa-aikaan, virkistykseen ja liikuntaan sekä arjen sujuvuuteen liittyvien hankkeiden runsauden. Tämän he katsoivat johtuvan sijainnistaan suuren aluekeskuksen, Tampereen, kupeessa. Ympäristöstä huolehtivat ihmiset tapaavat järjestäytyä saavutettuaan ”kriittisen massan” ja kaupungin asukkaissa on paljon käyttäjiä maaseudun virkistyspalveluille. Harvemmin asutuilla alueilla koettiin korostuvan työllisyys- ja peruspalvelukysymysten parissa toimimisen.

”Tää on kans vähän oma miljöönsä tämmönen toimintaympäristö, että tässä vähän toisen tyyppiset hankkeet nousee tapetilla, kuin sanotaan ne työpaikat ja palvelut. (...) Tässä on iso muuttoliike esimerkiksi (...) Että sitä on tiettyä tällästä juurettomuutta ja yhteisöllisyyden puutetta. Että ihan arjen onkelmia. On paljon sellasia ihmisiä, että on pieniä lapsia ja omat vanhemmat on ties missä asti ja lapsi sairastuu, niin mitäs sitten... Sitten tosiaan nää ympäristöön liittyvät, harrastuksiin liittyvät asiat korostuu tämmösillä alueilla.”

(Toimintaryhmän edustaja)

Harrastajien ja muille asialleen omistautuneiden hankeideoiden tukemisessa nähtiin myös uuden, suoremman demokratiakäsityksen elementti. Vaikka edustuksellinen demokratia on saattanut karata ihmisten arjen ulottumattomiin eikä päätöksentekoon vaikuttaminen kiinnosta, ihmisillä voi olla runsaasti mielipiteitä oman elämänsä ajankohtaisista asioista. Pienten lasten perheissä kiinnostavat lastenhoito-asiat, vanhempansa seniorikotiin muuttava tarttuu vanhustenhoitoon ja perhosenkeräilijään vaikuttaa asuin ympäristön niittykanta. Tämän kiinnostuksen hyödyntäminen, sen kanavoiminen konkreettiseksi toiminnaksi, luo ihmisille kokemuksen omaan ympäristöön vaikuttamisesta, omien asioiden hallinnasta sekä omasta arvosta kansalaisena. Nämä puolestaan vahvistavat kuulumisen tunnetta, parantavat hyvinvointia ja vähentävät rikoksia yms. piittaamattomuutta (asuin) ympäristöä kohtaan. Aluekehitys tehostuu, kun asukkaita kuullaan heidän tarpeissaan. Silloin on varmaa, että kehitetyt asiat ovat niitä, joita ihmiset kaipaavat. On myös hyviä perusteita väittää, että monien toimenpiteiden kustannukset ovat huomattavasti matalammat, kun ne tehdään projekteina ja osin talkootyönä, kuin että jos julkinen sektori organisoisi ne yksin.

”Siinä on tavallaan semmosen uuden demokratiakäsityksen siemen siinä mielessä, että ei ihmisiä kiinnosta edustuksellisen demokratian kautta vaikuttaminen vaan, mutta sitten kun ne saa tämmösen teeman – on se sitten harrastuksiin liittyvä tai sitten palveluihin – niin silloin kiinnostaa ne asiat.(...) Siihen pitäis rakentaa erilaisia keinoja, että se kanavoituis se kiinnostus aidoks vaikuttamiseksi.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Menestysreseptin aineksia

- ◇ Ymmärretään ihmisten kiinnostuksen arvo ja kanavoidaan se konkreettiseksi vaikuttamiseksi, osaksi aluekehittämistä
- ◇ Ymmärretään innokkaiden toimijoiden tukemisesta syntyvän muitakin hyötyjä, jotka liittyvät asumisviihtyvyyteen, kuulumisen tunteeseen ja hyvinvointiin

Osallistavaa aluekehittämisen koordinointia

Keski-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla on luotu uudenlaiset mallit ohjelmatyön tekemiseen. Malli osallistaa kaikki maaseudun kehittämistoimijat. Kyselyssä se nostettiin malliesimerkiksi sitouttamisesta strategisiin ohjelmiin. Lähempi tarkastelu osoitti, että koko maaseutupolitiikka on näillä alueilla aivan erinomaisissa kantimissa.

Pohjanmaalla työn voidaan sanoa alkaneen vuonna 2004, kun EU:n komissio teki päätöksen maaseudun kehittämisen periaatteista ohjelmakaudelle 2007–2013. Tässä yhteydessä komissio ilmaisi ajatuksen sekä kansallisista että alueellisista maaseutupoliittisista kokonaisohjelmista. Pohjanmaa päätti ryhtyä tähän lakisääteisten maakuntasuunnitelman ("Kaksi kieltä, yhtä mieltä", joka valmistui 2004), nelivuotisen maakuntaohjelman sekä sen vuosittaisten toteuttamissuunnitelmien lisäksi. Ensimmäiseksi tehtäväkseen he kuitenkin ottivat maaseutupolitiikan periaateohjelman tekemisen. Tässä asiakirjassa, joka valmistui vuonna 2005 nimellä *Suuren maaseudun maakunta*, luodaan yhteinen näkemys siitä, mihin maakuntaa halutaan kehittää ja mitä tavoitteiden toteutumisen eteen tulee tehdä. Asiakirja valmisteltiin maaseutujaoston sihteeristössä, jossa on edustus kaikilta keskeisiltä toimijoilta. Kaikki seuranneet strategiset asiakirjat pohjautuvat periaateohjelmaan. Myös maakuntaohjelma tuotettiin yhteistyössä. Kehittäminen jaettiin lakisääteisesti toimintalinjoihin ja kullekin toimintalinjalle luotiin oma työryhmänsä, joissa edelleen on edustus kaikista keskeisistä kehittämistoimijoista.

Keski-Pohjanmaalla puolestaan ratkaisevaa oli oivallus siitä, miten paljon kentällä on sellaista tietoa, joka ei kantaudu maakunnan liittoon asti. Asiaan vaikuttivat myös pienen liiton resurssit (Keski-Pohjanmaan liitto työllistää vain n. 10 henkilöä) sekä uuden ihmisen tulo taloon. Samaan aikaan, vuonna 2002, tuli voimaan uusi alueiden kehittämislaki, joka vaatii kolmiportaisen strategisen kehittämisen (maakuntasuunnitelma, -ohjelma ja toteuttamissuunnitelma) sekä kehittämisen jaottelun toimintalinjoihin. Haluttiin luoda järjestelmä, joka kerää kentältä tiedon alkaen siitä, minkälaisilla toimintalinjoilla halutaan mennä eteenpäin. Järjestelmän haluttiin viestittävän tietoa myös liitosta kentälle päin. Lisäksi verkostosta haluttiin luoda pysyvä. Maakuntaohjelma tehtiin aluksi epävirallisilla yhteistyökokoonpanoilla, jotka saivat alkunsa haastattelukierroksella ja sen jälkeen kommentteja ohjelman osioista keräten. Ensimmäistä toteuttamissuunnitelmaa varten luotiin työryhmät kunkin toimintalinjan alle ja nykyisin "totsut" perustuvat suoraan työryhmien työhön.

Molemmassa liitoissa on pyritty samalla luomaan poikkihallinnollisia käytäntöjä sekä valtaistamaan kentän toimijoita vahvasti. Keski-Pohjanmaalla esimerkiksi on jokaisessa työryhmässä sihteerin tyyppisessä toimessa liiton henkilö. Tämä edistää tiedon kulkua liiton sisällä sekä sitouttaa. Kuvaavaa on myös se, että liiton edustaja ei koskaan toimi puheen-

johtajana, vaan työryhmät valitsevat puheenjohtajan keskuudestaan. Myös TE-keskus on samalla asenteella liikkeellä. (Pohjanmaan TE-keskus toimii molempien liittojen alueella.) Rakennerahastolaki määrittää MYRrin puheenjohtajaksi TE-keskuksen edustajan, mutta Pohjanmaalla TE-keskus nimitti tähän toimeen edustajakseen henkilön, jonka koettiin olevan lähempänä toimijoita ja symboloivan sekä toteuttavan vallan jalkautumista¹.

Molempien liittojen edustajien kertoman mukaan ensimmäinen vuosi oli melko vaikea. Tarvetta valitun kaltaiselle rakenteelle sai perustella tiuhaan. Myös erilaisten toimijoiden ajattelumallit ja toimintakulttuurit törmäsivät. Jatkuva keskustelu koettiin turhauttavaksi ja aikaa vieväksi. Pian kuitenkin alkoivat hyödyt näkyä. Kehittämistoimiin sitouttamisen lisäksi hyödyt nähdään toiminnan tehokkuudessa ja yksinäisyydessä, mutta erityisesti luottamuksen, yhteisen hengen ja tahtotilan syntymisessä. Kaikki toimivat yhtenä tiiminä maakuntien parhaaksi. Matalampien tasojen toimijoiden motivaatio on noussut valtaistumisen myötä. Tehokkuus syntyy tiedon välittymisestä sekä siitä, ettei toimenpiteiden ja hankkeiden valintoja tarvitse enää syvällisesti perustella, kun linjaukset on tehty yhdessä. Lisäksi tehoja saadaan päällekkäisten toimintojen poistamisesta. Syvälle luotaavan yhteistyön kautta on myös opittu valtavasti toisilta koskien niin toimintatapoja ja ajattelumalleja kuin rahoitusmahdollisuuksiakin.

”Se [maakuntaohjelman] laaja valmisteluprosessi (...) on poikanut niin paljon sitä yhteistyötä. (...) Ja sitten se, että se tietoisuus siitä mitä on käynnissä, lisääntyy. Että ei katota sitä yhtä asiaa vain sieltä omasta näkövinkkelistä, vaan katottais niitä asioita laajemmin ja saadaan niitä asianosaisia toimijoita yli hallintorajojen, yli kielirajojen mukaan. Täähän on justiin todellinen kehittämishaaste silloin, kun meillä ei ole resursseja. Vain sillä lailla löydetään niitä mahdollisia uusia toimintatapoja.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Pohjalaiset katsovat, että heidän toimintansa onnistumiseen ovat vaikuttaneet monet seikat. Toimintaympäristönsä historiasta he nostivat esiin kaksikielisyyden, taloudellisen niukkuuden, tilarakenteen sekä näistä seuranneet yrittäjämäisyyden ja yhteisöllisyyden. Pohjanmaalla tilat ovat perinteisesti olleet pieniä, ne ovat työllistäneet pääasiassa vain perheen. Tasavertaisten henkilöiden välille on syntynyt tapa tehdä yhteistyötä ja avittaa naapurita. Tästä kertoo myös järjestöjen vahva asema Pohjanmaalla. Niukkuus on synnyttänyt halun keksiä uusia leivänhankkimiskeinoja sekä rohkeuden kokeilla niitä. Samainen niukkuus jatkui 90-luvun lamassa ja 2000-luvulle tultaessa oli virinnyt ”semmonen yleinen kiinnostus tätä aluekehittämistä kohtaan”. Muillakin oli tahto löytää ratkaisuja samoihin kysymyksiin. Kun aikaansaannoksia oli aika alkaa esittää, ihmisiä toi yhteen myös etene-
misen tunne – haastateltavan sanoin ”huomattiin, että me tarvitaan toinen toisiamme, että me päästään eteenpäin.”

¹ Nyt MYR:in puheenjohtajana toimii kuitenkin TE-keskuksen johtaja, sillä edellinen johtaja valittiin poliittiseen luottamustehtävään.

Menestysreseptin aineksia

- ◇ Luodaan yhteinen visio maakunnasta ja sen kehittämisestä
- ◇ Luodaan kaikki toimijat osallistava rakenne kehittämistyötä varten
- ◇ Nähdään toimintamallin edut oppimisen, sitoutumisen ja kehittämistoiminnan kannalta
- ◇ Kehitetään rakennetta päällekkäisyydet poistavaksi

Seudullisen elinkeinoyhteistyön antia

Kainuussa on luotu jo vuosia lähiruoka-mallia, jonka ydinajatuksena on, että paikalliset keittiöt suosivat lähellä tuotettua ruokaa hankinnoissaan ja tukevat näin paikallisen työn säilymistä. Kehittyessään malli on kasvattanut lisää lonkeroita ja laajentanut kattavuuttaan. Lähiruoan mahdollisuuksista on tehty tutkimusta niin alueen tarpeista kuin tarjonnastakin käsin ja yritetty yhteen sovittaa näitä. Vaihdon paikoiksi on kehitetty fyysisten torien, kauppahallin ja ruokakauppojen lisäksi sähköistä Ruokapörssiä. Tilaajien, tuottajien ja toimittajien kohtaamista helpottamaan on myös kehitetty logistiikkaa hallinnoivaa ohjelmistoa. Työvoimapolitiikan puolella tuetaan ja kannustetaan klusteriin liittyvää yrittäjyyttä ja osaamista. Yliopistolla tutkitaan raaka-aineiden jatkojalostusmahdollisuuksia ja Arktiset Aromit ry:ssä kehitetään laatu järjestelmää, tuotetaan oppimateriaalia lähiruoasta sekä pohditaan elintarvikkeiden mainontaa. Rakenteilla on myös pienteurastamo, joka parantaa erityisesti poro- ja riistatalouden sekä lammasfarmareiden toimintaedellytyksiä sekä omalta osaltaan edistää lihan jatkojalostuksen tuotekehitystä.

Lähiruokamalli on linkittynyt Kainuun kaikkiin kolmeen osaamiskärkeen. Yhteys tieto- ja viestintäteknologiaan löytyy lähiruoan teknisestä koordinoinnista. Matkailuun lähiruoka liittyy elämystuotannon sekä välillisesti alueen houkuttelevuuden kautta. Elämysmatkasta esimerkiksi käy metsästys- ja marjastusreissu ja saaliin valmistuminen illalliseksi paikallisen kokin taitavissa käsissä vieraiden katsellessa – erityisesti, kun matkalle on lähdetty nimenomaan alueelle, joka tunnetaan luonnonantimistaan (so. matkailuklusterissa on osattu tuotteistaa nämä mahdollisuudet). Lähiruoan yhteys hyvinvointiklusteriin löytyy paikallisen ruoan terveellisyydestä ja puhtaudesta. Jalostuksessa on keskitytty erikoisruokavaliioihin (esim. gluteeniton) sekä erityisryhmiin, kuten urheilijoihin ja vanhuksiin. Kehitettyjä tuotteita testataan mm. seniori-elämän osaamiskeskityksessä Seniorpoliksessa.

Lähiruoka-kokonaisuus tukee myös Kainuun imagoa: Kainuussa syödään terveellistä, paikallista ja usein luonnonmukaisesti tuotettua ruokaa, joka täyttää eettiset kriteerit niin kuljetusmatkojen kuin tuotanto-olosuhteidenkin osalta. Tätä kautta lähiruoka-malli tukee myös välillisesti elämystuotanto- ja hyvinvointiklustereita sen lisäksi, että saattaa houkutella uusia kainuulaisia muualta Suomesta ja maailmalta.

Toimintaympäristöstä nostettiin esiin vähäväkisyys ja pitkät välimatkat, ”kriittisen massan puuttuminen” kysyntä-asioissa. Lähiruoan kohdalla se on tarkoittanut kysynnän ja tarjonnan huolellista tarkastelua sekä resurssien allokoimista logistiikan kehittämiseen. Maakunnallinen yhteistyö optimoi kysynnän, kun mukaan saadaan sekä alueen asukkaat että julkisen sektorin suurimmat keittiöt. Kokonaisuuden tarkastelua on helpottanut Kainuun hallintokokeilu, jonka myötä maakunnallinen hallinta on jo normaalia vahvemmissa kan-

timissa. Muita Kainuun toimintaympäristön piirteitä listattiin sijainti Venäjän kyljessä ja naapurin tuomat mahdollisuudet, luonnon tarjoamat mahdollisuudet virkistäytymiseen, asumisviihtyvyyteen, matkailuun, turismiin ja liikuntaan sekä perinteiset teollisuuden alat: kaivannaistoiminta, metsäsektori sekä elektroniikka ja informaatioteknologia.

Menestysreseptin aineksia

- ⇒ Tuetaan paikallista yrittäjyyttä ja työpaikkojen säilymistä suosimalla paikallisia tuotteita
- ⇒ Valitaan alueen toimialoista jokin alueelle leimallinen ja ryhdytään kehittämään klusterin kaikkia toimialoja
- ⇒ Linkitetään kehitettävä klusteri
 - Työvoima- ja osaamisrakenteen kehittämiseen
 - Toisiin alueen keskeisiin klustereihin
 - Alueen imagon kehittämiseen

3.3. Vuorovaikutuspolitiikan toimijat ja toimijarakenne

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikassa kuten alue- ja maaseutupolitiikassa ylipäätäänkin on toimijoiden kirjo hyvin laaja. Toimijatasoja on maaseutupolitiikan kehittämisen myötä perustettu tietoisesti ja tavoitteellisesti lisää. Monet aiemmin hallinnon alaisina pidetyt toimijat ovat järjestäytymisen myötä muuttuneet kehittämistyön kumppaneiksi ja jopa viranomaistoiminnalle rinnakkaisiksi edustajiksi.

Keskeisimmät toimijat

Kyselyssä tärkeäksi vuorovaikutustoimijaksi nousivat kunnat, jotka olivat keskeisiä vuorovaikutuskumppaneita kaupungin ja maaseudun kehittämisessä myös TE-keskusten toiminnassa. **Yleensäkin vastauksissa listatut kumppanit kuvastavat maakuntien liittojen ja TE-keskusten perinteisiä yhteistyösuhteita**, yhteyksiä oman organisaation sisällä, oman hallintotason naapuriorganisaatioihin ja keskushallintoon tai linkitystä alueen tutkimus- ja koulutusorganisaatioihin. Tämä on luonnollista kunkin organisaation toiminnan kannalta. Tästä syystä analyysissä huomioitiin erityisesti muina yhteistyötahoina mainitut toimijat.

Kyselyssä keskeiset maaseudun kehittämisorganisaatiot, kuten kansalaisjärjestöt ja kehittämisyritykset, olivat vähiten yhteistyökumppaneina mainittuja tahoja. Maakuntien liitot omasivat TE-keskuksia hieman enemmän yhteyksiä näihin tahoihin. Maakuntien liitot olivat keskimäärin eniten tekemisissä seudullisten kehittämisyritysten, kunnanjohtajien, TE-keskusten maaseutuosastojen sekä kuntien seudullisen kehittämisen yhteyshenkilöiden kanssa. TE-keskukset puolestaan korostivat maakuntien liittoja enemmän yhteyksiä kansallisen tason toimijoihin, kuten SITRAan, TEKESiin ja Finnveraan. Yhteistyökumppanit erosivat eniten TE-keskusten maaseutuosastojen ja teknologian kehittämisosastojen vä-

lillä. Jälkimmäisillä korostuivat teknologiakeskukset ja seudulliset kehittämissyhtiöt sekä yhteydet alueen korkeakouluihin.

Mahdollisia yhteistyökumppaneita listatessaan vastaajat huomioivat selvästi laajalaisemmin erilaisia yhteistyötahoja. Maakuntien liittojen edustajat katsoivat parhaiksi yhteistyötahoiksi kuntien, maakuntien liittojen, seudullisten kehittämissyhtiöiden ja TE-keskusten maaseutusastojen lisäksi myös paikalliset toimijat. **Vastauksissa korostettiin viranomaistason toiminnan yhdistämistä paikallisiin, yleensä vapaaehtoistoimintaan perustuviin ryhmiin.** Kuitenkin esimerkiksi SYTY (Suomen Kylätoiminta ry) sai vain yhden maininnan. Kehitysprojektien myötä syntyneet pysyvät organisaatiot ovat ilmeisesti keskittyneet kaupunkiin, mutta heidän toimintansa näkyy maaseudulla. Tämän vuoksi nämä toimijat arvioitiin tehokkaiksi vuorovaikutuksen kannalta.

Maakuntien liitot ja TE-keskukset näkivät oman roolinsa lähinnä strategiatyössä ja rahoittajina hankkeissa, joissa luodaan linkkejä maaseudun ja kaupungin välille. TE-keskukset arvostavat erityisesti yrityksiä ja yritys yhteistyötä toimijoina. Maakuntien liitot puolestaan painottavat seudullisia kehitysyrityksiä ja ehkä hieman enemmän ruohonjuuritason toimijoita, kuten kyläyhdistyksiä. Molemmat näkevät kuntien roolin merkittävänä. Painotukset ovat luonnollisia organisaatioiden ydintehtävien valossa. Maakuntien liittojen vastaajat korostivat TE-keskusten maaseutusastojen roolia vuorovaikutuksen edistäjinä toisin kuin TE-keskukset itse.

Mielenkiintoista on se, että vastaajat luokittelivat TE-keskuksen kaupunkitoimijaksi. Maaseututoimijoiksi puolestaan nimettiin kylätoimikunta ja mökkiläisjärjestöjä. Maakuntien liittojen vahvuuksina nähtiin kokemus sekä aluesuunnittelussa että aluekehitystoiminnassa, joka luo kykyä "lankojen yhteen solmimiseen". Toimijuuden vahvistajana nähtiin niiden rooli osana kunnallista päätöksentekojärjestelmää. Yleensä hyvinä toimijoina pidettiin sellaisia organisaatioita, joiden toimialue kattaa maaseudun ja kaupungin.

Vuorovaikutuspolitiikan keskeisimmiksi toimijoiksi nimettiin alla mainitut tahot. Nämä tahot toistuivat kaikissa vastauksissa ja vain näiden vahvuuksia ja heikkouksia ruodittiin kyselyn avovastauksissa.

Vuorovaikutuspolitiikan keskeisimmät toimijat

- Maakuntien liitot
- Kunnat
- TE-keskukset
- Seudulliset kehittämissyhtiöt
- Yritykset
- Kylätoimikunnat
- Järjestöt ja harrasteryhmät
- Yritykset
- Toimintaryhmät
- Kunnat

Seuraavassa on kuvattu näille toimijoille annettuja vahvuuksia ja heikkouksia. Sitaateissa "edustaja" viittaa haastattelusta poimittuun lainaukseen ja "vastaaja" kyselystä poimittuun näkemykseen.

Maakuntien liittojen vahvuudeksi nähtiin ohjelmien kautta syntyvä laaja perspektiivi, rooli osana "kunnallisen demokratian päätöksentekosysteemiä" sekä monialainen toimijuus. Liitot nähtiin toiminnan koordinaattorina, "kokoon juoksijana", joilla on kyky kokonaisvaltaiseen asioiden tarkasteluun. Maakuntaohjelmien valjastamisessa maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta edistäviksi oli onnistunut vaihtelevasti. Toisilla alueilla niitä moitittiin tehottomuudesta, toisilla ne puolestaan koettiin oivallisiksi yhteistyön rakentajiksi. Ajatuksena onnistuneissa tapauksissa tuntui olevan sekä osallistava prosessi, jossa yhteinen näkemys ja tahtotila luotiin, että **vuorovaikutuksen sisällyttäminen ohjelmaan eri teemoihin integroituna**. Epäonnistumisen nähtiin liittyvän vuorovaikutuksen kirjaimiseen ilman sisältöä, vuorovaikutuksen edistämiseen vuorovaikutuksen tai rahoituksen vuoksi, ei tarpeesta.

TE-keskukset ja niissä erityisesti maaseutuosastot koettiin vahvoiksi vuorovaikutuksen edistäjiksi. TE-keskusten rooli näyttäytyi varojen allokoijana ja hanketoiminnan koordinaattorina, mikä osaltaan selittää TE-keskusten keskeisyyttä vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuspolitiikan eräs tavoite on maaseutujen elinvoimaisena säilyminen seudullisia elinkeinoja tiiviimmin verkottamalla. Näin ollen tähän liittyvät hankkeet luonnollisesti koetaan toimiviksi ja tehokkaiksi vuorovaikutuskäytännöiksi. TE-keskusten heikkoudeksi koettiin syvälle juurtunut sektorihallinnon malli ja maaseutupolitiikan toimintamallin (laajan ja suppean politiikan yhdistyminen käytännön työssä) hidaskäyttö.

Kuntatasolta mainittiin vuorovaikutusta mallikkaasti edistäviksi erityisesti sellaiset kunnat, joissa on sekä kaupunki- että maaseutualueita. Mielenkiintoisiksi tästä näkökulmasta koettiin myös kuntarakenteen muutos kuntaliitoksineen. Kuntien rooliksi määriteltiin luoda toiminnalle puitteita ja edellytyksiä. Lisäksi ne ovat mukana useimmissa hankkeissa tarvittavan kuntarahan vuoksi. Kuntien heikkoudeksi mainittiin kaupallisen osaamisen puute (tähän ei saatu haastatteluissa tarkennusta), sisäänrakennettu oman tuloksen optimointi sekä mahdollinen yhteistyöhaluttomuus oman vallan maksimoimiseksi. **Keskeisen roolinsa vuoksi kunnat tuntuvat olevan vuorovaikutuspolitiikan mahdollistajia. Mikäli ne kieltäytyvät yhteistyöstä, jää iso osa vuorovaikutuspolitiikan keinoista käyttämättä. Vastavuoroisesti myönteisesti yhteistyöhön suhtautuvat kunnat saivat haastatteluissa merkittävästi kiitosta.**

"Kaupunkien ja maaseudullisten kuntien väliset kuntaliitokset muodostavat luontevan yhteistyökuvion, jossa yhteistyötä tehdään suoraan lautakunnissa, kunnanvaltuustoissa ja -hallituksissa.

(TE-keskuksen vastaaja)

"Kunnat keskenään luovat toiminnan perustaa ja mahdollisuuksia infran, kaavoituksen, yhtenäisten palveluiden ja hinnoittelun avulla"

(TE-keskuksen vastaaja)

"Tässäkin keskusseudun kuntien välisessä yhteistyössä ja minkämoista vuorovaikutteisuutta siinä harrastetaan, niin kyllä siinä tietysti on erittäin keskeinen asia ja lopputulosten kannalta merkittävää se, että minkämoisen roolin, kuinka aktiivisen, minkälaisen ja minkä tyyppisen roolin kunta ottaa siinä."

(Kunnan edustaja)

"... ei nähdä sitä kokonaisuutta.(...) Olemmeko valmiit maksamaan jostain sellaisesta, josta me emme välttämättä itte heti saa konkreettista hyötyä, mutta jonka vaikutukset on pitkällä aikavälillä ja tulee välillisesti meille alueen kehittymisenä."

(TE-keskuksen edustaja)

Yritykset saivat merkittävästi mainintoja TE-keskusten vastaajilta, mutta yksikään Maa-kuntien liiton vastaaja ei eksplisiittisesti nimennyt yritysten olevan "omiaan edistämään vuorovaikutusta". Yrityksiä on kuitenkin mainittu olemassa oleviksi yhteistyökumppaneiksi omassa työssä edistetyssä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksessa. TE-keskusten vastaajat kokivat yritykset mainioiksi toimijoiksi siitä syystä, että heillä on "motiivi tehdä tulosta ja hakea toiminnalle jatkuvuutta" myös hankkeen päättymisen jälkeen.

"Kuntien tehtävä on luoda toiminnalle puitteet ja edellytykset, yritykset luovat käytännön toiminnan."

(TE-keskuksen vastaaja)

"Taloudellisesti kestävä toiminta takaa pysyvyyden. Kaupalliset toimijat mukaan silloinkin kun yhteydet pelaa."

(TE-keskuksen vastaaja)

Yrityksiä myös kritisoiitiin kehittämiskumppaneina sitoutumisen puutteesta ja yhteistyön takkuilemisesta erilaisia toimintakulttuureja edustavien kanssa. Jälkimmäiseen suhtauduttiin ymmärtäväisesti ja siihen toivottiin ratkaisuehdotuksia. Tärkeää on ainakin huomioida, että yrityksellä hyvin harvoin on motiivinaan pelkkä kotiseuturakkaus tai tekemisen halu. Hankkeissa, jotka liittyvät kiinteästi yritysten toimialaan tai toimintaan, koettiin voitavan valjastaa yritysten teho ja osaaminen hyvin aluekehitystä tukemaan.

"Kun yrittäjät joutuu istumaan näissä ohjausryhmissä sun muissa, niin kyllähän he vähän kärsimättömiä on ja haluaa mahdollisimman nopeita ratkaisuja. Mutta toisaalta hekin tottuu sitten yleensä toimintatapoihin äkkiä."

(Toimintaryhmän edustaja)

"Yksi, jossa on toimivuusongelma, on mikro- ja pienyritysten osallistuminen näihin projekteihin ja sitoutuminen niihin. (...) Yrittäjien mukaan saamista varten täytyisi miettiä erilaisia välineitä ja sitten sellasia välitysjuttuja, jotka helpottais heidän ajankäyttöä, koska heillä on se ajankäyttöongelma. (...) Yrittäjäpuolella (...) tulee sen tyyppistä, että okei, ollaan mukana ja laitetaan se sata euroa ja katotaan mitä te saatte aikaan. Se hanketoiminta ei tapahdu sillä tavalla. Että ei voida sanoa, että ollaan mukana, muttei tehdä mitään. Se sitoutuminen ja mukaan lähtö, niin se on ongelma."

(TE-keskuksen edustaja)

"Se on nimenomaan kysymys sitten siitä, minkälainen se kontakti, kuinka oleellisesti se toiminta liittyy sen yrityksen omaan toimintaan. Omat kokemukset ei ole yksisuuntaisesti positiivisia sieltä yritysten puolelta."

(TE-keskuksen edustaja)

Toimintaryhmät ovat erittäin keskeisiä toimijoita. Niihin ovat kaikki tutkimukseen osallistuneet yhteydessä riippumatta toimenkuvasta ja toimialasta. Toimintaryhmät toimivat linkkinä virkamiesten ja ruohonjuuritason toimijoiden välillä ja niiden asema vahvistuu jatkuvasti. Tällainen asetelma koetaan hieman hankalaksikin välillä. Toimintaryhmät ovat ruohonjuuritason toimijoiden "kavereita", auttavat löytämään rahoitusta erilaisiin kehitysprojekteihin, mutta joutuvat toisaalta ottamaan myös rahoittajan roolin ja penäämään tuloksia. Toimintaryhmiä arvostetaan suuresti. Heidän työtään pidetään myös vaativana. Eräs Maakunnan liiton edustaja huomautti, että "tälläsen ihmisen pitää hallita koko yhteiskunnan kirjo, yhteiskunnalliset toimijat, jotta hän voi vastata oikeestaan mihin tahansa kysymykseen."

"Mm. toimintaryhmät. Ne edistävät "ruohonjuuritason" toimintaa ja olisivat maaseudun toimijoiden kannalta tässä avainasemassa. Maaseudun kehittämisen kannalta impulssi pitäisi tulla maaseudulta ja hyöty koitua ensisijaisesti maaseutualueille."

(TE-keskuksen vastaaja)

"Kehittämissyhdistykset kuntien kanssa oikean ja välittömän tiedon saamiseksi. Yhdistykset keskenään kansalaisten järjestäytyneen vuorovaikutuksen tehostamiseksi. Kaupallinen yhteistyö, joka saattaa tarvita verkostoja jommassakummassa päässä. (...) Kasvavin alue ovat harrastukset ja niihin liittyvä yhteistyö."

(TE-keskuksen vastaaja)

"Kyllä se vähän semmonen tietyllä tavalla skitso se asetelma on. Että jos aatellaan, että jos ottaa esimerkin, että oltais vakuutusyhtiö, niin et kun tässähän on sama systeemi ja samalla nahkalla joutuu niin kun sama ihminen ikään kuin myymään sen vakuutuksen ja kun se vahinkotapahtuma tulee, niin sitä pienellä painettua pränhtiä osoittelee, että kun täällä sanotaan näin..."

(Toimintaryhmän edustaja)

Järjestöt, harrastajaryhmät ja kylätoimikunnat koettiin käytännön työn tekijöiksi ja sellaisena ehdottoman tärkeiksi koko maaseutupolitiikan kannalta. Niiden vahvuus on kattavuus: lähes jokainen asukas kuuluu johonkin järjestäytyneeseen ryhmään. Järjestötoimijoista harrastajat sekä aatteen ympärille ryhmittyneet koettiin tehopakkauksiksi ja hyväksi yhteistyökumppaneiksi. Ammattijärjestöihin vuorovaikutuksen edistäjänä puolestaan suhtauduttiin varauksella. Heissä kulminoituu vuorovaikutuksen (yhteistyön) suurimmaksi osoittautunut este: jumiutuminen omaan näkökulmaan. Toisaalta, silloin kun hanke osuu järjestön tavoitteiden kanssa yhteen, ovat tällaiset omiaan kumppaneina. Kyläyhdistykset vilahelivat kaikkien haastateltujen puheissa, mutta ne eivät tuntuneet herättävän voimakkaita tunteita puolesta eikä vastaan. Kaikessa järjestötoiminnassa heikkoudeksi koettiin innokkuuden ajoittaisuus. Tätä ymmärrettiin, mutta koettiin sen silti haittaavan hieman yhteistyötä.

"Yhdistykset ja urheiluseurat hyviä kansalaisten osallistajia. Lähes jokainen on jäsen jossain."

(TE-keskuksen vastaaja)

"Nyt kun sanoin näistä yhdistyksistä, ajattelen esimerkiksi ympäristön suojeluyhdistyksiä, riistanhoitoasioita, tän tyyppisiä, joissa ollaan sydämellä mukana tietyssä harrastustoiminnassa. Siellä minun nähdäkseni se on ollut aika hyvää se sitoutuminen. Kyläyhdistysten osalta oma kokemukseni on se, että siellä eletään tällästä jatkuvaa aaltokautta joka kulkee ihan jokaisessa yhdistyksessä omaa aikaansa ja se ei sitten kyllä aina ja kokoajan jaksa olla kiinnostuneita asioista. Tietyllä tavalla täytyy muistaa se, että heillä on nyt pääosin jo parkinkymmenen vuoden historia takana ja monennäköisiä nousu ja laskukausia. Niin se täytyy ymmärtää se, että kokoajan ei välttämättä jaksa olla se hihna päällä ihan täysillä."

(TE-keskuksen edustaja)

"Ympäristö- ja harrastusyhteenliittymien yhdistysten tai vastaavien kanssa on kaikkein helpointa. Kulttuurikysymykset sekä joku rakennuskulttuuri tai muut kulttuuriasiat, ja ympäristöasiat. Ja näissä aktiviteeteissa se on ollut kaikista helpointa, ilmeisesti. Sitten seuraavana ehkä tulee nämä tämmöset – tietysti arvoihin liittyviä asioita, mitkä saattaa olla maallemuuttokysymyksiä ja näitä."

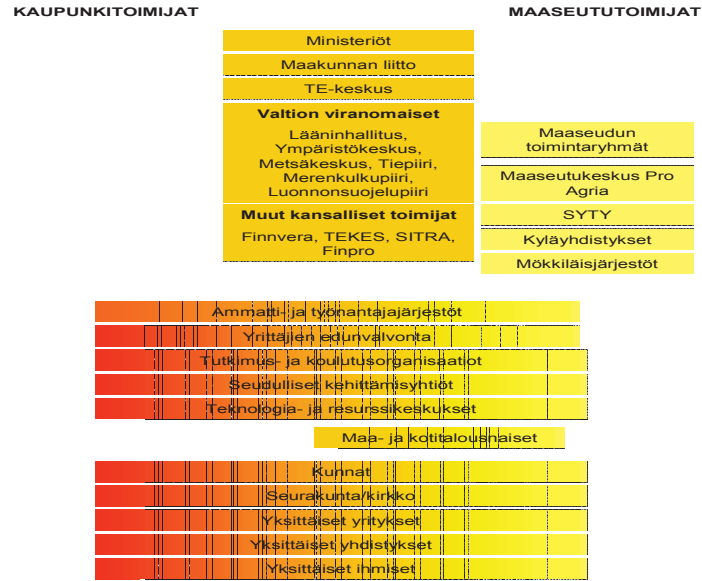
(TE-keskuksen vastaaja)

"Kyllä järjestöillä se sitoutuminen on minun mielestä kuitenkin parasta. Siinä on sitten kysymys, että millä tavalla niihin järjestöihin suhtaudutaan. Olen ollut sitä mieltä, että ammattiyhdistys, järjestöt ja vastaavat, että ne ei ole parasta hedelmällisintä toimialuetta, mutta sitten kun ollaan oikealla asialla, niin sieltä on saatu erinomaisen hyviä tuloksia ja sitoutumista. Ja sitten sanotaan, että heillä on voimavarat todella suuret. Voimavaroilla tarkoitan kontakteja jäsenistöön ja keinot saada liikkeelle ihmisiä."

(TE-keskuksen vastaaja)

Toimijarakenne ja verkottuminen

Seuraavassa kuvassa 5 on kaikki mainintoja saaneet vuorovaikutustoimijat jaoteltuina maaseutu- ja kaupunkitoimijoihin siten, kuin ne aineiston perusteella näyttäytyvät. Kansalliset toimijat on merkitty oranssilla. Osa tutkimukseen osallistuneista tuntui välillä sijoittavat näitä kaupunkitoimijoiksi niiden sijainnin vuoksi, vaikka ne eivät toimintansa substanssin puolesta voi kuitenkaan tätä olla. Alempana kuvassa on merkitty punaisesta keltaiseen vaihtuvaksi toimijat, jotka voivat olla kumpaa tahansa joko toimijakohtaisesti tai tietyn hankkeen kontekstissa.

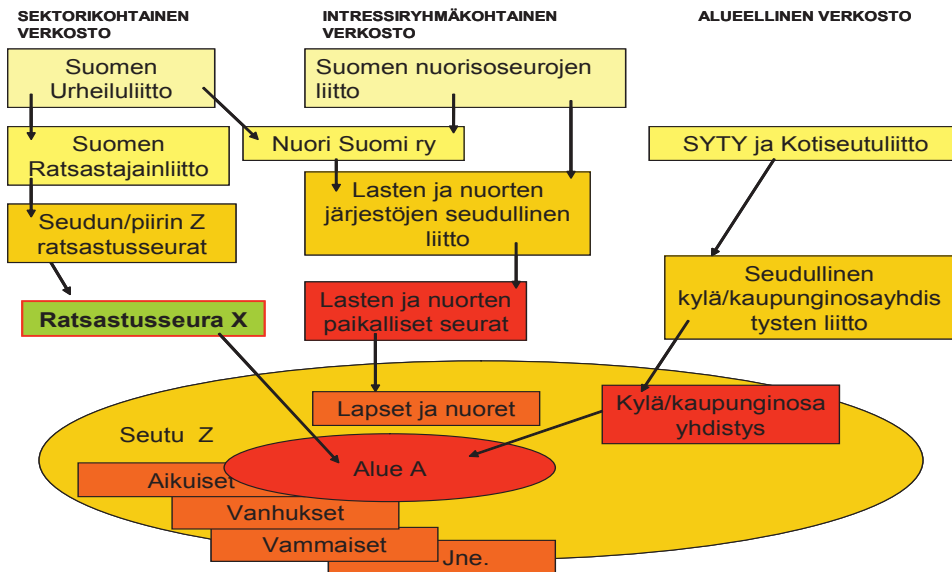

Kuva 5. Vuorovaikutustoimijat jaoteltuina kaupunki- ja maaseutuosaapuoliin

Kuvasta näkee, että vakinaisia kaupunkitoimijoita ei ole tai ainakaan niitä ei osata nimetä. Toimijarakenteen epäsuhtaisuus johtuu suureksi osaksi siitä, että maaseutu on teollistumisen jälkeen mielletty lähinnä maanviljelyalueeksi mökkielämää lukuun ottamatta. Maaseudun perinteiset toimijat liittyvät pääasiassa tähän toimialaan. Ohjelmaperustaisen alueiden kehittämisen reilun kymmenen elinvuoden aikana Suomeen on kehittynyt melko vahva toimintaryhmäverkosto. Myös paikallisyhdistykset ja kylä-, sekä asukas-yhdistykset on saatu järjestäytymään ja mobilisoitu aluekehitykseen. Kaupunkien päässä toimijaviidakko puolestaan ulottuu halki elämän aktiviteettien skaalan, mutta niiden verkosto ei vielä juurikaan sisällä aluekehityksellistä piirrettä. Ryhmien mobilisoiminen paikalliseen kehittämiseen osana seudullista kehittämistyötä on vasta aluillaan. Ongelma on tiedossa ja esimerkiksi uuteen maaseutupolitiikan erityisohjelmaan on kirjattu maaseudun ja kaupunkien kansalaistoiminnan organisoitumisen yhdenmukaistaminen (Erityisohjelma 2007–2010, 29).

Toimijarakenteen ongelmat eivät koske ainoastaan olemassaoloa tai sen puutetta, vaan myös järjestäytymistä. Laajan ja suppean maaseutupolitiikan yhteensovittamisen tavoitteena on kyetä tarkastelemaan ja kehittämään alueita kokonaisvaltaisesti valitusta näkökulmasta. Taustalla on toki myös ajatus päällekkäisten toimintojen poistamisesta ja niukkojen resurssien ohjaamisesta tärkeimpiin kohteisiin. Tieto siitä, mikä on tärkeää, puolestaan on osin "kentällä". Holistinen ote ja kentän kuuleminen edellyttävät kaikkien toimijoiden osallistamista. Tämä on kuitenkin käytännössä mahdotonta ilman erilaisia edustuksia.

Kuvassa 6 on esitetty horisontaalisen ja vertikaalisen verkostoitumisen malli, jonka kautta alueen toimija on verkottunut sekä toimialansa ja kohderyhmänsä että toimialueensa mukaan. Kuvan avulla haluamme osoittaa, että kaupunki-maaseutu -vastinparien paikoitusta puutetta ei tarvitse nähdä vuorovaikutuspolitiikan ylitsepääsemättömänä esteenä. Toimijan "alueellinen status", eli onko hän maaseutu- vai kaupunkiosapuoli, voidaan hahmottaa myös intressiryhmäkohtaisen ja sektorikohtaisen verkoston kautta.

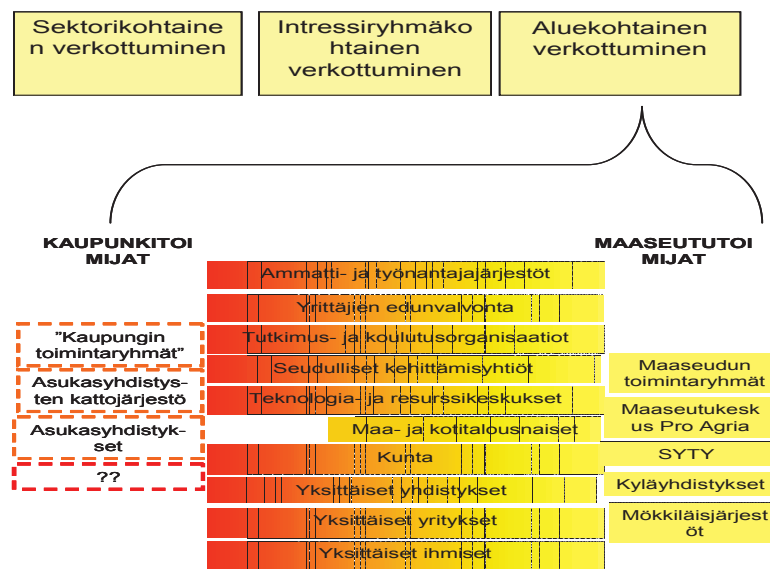

Kuva 6. Ratsastusseura X on verkostoitunut horisontaalisesti ja vertikaalisesti

Kuvitteellinen ratsastusseura X "on tavoitettavissa" kaikista tärkeistä suunnista. Verkottumiseen tässä yhteydessä riittää, että astetta laajemmalla tasolla operoivalla on tieto ko. organisaation olemassaolosta. Verkottuminen voi toki sisältää myös syvempää yhteistyötä. Kuva osoittaa myös Ratsastusseura X:n edustuksen milloin missäkin tilanteessa. Jos esimerkiksi suunnitellaan yhteistyötä kaupungissa sijaitsevan koulun ja lähistön maaseudulla olevien harrastusmahdollisuuksien välille, voivat neuvotteluja käydä koulu ja "lasten ja nuorten järjestöjen seudullinen liitto" tai muu vastaava. Tiedon tämän liiton olemassaolosta puolestaan saa mm. "Seudun Z kyläyhdistysten liitosta", jne. Kuva ei ole kattava, vaan kuvaava. Sen avulla voidaan myös hahmottaa organisaation verkottumista täyttää kaipaavien aukkojen löytämiseksi. Näihin aukkopaikkoihin olisi tarpeen perustaa jonkinlainen edustuksellinen organisaatio taikka muokata jonkun olemassa olevan toimijan toimenkuvaa tarpeen kattavaksi.

Vuorovaikutushankkeet sisältävät useimmiten toimijakokoonpanoja, joissa on sektorin tai intressiryhmän mukaan järjestäytyneitä osapuolia sekä jokin alueellinen toimija. Lisäksi mukana voi olla kansallisia toimijoita sekä toimijoita, jotka voivat olla joko maaseutu- tai kaupunkiosapuolia kontekstista riippuen. Yllä annetussa koululiikuntaesimerkissä koulu ottaa yhteyden "Lasten ja nuorten järjestöjen seudulliseen liittoon" kysyäksään seudun liikuntapalveluista. "Seudullinen liitto" antaa tiedot seudun palveluista, joista koulu valitsee Ratsastuskoulu X:n alueelta A. Alue A on määritetty maaseudeksi joten Ratsastuskoulun X voi määrittää maaseutuosapuoleksi. Koulu sijaitsee kaupungin taajaman ja viereisen maaseudun rajalla. Lapset tulevat pääosin kaupungista. Koulun voi nimetä kaupunkiosapuoleksi, joskin se jossakin toisessa kontekstissa voisi esiintyä maaseutuosapuolena, esimerkiksi jos Tampereen ydin keskustasta mentäisiin sinne leirikouluun ympäröivän luonnon vuoksi. Koululiikunta on malliesimerkki maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta sikäli, että toimijoiden paikantamisen lisäksi se hyödyttää molempia osapuolia alueille tyypillisten piirteiden mukaan. Annettu esimerkki on melko yksinkertainen ja toimijoiden paikantaminen käy sujuvasti. Jos taas liikuntamahdollisuuksista neuvoteltaisiin OPH:n ja

Nuori Suomi ry:n kanssa, voisi toimijoiden paikantaminen olla vaikeampaa ja vuorovaikutus-näkökulma jäädä huomaamatta. **Moni hankkeeseen osallistuneista huomautti, että vuorovaikutus on niin luonnollista, ettei sitä oikein huomaa. Toisaalta sen löytää yllättävän monista paikoista, kun osaa katsoa.** He toistuvasti painottivat hedelmättöminä sellaisia kehittämistoimenpiteitä, jotka tavoittelevat maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta vailla sisältöä ja osana vuorovaikutuksen tekemisen eetosta jaottelevat väkisin toimijat näihin kahteen osapuoleen. Parhaat esimerkit rakentuvat sisällön perusteella. **Tiiviistä verkottumisesta iso osa on muuta kuin alueellisuuden perusteella järjestäytymistä. Alueellinen status on kuitenkin löydettävissä tarkastelemalla toimijan verkostoa vertikaalisesti.**

Kuva 7. Alueellinen verkosto on vain yksi kehittämistoimijan verkostoista

3.4. Vuorovaikutuspolitiikan häiriötekijät

Vuorovaikutuspolitiikkaa ehkäisevät seikat ovat luonteeltaan sekä konkreettisia että ”henkisiä”. Suurin osa mainituista vuorovaikutuksen konkreettisista ehkäisevistä tekijöistä koskee oikeastaan kaikkea ohjelmaperustaista kehittämistä. Haastatellut eivät kuitenkaan tuoneet tätä esiin. Tämä kertonee jälleen siitä, että vuorovaikutuspolitiikka ei ole oikein löytänyt rooliaan ja konkretisoitunut kentillä.

Suurimmat vuorovaikutuspolitiikan esteet löytyvät tällä aineistolla ihmisten asenteista ja ajattelutavoista. Osoittautui, että rakenteelliset esteet ovat usein kierrettävissä, mikäli tahtoa riittää. Se, mikä jollain alueella tuntui ylitsepääsemättömältä esteeltä, oli toisella alueella kierretty joustavin yhteisratkaisuin.

Asenteet ja ajattelutavat

Ajattelutapoihin liittyviä vuorovaikutuksen hidasteita tunnistettiin monentasoisia: koskien ihmisiä, seutukunta- ja kuntarajoja sekä kaupunkikäsitteitä ja etäisyyksiä. Haastateltavat eivät kuitenkaan tunnustaneet itse jakavansa näitä mielestään ongelmallisia asenteita.

Koskien ihmisiä

Kaupunkilaisten ja maalaisten väliselle henkilötason vuorovaikutukselle suurimmaksi esteeksi koettiin yhä vielä elävät ennakkoluulot ja stereotyyppiset käsitykset toisista. Näiden katsottiin koskevan sekä asukkaita että toimijoita, mutta esiintyvän huomattavasti heikompana alle 30-vuotiaissa. Asenteiden muutoksesta kertonee myös se, että noin puolet haastatteluista koki tämänkaltaisten asenteiden olevan vielä voimissaan, toinen puoli katsoi niiden jo kuuluvan menneisyyteen. Asukkaiden tasolla asenteellisuus ilmenee halussa kohdata toinen, suhtautumisessa toiseen sekä kohtaamisten saamisessa sävyissä. Kärjistetysti kuvattuna kaupunkilaisten nähtiin pitävän maaseudun elämää idyllisenä puuhasteluna kauniissa maisemassa, tukiaisilla elämisenä ja pienten askareiden suorittamisena. Kaupunkilaisten elämän puolestaan kuvattiin näyttävästi maalaisille tärkeilevänä mutta huvittelun- ja ”shoppailukeskeisenä”. Tässä mallissa kaupunkilaisia pidetään kylminä ja tekojärkeinä, itseään maalla asuvia parempina pitävinä. Vuorovaikutus on heikkoa ja vaikeaa tilanteessa, jossa kumpikin osapuoli olettaa toisen suhtautuvan itseän vihamielisesti tai jossa toinen osapuoli kokee itsensä vähätellyksi.

”Kaikki tällainen, joka saa ikään kuin ihmisten silmät avautumaan ja vähentää asenteita ja jopa ennakkoluuloja (...) niin totta kai se on hyväksi. (...) että näkis toisen elämää ja huomais, ettei maaseudulla se ole sitä, että elellään tukiaisilla vaan että tehdään aivan todella pitkää päivää (...) ja kaupungissa ei liioin oo sitä, että (...) vähän ollaan tekevinään töitä ja sitten lähdetään shoppailemaan.”

(Toimintaryhmän edustaja)

”Ehkä aikaisemmin on ollut nää ennakkoluulot, tää maaseutu-kaupunki-vastakkainasettelu, joka näyttää siltä, että alle 30-vuotiaassa väestössä ei enää tunnisteta samalla tavalla, mutta joka on vielä täällä keski-ikäisissä ja sitä varttuneemmissa (...) Osittain on ehkä se, ettei kunnolla tiedetä toisten taustoista. Siis tämmönen tutustuminen ylipäänsä...”

(TE-keskuksen edustaja)

Kehittämistoimijoissa nämä asenteet ovat hälvenneet tiedon lisääntymisen ja tutustumisen kautta. Ennakkoluuloja kuitenkin esiintyy ja usein niitä täytyy työstää yhteistyön alkaessa luottamuksen syntymiseksi. Haastatteluissa tuotiin vahvasti esiin yhteistyön taipumus synnyttää lisää yhteistyötä.

”Kyllä se niin vaan on, että se vuorovaikutus itse edistää sitä vuorovaikutusta.”

(TE-keskuksen edustaja)

”Kanoottireitti jossakin ja siihen liittyvä projekti saattaa avata ihmisten silmät, kun ne astuu yhteisen pöydän ääreen ja tekee sitä yhteistä asiaa. Samalla tulee monta muutakin juttua hoidettua.”

(TE-keskuksen edustaja)

Lisäksi muutama haastateltu tulkitsi asenteellisuuden elävän myös poliitikoissa ja virkamiehissä ja täten siirtyvän luotuihin toimintasuosituksiin, rakenteisiin ja myös itse toiminnan mahdollisuuksiin. Uusista toimintamahdollisuuksista kieltäydytään vetoamalla niiden ja olemassa olevien rakenteiden ristiriitoihin. Toisaalta rakenteet ”estävät ihmisiä ajattelemasta aidosti” tarjoamalla helpon tekosyy kieltäytyä uudesta. Asenteellisuus ei välttämättä kohdistu maaseutu/kaupunki -vastinpariin, vaan ylipäätään yhteistyöhön ja sen mahdollisuuksiin.

”Siinä mielessä asenteellisia seikkoja, että helposti pitäydytään niissä vanhoissa rakenteissa ja mennään niiden taakse piiloon. Että tulkitaan esimerkiksi lakia niin, ettei sovelleta lakia, vaan noudatetaan just prikulleen. Tavallaan ei nähdä mahdollisuuksia aina. Ja ehkä myös vielä on vähän sellasta ajattelutapaa, että toisinajattelijat ammutaan alas helposti, elikkä kun on näitä ihmisiä, jotka on visionäärejä, jotka näkee vähän pidemmälle ja uskaltaa kokeilla ja haluais kokeilla, niin helposti mennään rakenteiden suojaan, että ei sitä voi toteuttaa, ei se onnistu tän ohjelman puitteissa tai... että ei haeta aktiivisesti mahdollisuuksia viedä sitä asiaa eteenpäin välttämättä.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Koskien seutukuntarajoja

Myös seutukuntarajojen katsotaan asettavan yhteistyölle kapuloita rattaisiin. Haastatte- luissa kuvattiin yhteistyön tarpeen olevan usein toisen kuin seutukunnan rajan. Vaikka seutukuntien olemassa olo ei sinällään teekään mahdottomaksi eri seutukuntiin kuuluvien toimijoiden yhteistyötä, luo se käytännössä tilanteen, jossa ihmiset automaattisesti pitävät tätä ”oikeana” yhteistyöalueena. Rajoja on myös helppo käyttää tekosyyinä muun haluttomuuden peittämiseen, kuten yllä esitettiin.

Seutukuntien on katsottu peittävän työssäkäyntialueen, mutta rakenne ei ole ajan tasainen: nykyisin töissä käydään paljon myös seutukuntia ympäröivistä kunnista, jopa viereisestä maakunnasta. Seutukuntien purkamisesta on aloitettu varovaista keskustelua mm. Pirkanmaalla. Rajojen poistumisen uskotaan vapauttavan kunnat tarkastelemaan tilannetta puhtaammin tarpeen pohjalta.

”Meillä oli aikanaan paljon yhteistyötä (...). Mutta sitten, kun tuli seutukuntajako, niin kyllä siinä aika kauan tuli semmonen tilanne, että laitettiin niin kun selät vastakkain.(...) Ja aika kauan aikaa koettiin, että sen naapuriseutukunnan kanssa, niin jos nyt morjens- telaan, niin hyvä, mutta se jää sille tasolle ja asteelle. Että semmonen seutukuntarajat ylittä- vä yhteistyö, niin siihen tuli kyllä useaks vuodeks lähes totaalinen tauko. Nyt hiukan ollaan siitä pääsemässä. (...) Että kyllä se on koettu, että se on ollut keinotekoinen raja ja haitannut yhteistyötä.”

(Kunnan edustaja)

”...on tämmönen seutukuntajako tehty 12 vuotta sitten ohjaamaan aluepoliittista tukikart- taa, niin ne seudut on saanu elämää suuremman merkityksen. Ja se sitoo kuntia näissä pal- velutuotantoyhteistyö-kysymyksissä. Että tavallaan sen seuturajan yli ei vois oikeen mennä, kun me ollaan nyt seutu ja meidän pitää tehdä yhteistyötä”.

(Maakunnan liiton edustaja)

Koskien kaupunkikäsitystä ja etäisyyksiä

Ajattelutavat koskevat myös suomalaisten käsitystä etäisyyksistä ja kaupungista. Historiallisesti pienten paikallisyhteisöjen maassa käsitys toimivasta yksiköstä on usein kovin pieni vaikeuttaen laajempaa yhteistyötä sekä sen edellyttämän ideoinnin taustalla olevaa ajattelua. Tamperetta ympäröivällä ydinmaaseudulla sijaitsevassa pitäjässä saatetaan esimerkiksi ajatella, että Pirkanmaan lentokenttä on niin kaukana, ettei se hyödytä ko. kuntaa. Keskieurooppalainen puolestaan ajattelisi haastatellun mukaan ennemminkin niin, ettei Pirkanmaalla edes ole lentokenttää, vaan se on Helsingin lentokentän sivupiste. Koko Helsingin seutu ja Pirkanmaa sekä niiden väliin jäävä alue saatettaisiin nähdä eurooppalaisen silmin yhtenä intressitahona.

Käytetyt käsitteet rajaavat myös ihmisten ideointia. Eräs haastateltava huomautti, että puhuminen maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksesta ohjaa ajatukset kohti alueen suurinta kaupunkikeskusta, vaikka tarkoituksenmukaisempaa saattaisi olla suunnata katse toimialojen kannalta relevanteimpaan asuin-keskittymään.

”Kun miettii sitä, että jos sitten puhutaankin ydinmaaseudusta, siis siitä maaseudusta, jossa harjoitetaan maataloutta, niin onko sen kehityksen kannalta toimivampaa rakentaa toimivat yhteydet sinne maaseutukeskukseen? Siis ajattelen jotain Virtain kaupunkia. Onko sille ydinmaaseudulle (...) tärkeämpää, että se on sen oman kunnan keskustan ja siellä tapahtuvan kehitystoiminnan ja poliittisen päätöksenteon huomioonottamis-asia enemmän kuin se, että se ydin maaseutu linkittyis Tampereelle, joka on (...) näissä maaseutupolitiikan linjauksissa (...) sitä kaupunkia. Kumpi siinä on sen ydinmaaseudun kannalta tärkeämpää? (...) Tosin maaseutu voidaan tämmösenä käsitteenäkin mieltää, mutta musta se ei oo se paras tapa lähestyä niitä asioita. Sen takia se [vuorovaikutus] on joskus niin vaikeeta”

(Maakunnan liiton edustaja)

Koskien kuntarakennetta

Toimijoiden yhteistyötä korostavalle maaseutupolitiikalle sekä siihen sisältyvälle maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukselle ristiriitaiseksi koettiin myös kuntarakenne sisältäen esimerkiksi kunkin kunnan oman budjetin. Kuntaliitokset nähtiin tässä yhteydessä syvenevän yhteistyön mahdollistajina. Samalla ne opettavat sitä ajattelutapaa, mitä maaseutupolitiikassa tarvitaan: oman roolin suhteuttamista kokonaisuuteen, eikä toisinpäin.

Laajemman ympäröivän alueen kehittämisenä koituvaa hyötyä omalle kunnalle on usein vaikea nähdä. Vaikutukset ovat välillisiä ja ilmenevät usein vasta pidemmän ajan kuluessa. Rakenne, jossa kullakin on oma tulostavastuunsa, ohjaa ajattelumalliin, joka on ristiriidassa yhteistyön tekemisen sekä laadullisten ja välillisten tulosten arvostamisen kanssa. Esimerkiksi kuntien lyhytnäköisyydestä tarjottiin niiden suhtautumista maallemuuttoa. Teoriatyössä maallemuuttoa tukemista pidetään yhtenä hyvänä työkaluna maaseudun vaalimisessa. Käytännössä kaupunki tai kunta saattaa kuitenkin pyrkiä jarruttamaan tätä välttääkseen haja-asutusalueiden kunnallistekniikka-kustannuksia tai veromenetyksiä.

”Nythän siinä ongelmana on että se on osaoptimointia. (...) jokainen (kunta) optimoi sen oman tuloksensa. Jolloin kokonaisuus ei ole tasapainossa. (...) Tää kuntarakenne tavallaan estää tälläisen kokonaisuuden optimoinnin.”

(Maakunnan liiton edustaja)

"...Edelleen vaan niin kun katsotaan sitä, että ollaan vähän liika lähellä, elikkä niissä oman kunnan puitteissa. Ja sitten, että totta kai se vaatii virnahaltijoilta, luottamushenkilöiltä normaalia isompaa panosta, että ollaan mukana tämmösisä yhteishankkeissa. Tekosyitä on helpo kyllä aina löytää, että se on maailman helpoin asia."

(Kunnan edustaja)

PARAS-hanke nostettiin toistuvasti esiin kuntakeskustelun yhteydessä. Sen lisäksi, että kuntaliitokset voivat toimia erinomaisina harjoitteina maaseutupolitiikan edellyttämälle yhteistyösaamiselle, niiden nähtiin myös osoittavan, että toisinaan yhteistyöhön ajamiseen tarvitaan keppiä porkkanan lisäksi. Tässä asiassa tosin haastateltujen näkemykset jakautuivat tasaisesti kahtia: toinen puoli epäili, ettei suomalainen luonto tee oikein mitään pakon alla.

Toisaalta kerrottiin, että yhdistymisen uhan alla olevissa kunnissa on kehittämistoiminta paikoin pysähtynyt kokonaan. Utta ei haluta aloittaa, kun ei tiedetä, kenen kanssa toimitaan vuoden kuluttua ja meneekö tehty hukkaan. Odottelu kostautuu: joillain alueilla oli jo huomattu kehittämissaajien lähtö liiton alueelta toisiin, joissa työtä pääsee tekemään. Yhteistyöosaamisenkin harjoittelu on heikolla pohjalla, kun kunnat kaivautuvat tuoleihinsa ja pitävät kiinni autonomiansa rippeistä. Moni toivoi kuntarakenteen asettuvan pikaisesti uusiin uomiinsa.

Asenteiden ja ajattelutapojen merkittävyyttä toimintaa häiritsevinä tekijöinä tukee myös se, että alueiden taloudellisella tilanteella ja maaseutupolitiikan "edistyksellisyydellä" nähtiin selvä yhteys. Raakana totuutena pidettiin alueiden laihan kukkaron yhteyttä valmiuteen kokeilla uusia toimintatapoja.

"Mitä vähemmän sinne [viivon alle] jää, niin luulis, että semmonen järkevä fundeeraminen niin kun etenis sitä kautta. Että kyllä nyt pitää mieltää vähän enempi sitä yhteistoimintaa-kin, että josko sieltä löytyis semmosta taloudellisesti ja tarkoituksenmukaisesti ja tuloksellisesti semmosta yhteistyötä mitä kannattais ja olis niin kun pikku pakko alkaen harkitseen."

(Kunnan edustaja)

"Sitä on sanottu, että (...) se euro on se paras konsultti. Että jos kaikki tekee kaikki asiat itse ja itsekkäästi, niin kyllä ne eurot loppuu."

(Kunnan edustaja)

Ison ja pienen toiminnanlogiikka

Erityyppisten toimijoiden yhteistyön muotoutumisessa eriävät toimintakulttuurit eivät koske vain sitä *miten* tehdään vaan myös sitä, *mitä* tehdään. Kaupunkien kehittäminen erilaisten strategisten ohjelmien kautta voi pienemmän toimijan näkökulmasta tuntua etäiseltä ja yhteisen kielen löytyminen saattaa olla työlästä.

"Kaupunki ajattelee 15 vuotta eteenpäin ja naapurikunnat 15 kuukautta."

(Maakunnan liiton edustaja)

”Useinhan se on siitä kiinni, että ne pienet kokee, ettei he voi mennä tonne isojen poikien pöytään esittämään ideoita. (...) Näitten pienempien maaseutualueiden aluekehittäjät, niin näitten arjen tekemisen taso on niin operationaalista, konkreettista. Ja sitten jos toisella puolella pöytää on kaupungin elinkeinojohtaja, joka miettii asioita hyvin strategisella tasolla, niin tavallaan näitten ihmisten kieli ei kohtaa, näkemys ei kohtaa siitä, mitä tarttis tehdä. (...) Ne puhuu toistensa ohi. Tavallaan tässäkin olis kysymys sen kehittämismaailman yhdenmukaistamisesta.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Osin tätä ongelmaa päästään ratkomaan tarkastamalla toimijoiden vastinpareja ja luomalla uusia elimiä sinne, mistä ne puuttuvat. Tällöin yhteiseen pöytään istahtavat useammin samalla tasolla toimivat ja täten enemmän samankaltaista kieltä puhuvat. Toisaalta laajan ja suppean yhdistävä maaseutupolitiikka tavoittelee eritasoisten toimijoiden ääntä eikä yhteislaulun kiertäminen ole vaihtoehto. Tässä vaiheessa nousevat jälleen asenteet ja yhteistyöosaaminen estradille. Osana yhteistyöosaamista kehittyvät myös roolit ja tehtävänkuvat vastuineen. Keskenäisestä prosessista kertovat haastatteluiden lukuisat viittaukset vallankäyttöön ja isomman tapaan jyrätä.

”Se on aina se suuremmanvastuu suurempi kuin pienemmän vastuu. (...)Se, isompi käyttää valtaansa ja pyrkii alistamaan toista. Ja sitten pienempi pyrkii käyttämään niitä puupinon rakoja, niitä pieniä hyödyntämisvaihtoehtoja hyväksi, jotka saattaa sitten taas heikentää yhteistyöhalukkuutta ja muuta, että tehdään niin kun tämmösiä jännitteitä....”

(TE-keskuksen edustaja)

Myös tässä yhteydessä huomautettiin, että tämä ongelma ei koske vain maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta, vaan ison ja pienen toimijan yhteensovittamista ylipäätään. Sama strateginen/operationaalinen -dikotomia toistuu jo kaupungin ja sen reunuskunnan välillä.

Vastinparien puuttuminen

Pienten ja suurten toimijoiden yhteistyötä heikentää pienten toimijoiden järjestäytymättömyys. Suuremmalle toimijalle on käytännössä mahdotonta neuvotella jokaisen pienemmän toimijan kanssa. Esimerkiksi tästä tarjottiin Tampere-Pirkanmaan lentokenttää, joka toki olisi halukas kehittämään toimintaansa yhdessä Pirkanmaan matkailuyritysten kanssa: lennättämään ihmisiä alueelle silloin, kun matkailuyritykset tarjoavat palveluitaan, esimerkiksi sesonkiloontoisesti tai paikallisiin tapahtumiin liittyen. Lentokentän on kuitenkin mahdotonta keskustella jokaisen pienen matkailuyrityksen kanssa. Mikäli matkailuyritykset verkottuisivat ja saisivat sovittua edustuksesta, olisi yhteistyön rakentamiselle aivan uudet edellytykset. Lentokenttä – matkailuyritykset -esimerkki konkretisoi myös järjestäytymistä koskevan suosituksen tehdä se sektoripohjaisesti. Sivulla 28 esitetyn horisontaalisen ja vertikaalisen verkostoitumisen mukaan lentokenttä tavoittaisi seudun matkailuyritykset joko matkailusektorin kautta taikka paikallisista palveluista kirjaa pitävän ”seudullisen kyljärjestöjen liiton” kautta. Yhteistyön ja verkostojen kehittyessä hahmottuvat myös klusteritason verkostot.

Pienten toimijoiden järjestäytymisen puute koskee sekä täsmällisesti vuorovaikutuspolitiikkaa että kehittämistoimintaa ylipäätään. Vuorovaikutuspolitiikan osalta vastinparien

puuttuminen liittyy myös jaotteluun maaseutu- ja kaupunkiosapuoliin. Osalle tähän hankkeeseen osallistuneista jaottelu tuntui luontevalta ja toimijat jakautuivat melko sujuvasti näihin kahteen ryhmään. Merkittävä osa puolestaan kritisoi toimijoiden jakamista ”vastakappaleisiin”. Tämän koettiin luovan huonon lähtökohdan yhteistyölle. Mikäli keskustelut aloitetaan jaottelemalla seurue kahteen osapuoleen, joudutaan hyvin helposti tilanteeseen, jossa onkin kaksi *vastakkaista* osapuolta. Kukin ryhtyy pitämään kiinni omasta edustaan katsoessaan toisen olevan paikalla vain tätä heikentämässä. Eräs haastateltava kuvasi, kuinka kokouksen alkaessa esitellään ihmiset tuoden ilmi jaottelu maaseutu- ja kaupunkiosapuoliin, jonka seurauksena he ryhtyvät kyräilemään ”vastustajiaan” alta kulmain. **Käytetyt käsitteet, tai ennemminkin tapa, jolla ne ymmärretään, ovat siis itsessään tuottaneet esteitä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukselle.**

”... Kun nää ihmiset on sellasia kokousautomaatteja, että kun ne istuu pöydän ääreen, niin niillä naksahtaa se kokousmoodi päälle. Elikkä silloin ne kokee, että meillä on joku oma intressi puolustettavana ja noi on meidän vastustajia. Jos siihen lyödään se, että maaseutu-kaupunki on se jako, niin molemmilla puolin pöytää nojataan taakse päin ja katotaan, että mitäköhän noi meiltä oikein odottaa. Kun lähettäis puhumaan sillä tavalla, että mikä on se meidän yhteinen intressi esimerkiksi elinkeinojen kehittämisessä.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Maaseutu-kaupunki -vastinpariin perustuvat hankeideat oltiin koettu usein sisällöltään tyhjiksi tai hedelmättömiksi. Todellisen kehittämisen nähtiin tapahtuvan erilaisten teemojen tai klustereiden kautta. Tällöin toimijat ennemminkin vain sattuivat sijoittumaan joko kaupunkiin tai maaseudulle. Vuorovaikutus lähestymistapana ei toki sulje pois huolen kantamista maaseudun elävänä säilymisestä ja toimenpiteiden kohdentamista nimenomaan tästä näkökulmasta, mutta useille toimijoille se näyttäytyi näin.

”Jos lähdetään keskustelemaan kaupunki-maaseutu -vuorovaikutuksen kautta, niin ollaan tavallaan lähtökohtaisesti väärillä jäljillä. Joka johtaa siihen, että sen joutuu kaivamaan, ettei oikein tahdo löytyä sitä sisältöä. (...) Sen takia se on joskus niin vaikeeta. Ja sen takia, kun joskus kattoo joitain suunnitelmia, niin se on hyvin teennäistä. Että samat iskulauseet pyörii siellä. (...) Mutta sitten kun lähdetään puhumaan teknologian siirrosta tai oppilaitosyhteistyöstä, niin johan alkaa löytyä yhteistyötä. Mutta silloin ei puhuta maaseudusta mitään.”

(Maakunnan liiton edustaja)

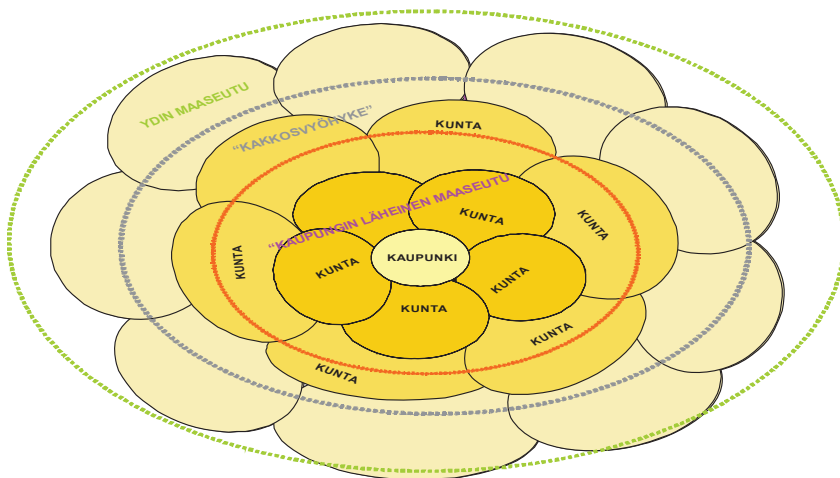
”Kakkosvyöhyke” ja kategorioita välttelevät alueet

Haastatteluissa luotiin ajattelun työkaluksi yksi maaseututaso lisää. Virallisesti maaseudun katsotaan Suomessa jakautuvan kaupunkien läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Näistä kahden ensimmäisen katsotaan koskevan lähes pelkästään Etelä- ja Länsi-Suomea. Harvaan asuttua maaseutua puolestaan löytyy Pohjois- ja Itä-Suomesta. Etelä- ja Länsi-Suomessa on kuitenkin huomattavissa myös jonkinlainen ”kakkosvyöhyke” kaupunkien läheisen maaseudun ja ydinmaaseudun välissä. Tämän ”kakkosvyöhykkeen”, joka on myös pendelöintialuetta, koetaan jäävän turhan vähälle huomiolle alueiden kehittämisessä.

Koko Suomen tasolla parhaiden kehitystulosten uskotaan sijoittuvan kaupunkien läheiseen maaseutuun. Etelä- ja Länsi-Suomen edustajat haastattelussa kuitenkin uskoivat parhaiden tulosten olevan saavutettavissa nimenomaan tällä ”kakkosvyöhykkeellä”. Kaupunki-seutujen lähiympäristö elää ja kasvaa näkemysten mukaan joka tapauksessa ilman suurempia ponnisteluja. Kakkosvyöhykkeen nimeäminen pendelöimisalueeksi viittaa siihen, että tällaisilla alueilla suuntaudutaan voimakkaasti kaupunkikeskuksen suuntaan. Täten tuloksia voidaan olettaa saavutettavan nimenomaan maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen tiimoilta.

”On kaupunkeja ja sitten on kaupunkien läheinen maaseutu, joka joka tapauksessa kasvaa. Sitten on se seuraava maaseutu, joka menestyy ja kasvaa, jos siellä tehdään toimenpiteitä. Siellä on ne parhaat tulokset saavutettavissa. Sillä alueella täytyis sitten tehdä reilusti toimenpiteitä. Nythän resursseja aivan oikein aluepoliittisesti ohjataan sinne ydin- ja harvaan-asutulle maaseudulle, mutta kuitenkin täytyy muistaa, että suurimmat tulokset on saavutettavissa sen taajaman kasvukehän läheisyydessä, sen ulkopuolella.”

(TE-keskuksen edustaja)

Kuva 8. ”Kakkosvyöhyke”, joka on pendelöintialuetta, jää kehittämisessä vähemmälle huomiolle.

Tiettyjen alueiden tippumista kehittämisluokkien ulkopuolelle valiteltiin muuallakin. Monilla alueilla kaupunkiseudun sisällä on maaseutumaisia alueita, joiden kehittämisessä katsottiin maaseudun kehittämislogiikan toimivan paremmin kuin kaupunkien kehittämistä. Turhautuminen kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuspolitiikkaan konkretisoitui jälleen käsitteiden ”kaupunki” ja ”maaseutu” vaihtelevaan merkitykseen ja tämän luomaan epäselvyyteen toimitasuosituksista ja -mahdollisuuksista.

Alkavalla ohjelmakaudella tähän ongelmaan yrittää tarttua Maaseutupoliittisen erityisohjelman uusi alueellisen kehittämisen kokeiluosio. Osio on suunnattu niille maaseutumaisille alueille, jotka eivät kuulu aluekeskusohjelman tai Uudenmaan kaupunkiohjelmien piiriin. Sen tavoitteena on ”täsmentää maaseutumaisien alueiden elinkeino- ja osaamisperustan kehittämisen strategisia painopisteitä ja luoda uusia menetelmiä ja yhteistyömuoto-

ja aluekehittämiseen. Osiolla vahvistetaan kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta sekä täydennetään maaseudun kehittämisen toimintamalleja ja keinovalikoimaa.” (Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007,11) Koska uusi kokeiluosio ei koske suurten aluekeskusten ympäristöä (jotka kuuluvat AKO:n piiriin), joudutaan kokeiluosion tuloksia odottamaan muutama vuosi ennen niiden juurruttamista myös aluekeskusohjelmien peittoalueelle.

EU-rahoitukseen liittyvät vaikeudet

Hankerahoituksesta esiin nousi kaksi selvää ongelmaryvästä. Toinen koskee rahoitusrakteiden suhtautumista pieniin toimijoihin, kuten harrastekerhoihin ja kylätoimikuntiin, mutta myös pieniin yrityksiin, ts. kokoonpanoihin, joilla ei ole paljon varoja. Toinen ongelma koskee laajojen kehittämiskokonaisuuksien rakentamisen työläyttä ja sektorihallinnosta kumpuavia yhteensovittamisen ongelmia. Rahoituksessa on paljon hankaluuksia, joista osa on kierrettävissä, osa ei. Toimijat toivoivat rahoitusta kehitettävän osallistavilla kokoonpanolla eri toimijoiden näkökulmista vuorolla asiaa tarkastellen.

Ensimmäinen ongelma on se, että EU-maksatus on takautuvaa. Pienen budjetin toimijoilla ei ole kykyä rahoittaa hanketta puolta vuotta ja hakea vasta tämän jälkeen kuluja maksuun. Vain Leader-ohjelmasta rahoituspäätöksen saaneille voidaan antaa ennakkoa. Toimintahalukkuuteen ei voi olla vaikuttamatta tieto siitä, että projektin toteuttaminen edellyttäisi lainan ottamista pankista. Asiaa vaikeuttaa edelleen se, että korkokuluja ei hyväksytä EU-rahoituksessa korvattavaksi. Moni vastaaja koki, että nämä periaatteet käytännössä sulkevat suuren osa mahdollisia toimijoita pois kehittämisen kentältä. Ratkaisuksi toivottiin mahdollisuutta antaa hanketoimijoille ennakkorahaa, kuten vanhassa POMO-rahastossa oli mahdollista.

”Vanhassa POMOssahan pelattiin ennakoilla. Se oli semmonen asia, mikä edesauttoi, että hyvin vähänvaraiset yhdistykset pysty toimii. Niitten ei tarvinnu esimerkiks lainaa ottaa. Ja se, että kun tommonen [vähävarainen] yhdistys lähtee lainaa ottaa, niin siellä on sitten hallituksen ihmisten takaukseen lähdeittä. Mites se muuten...Ja sitten puhutaan sitoutumisesta. Kun ihmiset sitoutuu sillä lailla, että ne antaa aikaansa hankkeelle, tekee talkoita sinne ja tämmöstä kaikkee, niin mun mielestä sen pitää riittää. Se, että jos siinä tosiaan vielä joutuu taloudelliseen vastuuseen, että lähtee esimerkiks takaa yhdistyksen lainaa, niin mun mielestä se ei oo oikein.”

(Toimintaryhmän edustaja)

Toinen pieniä toimijoita koskeva ongelma on vaatimus siitä, että omarahoitusosuuden on oltava rahaa. Erityisesti paikallisyhteisö -hankkeissa toimitaan hyvin pienillä summilla. Tuotos syntyy pääasiassa työpanoksesta sekä luovasta materiaalien (uusio)käytöstä. Materiaaleja saadaan usein lahjoituksena tai niitä kerätään omista nurkista. Monesti toimintaan kaivattaisiin melko pientä rahoitusta juoksevien kulujen sekä mahdollisten ulkopuolisten ammattipalkkioiden kattamiseksi. Omien materiaalien arvo on usein myös helposti lasketavissa: mitä maksaa kuutio lautatavaraa, minkä arvoinen on tuon kokoinen kasa soraa, jne. Vaatimus omarahoituksen rahallisesta muodosta tuntuu monista perustelemattomalta ja saattaa jättää koko projektin toteutumatta. Epäoikeudenmukaisuuden tunnetta lisää se, että yritystuissa näin tiukkoja vaatimuksia omarahoitukselle ei ole. Jotkut kunnat ovat huomanneet ongelman ja tarjonneet hankkeille lainaa joko ilman korkoa tai hyvin pienellä korolla. Tämä puolestaan asettaa alueet eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, miten kunta

(tai mahdollinen muu taho) asiaan suhtautuu ja paljonko se on valmis panostamaan, joustamaan, kannustamaan ja luottamaan.

"Sitten on yks tämmönen asia, että kun tää omarahoitus on muuttunut lähes pelkäks rahas. Investoinneissa ei voi talkoota tehdä. Mikään muu ei-raha ei käy rahaks. Esimerkiks oma puutavara ja maa-aines ei näissä hankkeissa käy rahaks. Yritystuissa kyllä käy, että miksei sitten näissä?"

(Toimintaryhmän edustaja)

Rahoituksen hankaluudet liittyvät osin myös perinteisen sektorihallinnon luomiin toimintakulttuureihin. TE-keskukselle 9 kuukautta jonkin asian käsittelyyn ei ole pitkä aika, kun otetaan huomioon virkamiestyön luonne ja vaadittujen elinten kautta kulkeminen. Pienelle järjestölle 9 kuukautta puolestaan on pitkä aika. Siinä ehtii jo väki vaihtua ja motivaatio laskea ja nousta moneen kertaan. Vastenmielisyys byrokratiaa kohtaan oletettavasti vähentää myös ideoiden muuttumista hankkeiksi. Hankkeeseen osallistuneet suhtautuivat kehittämistyön lainalaisuuksiin suhteellisen ymmärtäväisesti, mutta toivoivat silti kiihkeästi, että hallintoa pystyttäisiin virtaviivaistamaan.

"TE-keskuksessa oli välillä todella hidasta se maksatus ja myöskin päätöksen teko ja nuo kun hankkeita on toteuttamassa hyvin pitkälti semmosia persaukisia yhdistyksiä. (...) Kyllä siinä tuli hyvin suuria ja hyvin monen hankkeen toteuttajalle ihan taloudellisia ongelmia, että ... hankkeet rupes takkuaan, että kun raha loppuu ja maksatuksesta ei sitä tullu eikä niin kun saa uuttakaan rahaa enää mistään eikä haluttais pankkilainaa ottaa taikka lisää sitä... (...) Sen toisaalta ymmärtää, että kun tässä yhteisillä rahoilla pääosin(...) toimitaan, niin kyllähän siihen tietyt ehdot ja kuviot kuuluu. Mut' että onko ne kuitenkin sitten liikaa, osa niistä, että onko nää kaikki todella tarpeen? Sitten tosiaan se hitaus. (...) välillä oli, että 9:ää, 11:sta kuukautta joutu odottaa maksatusta, niin ... (...) Kun ei se oo hakijoitten vika.. eikä he voinut sitä arvata edes, koska se tuli niin kun vähitellen kauden aikana se veny ja veny."

(Toimintaryhmän edustaja)

"Ja kyllähän yks on se näkökulmaan liittyvä, että kun TE-keskus aattelee, kun päätöksii he tekee tietystä hankkeesta, niin tietyt asiat tarvitaan: tietyt paperit pitää olla, tietyt asiat tietyllä tolalla ja se että se tunnetaan ylibyrokraattiseksi niinkun hankkeen toteuttajat kokee se, että kyllä se tietysti, että toinen kokee asian turhaks ja toinen kokee, että nää on välttämättömiä ehtoja, että voidaan tämmönen päätös tehdä... että kumpikin on ihan oikeessa omalta kantiltaan, mutta ne näkemykset on aika kaukana toisistaan."

(Toimintaryhmän edustaja)

"Sehän tässä tietysti, että kun ajatellaan, että niitä Leader-arviointeja tehtiin, niin niissä kyllä aika vahvasti oli alleviivattu se, että byrokratia pitäis purkaa ja noin. Se mitä uudelle kaudelle toi lainsäädäntö on, niin ei se kyllä siihen suuntaan mennyt. Pikemminkin toiseen suuntaan – valitettavasti."

(Toimintaryhmän edustaja)

Toiseksi kehittämistyötä vaikeuttavaksi asiaksi koettiin laajojen hankkeiden suunnittelun työläys. Myös tämä ongelma liittyy osittain hallinnon sektorialiseen luonteeseen. Suuret,

tiettyyn teeman laajalti tarttuvat hankkeet osuvat useampien ministeriöiden ja ohjelmien alle. Hankesuunnittelija joutuu tällöin jakamaan kokonaisuuden pieniin projekteihin ja hakemaan kuhunkin oman rahoituksensa. Yhden rahoituksen epäonnistuessa kokonaisuus täytyy miettiä uudestaan. Myös toimintojen ajoitus ja kokonaisuuden eteenpäin vienti on vaikeaa tilanteessa, jossa päätökset ja maksatukset saattavat yhden osion osalta seisoa. Ratkaisuksi toivottiin mahdollisuutta yhteisöaloitetyyppiseen hankehakuun, jossa hankekokonaisuutta määrittävä tekijä oli teema, so. yhteisöaloitteen toimintalinja.

”...On paljon sellasia hankkeita, jotka tota niin ..., kun tehdään kokonaisuutta, suunnitelmaan, niin että ne välttämättä menis yhden ministeriön alle, ne rahoitus - jos katot ohjelmallisesti. Vaan siihen pitäis pystyä tekemään semmonen kokonaisuus, johon tulee rahoitusta eri... esimerkiksi TE-keskuksen eri osastojen kautta ja kuntarahaa jne. Eli hyvin monimutkainen se rahoitusmalli. Että siinä on monta kertaa nää sektorirajat aika koviakin. (...) Se on tietysti parantunut, mutta kyllä siinä on parantamisen varaa edelleen.

(Maakunnan liiton edustaja)

”Mä toivoisin, että meillä olis mahdollisuus tehdä edelleen... Aiemmalla ohjelmakaudella (...) oli nää EU:n yhteisöaloitteet. Ja ne mahdollisti sen, että pystyttiin niin kun lähtemään tälläiseen laajamittaiseen kehittämistyöhön, jossa rahoitus tuli niin kun eri kanavista. Eli pystyttiin suuntaamaan toimenpiteitä, sanotaan vaikka työllisyyspoliittisessa... niin alle 18 -vuotiaille, jotka menee OPM:n alle, pystyttiin tekemään samaa hanketyötä niitten kanssa, jotka ovat työministeriön alla, elikkä ovat työkäistä väestöä. Ja toisaalta sitten pystyttiin tekemään yritysten kehittämistyötä, jossa sitten oli ihan KTM mukana. Että moni ministeriö rahoitti samaa kokonaisuutta, jolloinka saatiin se koko ongelmakenttä käsittelyyn yhtä aikaa. Että sen tyyppiset rahoitusmallit, niin tälläisissä pilotointihankkeissa olis ihan ehdottomia, että päästäis... Et nythän se on niin, että sä voit tehdä kokonaisuuden kyllä, mutta sä haet jokaisen eri paikasta sen rahan ja ne on niinku omia projektejaan. Mutta yhteisöaloitteen kautta, niin ne oli sitten samaa kokonaisuutta. Että nää oli valtavan laajoja sitten usein ja vaativat sitä koordinaatio-osaamista kyllä, mutta kuitenkin niin niitten kautta pääsi kyllä kunnolla siihen kokonaisongelmaan käsiksi.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Toisaalta asiaan pystyttäisiin osin vaikuttamaan myös suuremmalla alueellisella pelivaralla. Alkavalla ohjelmakaudella on rakennerahastoja enää kaksi: Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR). Maaseudun kehittäminen puolestaan on ohjattu yhteen Maaseuturahastoon. Alueiden roolin luvataan korostuvan rakennerahastojen yhteensovituksessa. Tässä työssä Maakunnan yhteistyöryhmät (MYR), MYRrien sihteeristöt, MYRrien Maaseutujaostot tai niiden sihteeristöt näyttävät pääosaa – mikä milläkin alueella on kehittynyt yhteensovittamista käytännössä hoitavaksi tahoksi. Toisaalta maaseuturahasto pohjaa Manner-Suomen maaseutuohjelmaan, minkä pelätään sitovan alueiden käsiä entisestään. Lisäksi huomautettiin, että EAKR:oon kuuluvatkin asiat voivat olla maaseudun kehittämistä, esimerkiksi tieverkosta huolehtiminen. Sen vuoksi alueiden roolin tulisi korostua, ei vain rakennerahastojen yhteensovittamisessa, vaan kaikkien rahoitusmuotojen yhteensovittamisessa.

”Iso ongelma on se että maaseutupuoli ei oo enää rakennerahasto, sitä ei tarkastella enää yhdessä sosiaalisrahaston ja aluekehitysrahaston kanssa. (...) Sen koordinaatio on periaatteessa MYRrissä suunniteltu, mutta käytännössä se tarkoittaa sitä, että MYRri saa tiedoksi, mitä maaseutuohjelmassa on tapahtunut. Että se ei enää aidosti vaikuta.”

(Maakunnan liiton edustaja)

Haastatellut kertoivat kykenevänsä tehostamaan rahan käyttöönsä huomattavasti ”pelaamalla” rahoitusosioilla. Pelaamisella tarkoitettiin, että se alueen toimijoista rahoittaa, jonka toimenkuva sallii, toinen rahoittaa jonkin toisen hankkeen tai osion. Tällöin rahoituspäätöksissä kyetään sekä hoitamaan ”sektorihallinnon muodollisuudet” että osoittamaan varat alueella yhdessä päätettyihin kohteisiin. Tätä ”palapelin pelaamista” häiritsevät toimintasuositukset ja -rajoitteet. Ne eivät myöskään kykene ottamaan huomioon alueen erityispiirteitä. Tämän vuoksi niitä toivottiin asetettavan mahdollisimman vähän ja väljästi.

Laajat hankekokonaisuudet on todettu aluekehityksen kannalta tehokkaiksi myös YTR:ssä. Niiden painottaminen maaseudun kehittämisessä mainitaan maaseutupoliittisen erityisohjelman luonnoksessa. Toimenpide-ehdotus on kuitenkin jäänyt pois lopullisesta versiosta.

”(44) Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus sovitetaan yhteen rakennerahasto-ohjelmien, EU:n maaseutuohjelman, aluekeskusohjelman sekä Leader-toimintatavan kanssa. Työssä painotetaan vuorovaikutuksen mahdollistavia sääntöjä, laajoja hankekokonaisuuksia ja ohjelmiasioita.”

(Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007–2010. Luonnos 2 / 2.10.2006: 28 (tummennus oma))

Perinteisen hallintotavan ja verkostomaisen kehittämisen ristiriita

Varsinaisista vuorovaikutuspolitiikan rakenteellisista esteistä tai häiriötekijöistä nousi tässä hankkeessa ensimmäiseksi sektorihallintomalli. Se vaikeuttaa toimintaa useammalla tavalla, joista mikään ei ole varsinainen este, mutta haitta kylläkin. Sektorihallinto luo rahoituskuvioihin monimutkaisuutta ja joustamattomuutta, kuten yllä on kuvattu. Se myös ohjaa ajattelutapaan, jossa huolehditaan ”omasta tontista” ja sen budjetista – ajattelutapaan, joka on päinvastainen kumppanuuksiin ja vastavuoroisuuteen perustavalle aluekehittämiselle. Tätä käsiteltiin tämän osaluvun alussa kohdassa *Asenteet ja ajattelutavat*.

Asenteisiintoki vaikuttaamyösarjentyötahti. Mikäli ”perinteisissä omissa hommissa” kuuluu pitkäpäiväjäylikin, voipoiikkihallinnollisten kokoonpanojen kehittäminen tuntua ylivoimaiselta. Jos oman kunnan asioiden pyörittämisessä on kädet täynnä, viitsikö lähteä kehittämään naapurikuntien kanssa? Myös ministeriöiden ohjeistukset omille virkamiehilleen vaikeuttavat peräänkuulutettujen osallistavien ja poikkihallinnollisten rakenteiden kehittämistä. Kentällä esiintyi myöskin tunteita siitä, että maakunnissa tehty työmitätöityysaavuttaessaan ministeriö-asteen, että maakuntaohjelmat ja niiden toteuttamissuunnitelmat eivät todellisuudessa saisi painoarvoa, mikä niiden annetaan ymmärtää omaavan. Tässä asiassa katsottiin tosin mennyn hyvin eteenpäin uudessa hallitusohjelmassa.

"...niissä ns. omissa hommissa on ihan tarpeeks tekemistä. Ja sitten että kun niitä resursseja joudutaan kohdentamaan niin kun "omiin kohteisiin"... (...) Että ehkä siinä vähän oli jonkin verran asenteissa ja jonkin verran ehkä resursseissa, että semmosta ajattelua, että sitten kuitenkin halutaan se ns. päätösvalta pitää omissa käsissä."

(Kunnan edustaja)

"Tää valtava sektorihallinto. (...) Se monimutkaistaa aika paljon asioita ja tekee ne hitaammaksi. Kyllä meillä on ollut työtä siinä esimerkiksi, että me on saatu mukaan työvoimaosasto, yritysosasto jne. Niin kun TE-keskuksen työhön. Se ei oo ollut mitään helppoa. Elikkä että ymmärtää, että tää on tämmönen yhteinen asia. Ja monta kertaa siihen tulee ne, että heillä on linjaukset ministeriöstä suoraan ja kun haluttais tavallaan tehdä tämmöstä horistontaa-lista yhteistyötä, niin siinä tulee niitä vaikeuksia."

(Maakunnan liiton edustaja)

"Ainakin täällä meidän alueella on huomattu kyllä vahvasti se, että tietyt hallinto-organisaatiot eivät todellakaan ole aluehallinto-organisaatioita, vaan ovat nimenomaan hallinto-organisaatioita. Eli heillä ei ole ollenkaan se aluekehittämisen näkökulma siinä omassa työssään, vaan he toteuttavat sitä hallintokulttuurina, mikä heille omasta ministeriöstä sanellaan. () Se on yksittäisen virkamiehen erittäin vaikea poiketa näistä ministeriön linjauksista. Se on mielestäni liian vahvasti ohjaavaa. Ja mikä siinä on ongelmallista, on että kun me nyt sitten suurella vaivalla koitetaan suurta orkesteria pyörittää, kun tehdään maakuntaohjelmia ja tehdään toteuttamissuunnitelmia, niin meillä ei oo oikeestaan mitään merkitystä, kun nää ministeriöt ohjeistaa omia viranomaisiaan. Ei ne lue niitä, eikä ne katso, että mitä milläkin alueella haluttais tehdä. () Meiltä menee uskottavuus täysin, jos nää hommat ei rupee siellä Helsingin päässä sujumaan."

(Maakunnan liiton edustaja)

Sektoraalisuus näkyy myös maaseudun elinkeinojen ja osaamisen kehittämistyössä. Suuri osa haastateltavista koki tarpeelliseksi painottaa ajatusta maaseudusta muunkinlaisen yritystoiminnan kehtona, kuin maanviljelyn. Maaseutu tarjoaa miellyttävän asuin ympäristön lisäksi myös miellyttävän työympäristön mille tahansa toimialalle. Tämän ajatuksen koettiin olevan vielä marginaalissa ja olemassa olevien kehittämisrakenteiden tukevan vanhaa ajattelumallia. Samalla huomautettiin, että maatalous on liiketoimintaa siinä missä muukin. Maatilojen tulisi saada yritysneuvontaa myös liiketoiminnasta ylipäätän, eikä vain maatalouden alalta ja osajilta.

"Tavallaan maatalousyrittäjällä on ne spesifit siihen toimialaan liittyvät kysymykset, mutta niin on metalliyrityksillä taikka elektroniikkateollisuudellakin ihan samalla lailla. Mutta tartteeko sitä varten tehdä omat rakenteensa erilleen tästä muusta elinkeinojen kehittämisestä? Olisko tehokkaampaa, että ne jotenkin integroitais lähemmäs toisiansa ja niitä maaseutuyrityksiä, jotka on maatiloja, niitä käviskin katsomassa myös semmoset yritysneuvojat, jotka ei ole maatalouden eksperttejä? Voisko olla niin, että niillä olis jotain annettavaa sinne?"

(Maakunnan liiton edustaja)

Hallinnon toivotaan virtaviivaistuvan uuden "superministeriön" kautta. Tätä kirjoitettaessa ei ole vielä päätetty, siirtyvätkö maaseutuasiat työ- ja elinkeinoministeriöön vai eivät. Kentällä monet tuntuivat luottavan siihen.

Hyvän mittaamisen ongelmat

Yksi kaikkea kehittämistoimintaa vaivaava ongelma on laadullisten ja välillisten tulosten mittaamisen vaikeus. Tämä korostuu maaseudun kehittämisessä, koska se sisältää runsaasti yhteisöllisiä, sosiaalista pääomaa kasvattavia hankkeita. Ongelma on laajalti tunnustettu, mutta vastahakoinen asenne osallistavia ja poikkihallinnollisia aluekehittämisen kokoonpanoja kohtaan saattaa johtaa "unohtamaan", että tuloksia syntyy, vaikkei niitä voisikaan euroissa mitata ja täten edelleen vaikuttaa siihen, ettei lähdetä mukaan johonkin kehittämistoimintaan.

Hyvän mittaamisen ongelman koettiin kohdistuvan eniten kuntien mukaan saamiseen. Heidän tulosvastuunsa vaikeuttaa sellaisten hankkeiden rahoittamista, joista saatava hyöty näkyy vasta pidemmän ajan kuluttua tai on muuten vaikeasti osoitettavissa.

"... ei nähdä sitä kokonaisuutta.(...) Olemmeko valmiit maksamaan jostain sellaisesta, josta me emme välttämättä itte heti saa konkreettista hyötyä, mutta jonka vaikutukset on pitkällä aikavälillä ja tulee välillisesti meille alueen kehittymisenä."

(TE-keskuksen edustaja)

"... Sellaset hankkeet, jotka on epäkonkreettisia, ei investointihankkeita tai vastaavia, jotka on sosiaaliseen vuorovaikutukseen, tämmöseen yhteistyön kehittämiseen taikka usein toimintaympäristön parantamiseen esimerkiksi ympäristötoimenpiteillä – tämän tyyppiset asiat on niitä, jotka ei kovin tule korkealle noteerattua välttämättä. Yhtenä ongelmana on se, että niiden tulosten mittaaminen on se verran hankalaa, ettei pystytä yksinkertaisesti lyömään pöytään, että tässä on se tulos ja sillä siisti."

(TE-keskuksen edustaja)

"Kyllä se vaan on oltava sellanen uskon asia. Että tossa kun puhuin näistä meidän kehyskuntien yhteisistä hankkeista... (...) Ne on työlästä laittaa pystyyn ja vaatii monen kunnan virkailijoilta niin sanottujen omien töiden lisäksi vielä aikamoista panostusta, niin kyllä siinä vaan pitää uskoa, että vuosien saatossa ne tehdyt ratkaisut on pitkässä juoksussa hyviä. Ja kun lähtökohtana on taas ne kuntalaisten palvelut ja heidän asioiden hoitaminen, niin pitkässä juoksussa ne kuntalaiset kuitenkin hyöttyy siitä. Että vaikka sitä ei oo nähtävissä tänä päivänä eikä vielä ehkä ens vuonnakaan, mutta viiden vuoden päästä pitäis olla nähtävillä. Niin pitäis olla semmosta kaukonäköisyyttä siinä ja uskoa siihen asiaansa."

(Kunnan edustaja)

3.5. Muutos toiminnan kenttänä

Vuorovaikutuspolitiikan esteiksi koettiin pääasiassa sellaisia asioita, jotka koskevat kaikkea kehittämistoimintaa. Tämä kertoo ensinnäkin siitä, ettei vuorovaikutuspolitiikan käsite ole kirkastunut toimijoille. Se kertoo myös siitä, että kehittämistoimijat kohtaavat työssään

hankaluuksia, jotka he yhdistävät vuorovaikutuspolitiikkaan. Tämän vuoksi tässä raportissa on tarpeen avata myös taustalla olevia asioita.

Luvussa 2 luotiin pikainen katsaus maaseutupolitiikan lyhyeen ja muutosrikkaaseen historiaan. Suomen alue- ja maaseutupolitiikka koostuu tänä päivänä kahdesta osasta: laajalla maaseutupolitiikalla viitataan eri hallinnonalojen välisen yhteistyön tiivistämiseen ja suppealla ohjelmaperustaiseen kehittämistyöhön sekä esimerkiksi toimintaryhmien ja kylien toimintaan. **Alueiden haasteena on oppia yhdistämään nämä kaksi käytännön työssä. Haasteena on siis toimijoiden välisen vuorovaikutuksen tai yhteistyöosaamisen opetteleminen sekä tälle yhteistyölle sopivien toimintatapojen ja toimintakulttuurin luominen.**

Alla olevaan tauluun on kerätty aineistosta nousseet vuorovaikutuspolitiikan toteutumisen häiriötekijät. **Niiden voidaan kaikkien nähdä johtuvan meneillään olevasta muutosprosessista, jossa luodaan uudenlaisia toimintatapoja alue- ja maaseutupolitiikan tavoitteiden toteuttamiseksi.**

Vuorovaikutuspolitiikan häiriötekijät:

Asenteet ja ajattelutavat koskien

- ihmisiä
- seutukuntarajoja
- kaupunkikäsitystä ja etäisyyksiä
- kuntarakennetta
- sanaparia maaseutu – kaupunki
- ”hyvän” mittaamista

Ison ja pienen toiminnanlogiikka

Vastinparien puuttuminen

Kakkosvyöhyke ja kategorioita välttelevät alueet

EU-rahoituksen kommervenkkit

Perinteisen hallintotavan ja verkostomaisen kehittämisen ristiriidat

Osa häiriötekijöistä on normaalia kehitystyötä: edellisen toimintakauden virheiden korjaamista uudelle toimintakaudelle. Hyvä esimerkki tästä ovat rahoitukseen liittyvät ongelmat, joita pyritään korjaamaan aina uutta ohjelmakautta varten. Myös ”kakkosvyöhyke” ja kategorioita välttelevät alueet kuuluvat tähän ryhmään. **Toisen ryhmän** muodostavat luokat *ison ja pienen toiminnan logiikka* ja *vastinparien puuttuminen*. Myös perinteisen hallintotavan ja verkostomaisen kehittämisen ristiriidasta johtuvat vaikeudet voidaan sijoittaa tähän ryhmään. Nämä **ongelmat johtuvat yksinkertaisesti siitä, että toimitaan muuttuvissa olosuhteissa.** Ison ja pienen toimijan toiminnanlogiikat eivät ole vielä löytäneet yhteistä säveltä, vastinpareja ei ole vielä syntynyt: rakenteet ovat kesken. Kolmannen ongelmaluokan muodostavat asenteet ja ajattelutavat, hyvän mittaamisen ongelmat sekä käytettyjen käsitteiden vaikutukset sosiaaliseen todellisuuteen. **Kolmas ongelmaluokka rakentuu ihmisten suhtautumisesta käsillä oleviin asioihin tai pikemminkin heidän tekemiinsä tulkeihin näistä asioista.**

Muutos aiheuttaa helposti vastarintaa. Tämä johtuu siitä, että muutos vaatii enemmän "paukkuja" kuin pysyvyys. Uusien toimintamallien luominen saattaa kiireisessä työtahdissa tuntua liian vaikealta, kuten haastatellut totesivat. Niiden käyttöönotto edellyttää hiomista ja kehittelyä, uutena ryhmänä toimimisen harjoittamista, mikä puolestaan saattaa johtaa turhautumiseen siitä, ettei päästä käsiksi itse substanssiin. Uudet toimintamallit myös muokkaavat toimijoiden rooleja yhteisössä. Pelko oman sananvallon vähenemisestä voi jarruttaa yhteistyöhalukkuutta. Myös tämä tuotiin esiin haastattelukierroksella. Muutokseen liittyy myös uusi ja tuntematon. Tietämättömyys ja epävarmuus saattavat tuntua erittäin epämiellyttävältä, jos on tottunut hallitsemaan oman toiminnan kenttensä.

4. RATKAISUKEINOJA JA -MAHDOLLISUUKSIA

Vuorovaikutuspolitiikkaa kohtaa siis kaksi suurta ongelmaa:

- 1) vuorovaikutuspolitiikka ei ole kunnolla löytänyt sisältöään alueiden kehittämisessä
- 2) toimijat elävät tilanteessa, jossa heidän tulisi oppia uudenlaisia toimintatapoja ja ajattelumalleja. Nämä kehityksessä olevat toimintatavat liittyvät kehittämiskumppanuuksiin ja niihin liittyvään toimintakulttuuriin. Koska maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus on nimenomaan vastavuoroista kumppanuutta, kulumineituvat kehitystyön ongelmat juuri vuorovaikutuspolitiikan kentälle.

Haastatellut nimesivät uusien ajattelumallien (eli arvojen ja oletusten) kehittymisen ja uusien toimintatapojen käyttöönoton edellyttävän "ajan kypsyyttä". Uuden muotoinen toiminta edellyttää toimijoilta ajattelutavan muutoksia, joihin täytyy olla "valmis". Valmius voi syntyä erilaisista asioista. Se voi syntyä pakosta. Tästä esimerkiksi annettiin jo aiemmin mainittu alueen (heikko) taloudellinen tilanne sekä kuntaliitoksiin kannustava "keppi" valtionhallinnon taholta. Painostus voi parhaassa tapauksessa saada aikaan oivalluksen, joka käynnistää oppimisprosessin. Huonoimmassa tapauksessa se kuitenkin johtaa vain yksikehäiseen oppimiseen, jossa mukautetaan oma toiminta sen suuremmin asiaa pohtimatta ja siihen sitoutumatta uusiin toimintasuorituksiin. Vuorovaikutuspolitiikasta kirjoittamalla ja parhaita käytäntöjä levittämällä voidaan tukea yksittäisten toimijoiden oppimista ja oivalluksia. Tällöin kuitenkin toinen osa ongelmaa jää käsittelemättä. Alueita voi kannustaa lyömään kaksi kärpää yhdellä iskulla: käynnistämään yhteisen oppimisprosessin niin vuorovaikutuspolitiikan kuin yhteistyöosaamisenkin osalta. Tämä noudattaa Otalan (2002) näkemystä oppivaksi alueeksi kehittymisestä sovellettuna nimenomaan vuorovaikutuspolitiikkaan. Se johtaa aluekehitystoimijat pohtimaan tilannettaan tavoitetilasta käsin saattaen heidät kolmannen kehän oppimisen tielle. Yhdessä tekeminen huomioi myös Luoma-ahon tutkimustulokset (2003) luottamuksen syntymisestä suorien kontaktien kautta. Pohjanmaalaiset olivat kokeilleet tätä käytännössä ja olivat erittäin tyytyväisiä tuloksiinsa. Eräällä hankkeessa haastatellulla on kokemusta kehittämistoiminnasta useilta eri Suomen alueilta. Myös hän koki Pohjanmaalla vallitsevan aivan omanlaisensa ilmapiirin aluekehitystoiminnassa.

Alempana esitetään muutamia käytännön toimintasuorituksia, jotka edesauttavat sekä vuorovaikutuspolitiikan mahdollisuuksien kirkastamista että tavoitellun toimintakulttuurin kehittymistä. Vuorovaikutusta ja ihmisten välistä kanssakäymistä on tutkittu paljon, joten aiheesta löytyy lisää niin teoreettista materiaalia kuin käytännöllisiä ohjekirjojakin harjoitustehtävineen. **Muutoksen aiheuttamat vaikeudet helpottavat jo, kun ymmärretään, että vaikeudet johtuvat nimenomaan muuttuvissa olosuhteissa toimimisesta.** Oivallusta tukemaan jäsenetään ensin muutoksessa toimimista oppimissyklin ja tavoitetilan toteutumisen edellytysten kautta.

4.1. Tilanteen jäsenitys

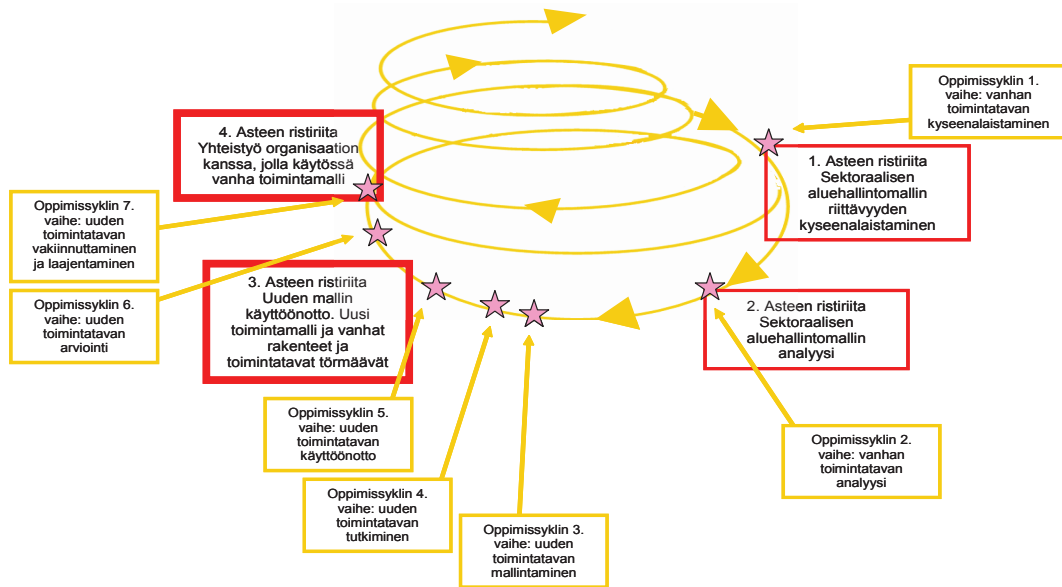
Ekspansiivisen oppimisen teoriassa yhteinen oppiminen, yhdessä kehittäminen ja toimijoiden käytännön työ nivoutuvat yhteen (Engeström 2004.) "Toimijat" täytyy mallin yhtey-

dessä ymmärtää väljästi. Sillä viitataan kaikkiin suomalaisiin aluekehitystoimijoihin ministereistä Marttoihin, jotka ottavat tai ovat ottaneet osaa maaseutupolitiikan kehitykseen viime aikoina². Oppimisprosessi voidaan jakaa valtionhallinnontason oppimissykliin ja alueiden omiin oppimissykleihin. Alueiden oppimissyklit sisältävät kuitenkin kokonaiskuuvan hahmottamisen ja oman palan suhteuttamisen siihen. Samoin sisältää keskushallinnon oppimissykli opitun implikaatiot alueiden ohjaamiselle.

Engeström näkee oppimisen tapahtuvan ristiriitojen ratkomisen kautta. Ekspansiivisen oppimissyklin alussa ristiriidat ilmenevät osallistujille toiminnan häiriönä ja epäonnistumisina. Perinteinen keskusjohtoinen ja sektoraalinen aluehallinto on ristiriidassa EU:n lanseeraaman ohjelma-perustaisen kehittämistyön kanssa. Tästä juontuu ensimmäisen asteen ristiriita. Ongelmaa analysoidessa ristiriitojen huomataan kärjistyvän yhtäältä sektoraa-lisen kehittämisen pirstaleisuuteen ja toisaalta vuorovaikutuksen puutteeseen alueviran-omaisten ja hanketoimijoiden välillä. Tämä on toisen asteen ristiriita. Uuden toimintatavan mallintaminen ja käyttöönotto puolestaan johtaa kolmannen asteen ristiriitoihin, kun uusi toimintamalli törmää yhteen vanhojen rakenteiden, työtapojen ja ajattelumallien kanssa. Alue- ja maaseutupolitiikassa tämän tekee erityisen vaikeaksi se, että uutta toimintatapaa kehitetään jatkuvasti eteenpäin ja vieläpä monella tasolla samaan aikaan. Ensimmäinen interventio on tullut keskushallinnon taholta (ja edelleen EU:lta), joka on oivaltanut uusia tarpeita ja ohjeistaa sitten alueita tähän suuntaan. Esimerkiksi maaseudun toimintaryhmät on perustettu näin. Maaseudun toimintaryhmien rooli alkaa jo alueilla vakiintua, mutta haasteena odottaa kaupungin toimintaryhmien luominen. Lisäksi eri alueilla on kehitetty erilaisia toimintatapoja. Toisilla alueilla esimerkiksi on MYR:n maaseutujaosto, toisilla ei. Neljäs ristiriita syntyy, kun uuden toimintamallin omaksuneet tekevät yhteistyötä vanhan toimintamallin mukaan toimivien organisaatioiden kanssa. Neuvottelevassa solmutyöskentelyssä, kuten laajan ja suppean yhdistävässä alue- ja maaseutupolitiikassa, toimijako-koonpanot vaihtelevat alituisen. Tästä seuraa, että uuden toimintakulttuurin sisäistäminen kaikissa alueen kehittämiseen osaa ottavissa organisaatioissa kestää pitkään. **Laajan ja suppean maaseutupolitiikan yhdistävä kehittämistoiminnan malli kamppailee siis sekä kolmannen että neljännen asteen ristiriidan kanssa.**

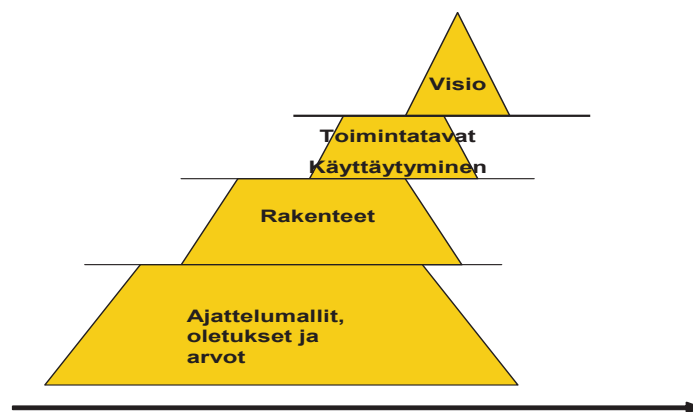
Lisäksi tulee huomioida, että alue- ja maaseutupolitiikan tavoitetila ja toteuttamisen tapa itsessään edustavat edistynyttä, uudenlaisen demokratiakäsityksen sisältävää ajattelua. Alueiden kehittämiseen osallistuvat todennäköisesti joutuvat muilla elämänalu-eillaan toimimaan perinteisen, hierarkkisemman kulttuurin mukaan. Myös tämä vai-keuttaa oivallusta ja oppimista.

² Osallistavan demokratiakäsityksen mukaan oppimisprosessin tulisi koskea kaikkia, joita käsittelyssä olevat asiat koskettavat. Tästä näkökulmasta olisi tärkeää, että myös passiivisemmat asukkaat ovat tietoisia tapahtuneista muutoksista ja uusista toimintatavoista.

Kuva 9. Ekspansiivinen oppimissykli ja ristiriitojen kehittyminen

Luvussa 2. esitettiin Leenamaija Otalan pyramidi tavoitetilan toteutumisen edellytyksistä (kuva 2). Ojala korostaa rakenteiden roolia minkä tahansa tavoitteellisen toiminnan tukemisessa. Rakenteet mahdollistavat tavoitetilan mukaisen käyttäytymisen. Ne myös kertovat paljon toimintaa ohjaavista arvoista ja ajattelumalleista. **Alue- ja maaseutupolitiikassa tapahtuneet muutokset ovat johtaneet siihen, että pyramidin eri osat ovat kehittyneet eri tahtiin. Ristiriidat kehitysvaiheiden välillä vaikeuttavat kokonaiskuvan hahmottamista ja uusien tarpeiden oivaltamista.** Esimerkiksi kuntien tulostavastuu on ristiriidassa kumppanuuksajattelun kanssa ja vaikeuttaa näin uuden toimintatavan sisäistämistä. Toisaalta rakenteet voivat kehittyä nopeammin kuin ajattelumallit ja arvostukset. Esimerkiksi maaseudun toimintaryhmien perustaminen ja ohjelmaperustainen kehittämistyö kuvaavat rakenteiden kehittymistä kohti tavoitetilaa. Hankkeeseen osallistujien lukuisat viittaukset turhiin vallankäyttötilanteisiin ja oman autonomian pönkitykseen yhteistyön kustannuksella kertovat siitä, että maaseutupolitiikan toimintarakenteet ovat muuttuneet nopeammin kuin toimijoiden ajattelumallit (kuva 10).

Kuva 10. Maaseutupolitiikan toteuttamisen osa-alueet ovat kehittyneet epätahtiin. Toiminta tällaisissa olosuhteissa on väistämättä vaikeaa.

4.2. Yhteisen perustan luominen: visio ja tahtotila

Yhteisen perustan luominen voidaan hyvin yhdistää oppimisprosessin käynnistymiseen, luottamuksellisten suhteiden syntyamiseen ja vuorovaikutuspolitiikan mahdollisuuksien kirkastamiseen. Näin pystytään tarttumaan kaikkiin tavoitetilan toteutumisen edellytyksiin samanaikaisesti. Esimerkiksi pohjanmaalaiset olivat luoneet maakunnallisen periaateohjelman *Suuren maaseudun maakunta* (Pohjanmaan liitto 2006). Ohjelma sisältää yhteisesti määritellyt maakunnalliset vahvuudet ja heikkoudet, alue- ja maaseutukehityksen tavoitteet sekä tavoitteiden saavuttamisen välineiden määrittelyn. Vuorovaikutuspolitiikan osalta tämä tarkoitti sen määrittelemistä, mitä maaseutu heillä voi tarkoittaa, mikä heidän alueellaan voidaan nähdä kaupunkina ja mitä näiden kahden alueen välinen vuorovaikutus voisi sisältää. He totesivat, että jaottelu maaseutuun ja kaupunkiin toimii heille huonosti kahdesta syystä. Ensinnäkin pohjanmaalla on kaupunkialueiden sisällä paljon maaseutumaisia alueita. Toiseksi he kokivat jaottelun vaikeuttavan omaa ajatteluaan. Niinpä he päätyivät käyttämään nimitystä ”paikallisyhteisöjen yhteistyö”. Poikkeamat suosituksista eivät itse asiassa ole poikkeuksia, silloin kun ne tehdään tietoisesti ja perustellusti. Tavoitteet ja toiminta pysyvät samoina. Periaateohjelmassa on avattu käsitteitä laajasti ja sinne on kirjattu vuorovaikutusnäkökulman sisältyminen paikallisyhteisöjen yhteistyöhön.

Onnistumiseen periaateohjelman laadinnassa ja laadinnan toteuttamisen tavassa vaikutti se, että liikkeellepanevat tahot, maakunnan liitto ja TE-keskus, olivat oivaltaneet uudet tarpeet. Heidän ajattelussaan ja arvostuksissaan oli jo tapahtunut muutos. Molemmissa maakunnissa liitto ja TE-keskus alkoivat käyttäytyä uudella tavalla ja näyttivät mallia muille aluekehitystoimijoille arvostamalla pieniä toimijoita tasavertaisesti ”perinteisten” toimijoiden kanssa ja ryhtymällä heidän kanssaan kunnolliseen, avoimeen dialogiin.

Dialogilla tarkoitetaan usein (virheellisesti) vuoropuhelua. Dialogi-termi tulee kreikankielisistä sanoista *dia* ja *logos*, läpi merkityksen³. Dialogia organisaatioiden kehittämisen yhteydessä paljon tutkinut MIT:n professori William N. Isaacs määrittelee dialogin yhdessä ajattelemiseksi. Hän korostaa dialogissa yhteisen näkemyksen tai perustan löytämistä, oppimista sekä vuorovaikutustilanteen alla piilevien muotojen esille tuomista ja kehittämistä (Isaacs 1999;2002). **Tehtävä on siis kaksiosainen: yhtäältä dialogi edesauttaa ryhmän syntymistä, luottamuksen ja idearikkaan yhteiskehittelyn vaatiman ilmapiirin kehittymistä; toisaalta se mahdollistaa rikastavan keskustelun, joka etenee strategisten papereiden työstämiseen sekä kehittämistoimenpiteisiin.**

Ohjeet dialogin (tai hyvän vuorovaikutuksen) syntymiselle saattavat yksinkertaisuudessaan tuntua itsestään selviltä. Yksinkertaiset asiat näyttävät kuitenkin usein olevan niitä vaikeimpia. Hyvä esimerkki tästä on se, miten vaikeaksi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus koetaan, kun ei osata määrittää kaupunkia ja maaseutua omalla alueella. Tai pikemminkin, kun ei ymmärretä, miten tärkeä asia on tehdä näistä yhdessä määritelmä työskentelyn pohjaksi. Asia on liian yksinkertainen, jotta sen huomaisi olevan äärimmäisen tärkeä.

Isaacs (1999) nimeää 4 dialogista taitoa: kuuntelemisen, kunnioittamisen, arvostelmasta pidättäytymisen ja oman ilmaisun.

³ Keskustelu, englanniksi *conversation*, puolestaan tulee sanoista *con verser*, kääntää, muuntaa, puhua vuorollaan. *Discussion* termin juuret ovat samat kuin termien *concussion* (aivotärähdys) ja *percussion* (lyömäsoittimet). Debatoida-verbi tulee sanoista, jotka tarkoittavat ”lyödä alas”.

Kuunteleminen

Dialogissa ei puolusteta omaa kantaa eikä kuunnella toisen puhetta vain jotta poimittaisiin sieltä ne argumentit, jotka kyetään kumoamaan. Lähtökohta on se, että jokaiselta voi oppia. Todella kuunnella toista tarkoittaa toisen puheen tulkitsemista mahdollisimman myönteisessä valossa, pienten epäjohdonmukaisuuksien huomiotta jättämistä ja keskittymistä siihen viestiin, jota toinen tarjoaa. Kuuntelemisen taito huipentuu yhdessä kuuntelemiseen. Silloin irrottaudutaan omasta näkökulmasta ja tarkastellaan kuultua ryhmän kannalta.

Kunnioittaminen

Tämä taito on äärimmäisen tärkeä, kun muutos koskee hallinto-/hallinnan rakenteita. Hierarkkisen toimintamallin vahvasti sisäistäneille uusien toimijoiden tasa-arvoisuus saattaa olla vaikeaa. Ellei muu, niin ainakin uuden toimintatavan tehokkuuden osoittaminen vanhaan verrattuna avaa tien oivallukselle. Ihmisten kohteleva äärimäisellä kunnioituksella tarkoittaa heissä olevan potentian näkemistä. Se tarkoittaa jokaisen kohtelevaa opettajana.

Arvostelmasta pidättäytyminen

Arvostelmasta pidättäytyminen oli jo yksi antiikin filosofien perustaito. Kuuluisa pyrrhoniisti Sextos Empeirikos uskoi, että mielenrauhan saavuttaakseen filosofin tulee ensin oppia välttämään lopullisia arvostelmia, eli hänen tulee uskoa yhtä suurena määrin mihin tahansa väitteeseen ja sen kieltävään väitteeseen. Arvostelmasta pidättäytyminen on meille usein hyvin vaikeaa. Näemme mielellämme toiset tietyn ryhmän edustajina, lyömme lukkoon mielipiteemme heistä ja asioista, jotta voimme edetä ”tehokkaaseen, purevaan kommunikaatioon”. Myös työelämä korostaa näitä piirteitä ja arvostaa nopeaa päätöksentekokykyä. Käsitysten ennen aikainen lukkoon lyöminen kuitenkin rakentaa muureja ihmisten välille sekä ehkäisee luovaa ajattelua ja mahdollisuuksien näkemistä.

Oma ilmaisu

Dialogissa tulisi aina puhua omasta kokemuksesta ja pidättäytyä tukeutumasta auktoriteetteihin. Tämä pakottaa meidät laittamaan peliin oman itsemme ja todellisen näkemysemme. Ihmisillä on kuitenkin aina erilaisia käsityksiä siitä, kuka kyseisessä asiassa on legitiimi auktoriteetti.

Skenaariotyöskentely

Skenaariotyöskentely on tehokas tapa luoda yhteinen visio ja saattaa strategiatyö vauhtiin. Skenaariotyöskentelyn muotoja on monia. Tässä kuvattu noudattaa Mika Mannermaan (1999) esitystä.

Skenaariotyöskentely aloitetaan käymällä läpi käytetyt käsitteet ja termit. Yhteisymmärrys käytetystä kielestä rakentaa luottamusta ja mahdollistaa kunnollisen kommunikaation. Seuraavassa vaiheessa luodaan yleisiä talous- ja yhteiskuntaskenaarioita. Ne saavat olla hyvinkin laaja-alaisia ja kattaa niin teknologian kehitystä, talouden näkymiä, EU:n kehkeytymistä tai yhteiskunnallisia arvoja. Kolmannessa vaiheessa yleiset skenaariot (eli ns. megatrendit) tarkennetaan omaan toimintaympäristöön esimerkiksi kysymällä: ”mitä ubiikki-teknologia voisi tarkoittaa meidän maakuntamme peruspalveluissa?”

Skenaarioiden jälkeen on viimeistään määriteltävä oma visio, eli tilanne, jossa halutaan olla tulevaisuudessa. Vision tulee olla tahdottava tila periaatteessa minkälaisen skenaarion tahansa toteutuessa. Tämän jälkeen luodaan pitkän aikavälin strategiset linjaukset, yksi kutakin skenaariota kohden. Seuraavassa vaiheessa arvioidaan linjausten toimivuus eri skenaarioissa, parannetaan linjauksia ja pyritään lopulta yhteen *strategiaskenaarioon*, jonka tulisi toimia kohtuullisesti lähes kaikkien mahdollisten skenaarioiden toteutuessa.

Oppimiskahvila

Oppimiskahvilassa jakaudutaan ryhmiin. Ryhmissä keskustellaan valitusta aiheesta, esimerkiksi ubiikkiteknologian mahdollisuuksista oman maakunnan peruspalveluissa. Ideoita kerätään fläppitaululle tai paperiselle pöytäliinalle tai muulle *yhteiselle* muistiinpanoalustalle. Kaikista esitetyistä ideoista valitaan 5 parhaalta tuntuvaa ideaa. Yksi ryhmänjäsenistä jää pöytään, muut jakautuvat muihin pöytiin. Tällöin missään ryhmässä ei "karkaa" tietoa. Uusissa ryhmissä jatketaan kehittelyä ja lopulta valitaan kolme parhaalta tuntunutta ideaa. Jos tuntuu tarpeelliselta, voidaan näitä kierroksia tehdä useampiakin. Lopuksi viimeiset ryhmät esittelevät ajatuksensa kaikille. Esitetyistä ideoista voidaan edelleen valita muutama jatkotyöstämistä varten, joka voidaan tehdä uusilla kahvilakierroksilla.

Oppimiskahvilassa tuotetaan dialogista tietoa, hyödynnetään koko ryhmän osaaminen ja ideointi. Ideoiden rajaaminen viiteen tai kolmeen johtaa ihmiset kiteyttämään ajatuksiaan. Ideoiden arvottaminen saattaa ihmiset myös käyttämään hiljaista tietoaan. Liikkuminen pöydästä toiseen pitää ajatukset liikkeessä ja luo epämuodollisen ilmapiirin, joka tukee rohkeaa ideointia. Oppimiskahvila on tehokas tapa tuottaa kiteytynyttä tietoa, josta pääsee nopeasti etenemään toimenpiteisiin. Se myös kehittää yhteistyöosaamista osoittamalla yhdessä tekemisen mahdollisuudet ja kaikkien osallistujien arvon.

4.3. Hyvien käytäntöjen levittäminen

Yksi tämän tutkimushankkeen tavoitteista oli kartoittaa sitä, miten hyviksi havaitut toimintamallit ovat otettavissa käyttöön valtakunnallisesti. Haastatellut olivat vahvasti sitä mieltä, että jokin toimintatapa saattaa toimia yhdellä alueella, mutta ei toisella. Siirtäminen edellyttää toimintaympäristön analyysia relevanteista näkökulmista ja hyvän käytännön soveltamista omalle alueelle analyysin perusteella.

"Niitä kokemuksia ja tietoa olis valtavaan tärkeä siirtää, mutta se, että siinä pitäis myöskin pystyä tekemään analyysiä siitä, että mikä tässä onnistumisessa oli se pointti, mikä vaikutti tähän ja mikä on näitten ympäristötekijöitten rooli tässä toteutuksessa ja asiassa."

(Toimintaryhmän edustaja)

Hyvien käytäntöjen jakamiseen sekä toimintaympäristön analysoimiseen ehdotamme, että joko YTR:n tai Maaseutuverkoston nettisivujen yhteyteen perustetaan wiki-muotoinen foorumi. Wiki on internet-sivusto, jonka sisällön käyttäjät luovat itse. Sisältö on myös muokkauksen alla jatkuvasti, eli wiki ei ole koskaan "valmis". Wikeistä tunnetuin lienee Wikipedia, joka on internetpohjainen tietosanakirja. Ensyklopedia on syntynyt käyttäjien toimesta; kaikilla ihmisillä on mahdollisuus kirjoittaa aiheesta kuin aiheesta. Wikit ovat jo lyöneet itsensä läpi yksityisellä sektorilla. Monet yritykset ovat hyödyntäneet wikejä mm.

strategioiden tekemisessä. Wiki-muotoinen sivusto poistaa myös yhden työvaiheen, kun käyttäjät laittavat ajatuksensa suoraan sivulle sen sijaan, että lähettäisivät sen perinteisen nettisivun ylläpitäjälle sivulle laitettavaksi.

Ajatuksena on luoda kaikille aluekehitystoimijoille ”yhteinen tila” vaihtaa kuulumisia, esittää kysymyksiä ja saada niihin vastauksia. Sivusto toimisi myös hankepankkina ja hyvien ja huonojen käytäntöjen tietokantana. Käytäntöjen esittäminen yhdistettäisiin toimintaympäristöanalyysiin siten, että hyvän tai huonon käytännön kuvaamisen jälkeen kirjattaisiin toimintaympäristöstä ja toimijoista sellaisia asioita, joiden koetaan vaikuttaneen toiminnon onnistumiseen/epäonnistumiseen. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutushankkeiden yhteydessä kuvattaisiin myös maaseudun ja kaupungin valittu määritelmä kyseisessä kontekstissa. Näin materiaalia kertyisi jatkuvasti toimijoiden hyödyksi. Aineistoa voitaisiin hyödyntää myös tutkimuksiin. Puolen vuoden tai kahden kuluttua (riippuen käytöstä) wikiin avaamisesta voitaisiin ryhtyä toimintaympäristöjen ja onnistuneiden vuorovaikutuskäytäntöjen tyypittelyyn. Ehdotamme, että myös tutkimuksen edistyessä laitettaisiin wikiin analyysiä ja johtopäätöksiä toimijoiden kommentoitavaksi. Tällainen ”editoiminen” ja yhdessä kirjoittaminen on jo yleistä⁴.

Kartoitimme wiki-idea haastattelukierroksella ja se sai hyvän vastaanoton. Sen lisäksi, että wiki palvelee tietokantana, tehostaa se myös oppimista sekä opitun käyttöön ottoa. Tämä johtuu siitä, että wiki korostaa yhteisön oppimista yksilön sijaan, ts. se tukee erinomaisesti yhteiskehittelyä. Osallistujien saama tieto on väistämättä dialogista, kumuloituvaa. Toimijat kommentoivat käytäntöjä ja toimintaympäristöanalyysia vertaamalla sitä omiin kokemuksiinsa. Tällöin yhtäältä tarkentuu analyysi ja toisaalta kaikelle wikissä olevalle tiedolle tulee luotua monia sovelluskohteita. Näiden sovelluskohteiden kommentoiminen edelleen tehostaa yhteistä oppimista.

Tavoitteiden kannalta wikin etuna on myös siihen liittyvä kulttuuri. Wiki on demokraattinen: kaikkien panos on yhtä arvokas ja kaikilla yhtäläinen oikeus tuottaa wikiin materiaalia. Tämä jo itsessään saattaa helpottaa muutosprosessia niiden osalta, joille uusia osallistava maaseutupolitiikan toimintamalli tuottaa vaikeuksia. Wikin kautta aluekehitystoimijat verkostoituvat valtakunnallisesti. ”Aluekehitysklusterin” sosiaalinen pääoma kasvaisi (tiedollisen pääoman lisäksi).

Wiki-kulttuurin avoimuus ja mutkattomuus myös kannustavat kirjoittamaan. Hankkeeseen osallistuneet kokivat parhaiden ideoiden nousevan usein ruohonjuuritasolta, olevan kokonaan toiselta toimialalta omaksuttuja ja yleensä olevan kovin yksinkertaisia pikkuasioita. Nämä kaikki tekijät kasvattavat kynnystä nähdä asian tärkeys. Wiki edustaa ja sielä tuleekin vaalia matalan kirjoittamiskynnyksen kulttuuria.

”Parhaat ideat saattaa tulla sieltä ruohonjuuritasolta. Ne saattaa tulla hyvin yksinkertaisista toimenpiteistä. Jos ajatellaan vaikkapa tätä yritysten yhteistyöhön liittyviä asioita. Siellä saattaa olla se, että koko hankkeen onnistuminen on kiinni siitä, millä tavalla on lähestytty tai millä tavalla on järjestetty fyysiset puitteet jossakin ensimmäisessä palaverissa. Että siellä voi on jotain vinkejä, joilla luodaan hyvä pohja. Mutta semmosia suuria viisauksia ehkä on vaikeampi kaivaa esiin.”

(TE-keskuksen edustaja)

⁴ Joistain kirjoista on jopa julkaistu kaksi osaa: toinen on kirjailijan tuotos wikissä ehdotettuine parannuksineen, toisessa on tekstin kommentointi.

Toimintaympäristön analyysissä ainakin seuraavilla muuttujilla on rooli:

1. Sijainti
 - Kasvukeskuksen lähellä vai ei
 - Maaseututyypit/tyypit
 - Naapurien tuomat mahdollisuudet
2. Perinteiset toimialat
3. Luonnon tarjoamat mahdollisuudet
 - Asumisympäristönä
 - Virkistytymiseen
 - Matkailuun
 - Elinkeinoihin
4. Väestöpohja
 - Väestömäärä ja -rakenne
 - Osaamisrakenne
 - Sosiaalinen pääoma ja muut kulttuuriset tekijät

Hankkeen aikana kertyneitä hyviä käytäntöjä

Tähän on kerätty sekä kyselystä että haastatteluista poimittuja hyviksi koettuja toimintatapoja. Niistä suurin osa koskee maaseutupolitiikkaa ja osallistavaa aluekehittämistä ylipäättään. Lopussa on muutama nimenomaan vuorovaikutuspolitiikan kannalta hyväksi todettu toimintatapa. Kertyneet hyvät käytännöt antavat samalla kuvaa siitä, miten monentasoisia vinkkejä toimijat esittävät.

Järjestäytymistä ja toimijarakennetta koskevia hyviä käytäntöjä

- Kohdassa 3.4. *Vastinparien puute* esitettiin esimerkki Pirkanmaan lentokentän ja Pirkanmaan matkailuyritysten yhteistyön vaikeudesta johtuen siitä, ettei lentokentällä ole käytännössä mahdollisuuksia neuvotella jokaisen pienen matkailuyrityksen kanssa. Matkailuyritysten järjestäytyminen muodostamaan vastinparin suurelle toimijalle mahdollistaisi yhteistyön kehittämisen aivan eri tasolla.
- Edelliseen liittyen ehdotettiin, että pienet yritykset järjestäytyisivät edustamansa klusterin pohjalta. Esimerkiksi kaikki Pirkanmaan design-yritykset voisivat verkostoitua ja sopia edustuksestaan. Tästä esimerkkinä toimii Pirkkanen, vuonna 2002 toimintansa aloittanut Pirkanmaan seutukuntien lastenkulttuurihanke. Pirkkanen on verkottanut lastenkulttuurin tekijät, pyrkii edistämään lastenkulttuuria maakunnassa ja samalla nostamaan Pirkanmaan imagoa tästä näkökulmasta. Pirkkanen ei siis ole vain yhteistyöneuvotteluja helpottava organisaatio, vaan sen tehtävänä on myös edistää ko. klusterin kehittymistä alueella.

Kuntaraha koskevia hyviä käytäntöjä

- Joillakin seutukunnilla, mm. Kokkolassa, on keskitetty kuntarahan jakaminen seudulliselle kehittämissyhtiölle. Tällainen "yhdenluukun periaate" sekä helpottaa kuntarahan hakijoita että vähentää tilanteita, jossa useamman kunnan alueelle suuntautuvat kehit-

tämishankkeet jäävät seisomaan yhden mukana olevan kunnan rahoituspäätöstä odotellessa.

- Vaihtoehtoisesti ehdotettiin, että kunnissa varattaisiin kehittämistyön kuntarahaosuus jo talousarviovalmisteluissa. Kunnanjohtajalle annettaisiin mandaatti päättää kuntarahoituksesta, ja hän raportoisi päätöksistään kunnanhallitukselle esimerkiksi kahdesti vuodessa. Tällä hetkellä kuntarahoituksesta päättää kunnanhallitus. Useat hankkeet eivät pääse aloittamaan toimintaansa sen vuoksi, että he odottavat, milloin kuntaraha-hakemus mahtuisi kunnanhallituksen kokouslistalle.

Aluehallintoa koskevia hyviä käytäntöjä

- Pohjanmaalaiset pitivät tekemäänsä maaseudun kehittämisen periaateohjelmaa erittäin hyvänä tapana määritellä yhteiset tavoitteet ja sitouttaa toimijat niihin. Periaateohjelman laatiminen loi yhteisen tahtotilan.
- Alueen kehittymisen ja suunnittelun kannalta hyväksi käytännöksi koettiin kaavoituksen tarkastelu maakuntatasolla kuntatason sijaan. Tätä kautta uskottiin voitavan kiertää kuntakohtainen oman talouden optimointi ja toteuttaa kaavoitusta enemmän ihmisten ja yritysten tarpeiden pohjalta.
- Hankkeeseen osallistuneet kokivat, että maaseudun kehittämistyötä heikentävät monet ajattelutapoihin ja arvostuksiin liittyvät seikat. Maatilojen pienimuotoisten elinkeinojen kehittämistä esimerkiksi koettiin häiritsevän ajattelutavan, jossa nämä nähdään ”puuhasteluna”, ei ”oikeana” yrittämisenä ja relevanttina työllistymismahdollisuutena. Tälaisiin ajattelutapoihin koettiin voitavan vaikuttaa käsittelemällä kaikki alueen kehittämistoimenpiteet strategisissa asiakirjoissa toimintalinjoittain (teemoittain) sen sijaan, että maaseudun kehittämistoimenpiteet erotetaan omaksi osiokseen.
- Osin edelliseen liittyen, maatilojen yritysneuvontaa kritisoitiin vain maatalousosaajien käyttämisestä. Koettiin, että maatalousyrietykset kaipaavat maatalouteen liittyvien neuvojen lisäksi liiketalousosaamiseen liittyviä neuvoja siinä missä muutkin yritykset.

Aluekehittämisen kannalta tehokkaaksi huomattuja käytäntöjä

- Alueen resurssien käyttöä optimoivaksi yhteistyömalliksi nähtiin kuntien rajojen tuntu- maan perustetut useamman kunnan yhteiset päiväkodit, koulut ja muut vastaavat julki- set palvelulaitokset. Tämä toimintatapa koettiin turhan vähän hyödynnetyksi. Yhteisiä kouluja on perustettu hyvin tuloksin myös erityistarpeita omaaville.
- Tuloksia nähdään syntyvän tehokkaimmin laajempiin hankekokonaisuuksiin lähte- misellä ja niiden huolellisella suunnittelulla. Näiden huomautettiin kuitenkin olevan paljon työläämpiä kuin pienempien hankkeiden ja pirstaleisemmän kehittämistyön. Esimerkiksi annettiin Pohjanmaalle rakennettu Nikkarikeskus⁵, jonka kokonaisuus koostui ”varmaan ainakin 15 toimenpiteestä, joista Leader oli varmaan 5–6:ssa muka-

⁵ Ajatus Nikkarikeskuksen takana oli luoda huonekalualalle valtakunnallinen tuotekehitys-, yritys- koulutus- ja promootiokeskus, joka tekisi tunnetuksi pohjalaista huonekaluvalmistusta, sekä auttaisi yrittäjiä tiedonhankinnassa ja markkinoinnissa. Ks. Lisää: nikkarikeskus.fi

na". Ansiokkaaksi nähtiin myös tekemisen tapa: hanketta ei ainoastaan autettu alkuun, vaan rahoitetut palat sijoittuivat myös myöhempään vaiheeseen.

- Suunnittelutyötä korostettiin muutenkin hanketoiminnan kehittämisessä. Yksittäisten hankkeiden rahoittamisen yhteydessä toivottiin entistä enemmän mietittävän hankkeiden yhdistämismahdollisuuksia ja kaikkien "kehittämistyökalujen" hyödyntämistä.

Yhteistyön kannalta hyväksi todettuja käytäntöjä

- Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutustoimintaa nähtiin ehkäisevän toimijoiden jakaminen vastakkaisiin osapuoliin: maaseututoimijoihin ja kaupunkitoimijoihin. Vastakkainasettelun sijaan pidettiin yhteistyön aloittamisen kannalta hedelmällisenä osapuolia yhdistävän ongelman tai yhteisen intressin korostamista.
- Keski-Pohjanmaalla korostettiin tiedon kulun sujuvuutta yhteistyön rakennuspalikkana. Tiedottamisen kannalta elintärkeäksi nähtiin se, että toimijat kykenevät luottamaan esimerkiksi maaseutuajaoston sähköpostilistoilla liikkuvaan tietoon. Säännöksi he siten määrittivät, ettei postilistoille saa laittaa epävarmoja tietoja eikä huhupuheita.

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen kannalta toimiviksi havaittuja toimintamalleja

- Erilaiset maaseutuasumisen markkinointihankkeet. Maakunnissa on tuotettu tietopaketteja maallemuuttoa tukemaan. Paketit sisältävät tietokannan vapaista kiinteistöistä ja tonteista, apua rakentamaan ryhtyvälle sekä "kotouttamispaketteja" uudelle alueelle.
- Maatilamatkailuyritykset ovat järjestäneet "kurkistus maalle" -viikonloppumatkoja sekä ottaneet kaupunkien koululaisia työelämään tutustumis-jaksoille töihin maataloil- le.
- Erilaiset tapahtumat ja tempaukset maaseudulla esimerkiksi liikuntaan liittyen, joiden yhteyteen järjestetään markkinat.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Tutkimuksessa selvitettiin, millaiset hallinnolliset käytännöt estävät maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuksen toteutumista, ja millaisia vuorovaikutusta tukevia käytäntöjä on otettu käyttöön eri puolella Suomea. Tässä luvussa esitetään tutkimuksen johtopäätökset sekä esitetään suosituksia, miten hyviksi havaittuja ratkaisumalleja voidaan siirtää ja ottaa käyttöön valtakunnallisesti.

Johtopäätös 1. Varsinaisia rakenteellisia esteitä maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikan toteutumiselle ei havaittu. Vuorovaikutuspolitiikkaa ehkäisevät tekijät tuntuvat kietoutuvan suurempaan haastevyyhteen. Perinteisen hallintotavan ja verkostomaisen kehittämisen ristiriita aiheuttaa päänvaivaa käytännön kehittämistyössä. Toimijat (mm. kyläyhdistykset, harrasteseurat, toimintaryhmät, kehittämissyhdystykset, kunnat, maakuntienliitot ja muut valtion viranomaiset sekä keskushallinto) eivät osin ole oivaltaneet elävänsä muuttuneessa tilanteessa. Tämä koskee erityisesti toimijoita, joille maaseutupolitiikan kehittämisen kokonaiskuva ei välttämättä ole auennut. Tästä näkökulmasta maaseudun ja kaupungin vuorovaikutusta ehkäisevät tekijät ovat samoja, jotka hankaloittavat kaikkea (osallistavaa) aluekehitystoimintaa tällä hetkellä.

Suositus 1. Alue- ja maaseutupolitiikan kehittyminen sekä suppean ja laajan politiikan yhdistäminen käytännön työssä *tiedostetaan* pitkän aikavälin prosessiksi, jonka aikana toimijat yhdessä paikantavat ongelmakohtia ja korjaavat näitä, luovat uusia toimintarakenteita ja ottavat itselleen uusia rooleja luopuen vanhoista. Prosessia jäsentämään sopii raportissa esitetty oppimissykli, jonka kolmannen ja neljännen ristiriitavaiheen kanssa maaseutupolitiikka kamppailee. Alueiden oppimisprosessit sisältävät maaseutupolitiikan kokonaiskuvan ja nykytilanteen hahmottamisen sekä uudentyypisen toimintatavan sisäistämisen ja luomisen. Toimijat yhdessä (mm. kyläyhdistykset, harrasteryhmät, kehittämissyhtiöt, toimintaryhmät, kunnat, maakuntien liitot ja muut valtion viranomaiset sekä keskushallinto) paikantavat ongelmakohtia ja korjaavat näitä, luovat uusia toimintarakenteita ja ottavat itselleen uusia rooleja luopuen vanhoista. **Tavoiteltu kehittämiskumppanuuksia korostava toimintatapa edellyttää uudenlaisen demokraattisemman keskustelu- ja toimintakulttuurin synnyttämistä ja huomion kiinnittämistä toimijoiden vuorovaikutustaitoihin.**

Johtopäätös 2. Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutuspolitiikka on käsitteenä yhä epämääräinen aluekehitystoimijoille. Kuitenkin sen alle sijoitettavia hankkeita tehdään jatkuvasti ja silloin kun vuorovaikutus paikannetaan, sen lisäarvo tunnustetaan. Hyviä vuorovaikutuspoliittisia käytäntöjä toivottiin levitettävän sekä ideoiden jakamiseksi että vuorovaikutuksen tunnistamaan oppimiseksi ylipäätään. Mutkattomimmin vuorovaikutuspolitiikkaan tunnuttiin suhtauduttavan silloin, kun ”maaseutu” ja ”kaupunki” oli ymmärretty käsitteinä eikä tiukkoina maantieteellisinä rajauksina. Tällöin pystytään parhaiten huomioimaan oman alueen erityispiirteet ja myös optimoimaan vuorovaikutuspolitiikan mahdollisuudet.

Suositus 2. Hyviä vuorovaikutuspoliittisia käytäntöjä levittämään perustetaan wiki-muotoinen aluekehitystoimijoiden yhteinen nettisivusto, joka toimii aluekehittäjien yhteisenä ”työskentelytilana”, oppimisalustana, tiedon levittämisen paikkana sekä kehitystoimijoiden sosiaalisen pääoman kasvattajana. Kunkin alueen kehitystoimijat, tai esimerkiksi alueen maaseutujaosto, määrittelevät yhdessä (esimerkiksi oppimiskahvilan avulla) oman

alueensa vuorovaikutuspoliittisia mahdollisuuksia. Vuorovaikutushankkeiden ”korit” auttavat jäsentämään hanketyyppejä ja -mahdollisuuksia. Myös maakunnallisella periaateohjelmalla voi kirkastaa oman alueen mahdollisuuksia vuorovaikutuspolitiikkaan liittyen.

Johtopäätös 3. Alueiden kehitystyö vaatii laajempaa osallisuus pohjaa ja toimijoilta ”uudenlaisen demokratiakäsityksen” sisäistämistä. Se vaatii yhteistyöosaamisen ja kumppanuusajattelun oppimista. Omien ajattelutapojen jatkuva kyseenalaistaminen ja tarkistaminen, uusiin yhteistyökumppaneihin ja heidän toimintakulttuureihinsa tutustuminen sekä uusien toimintatapojen yhdessä kehittäminen ”omien perinteisten töiden ohella” ei ole helppoa. Valmius uuteen voi syntyä eri tavoin. Toiset alueet Suomessa ovat oivaltaneet tilanteen sekä keinot sen ratkaisemiseksi itse. Toiset ovat lähteneet kehittämään yhteistyötä enemmän tai vähemmän pakon alla. Tällöin voidaan puhua yksikehäisestä oppimisesta: tilanteen pinnallisesta korjaamisesta ilman kokonaiskuvan syntymistä ja ratkaisun omaehtoista mallintamista. Toimijat eivät tällöin ole sisäistäneet yhteistyön tarkoitusta ja arvoa eivätkä näin ollen ole sitoutuneita siihen.

Suositus 3. Alueiden *omia* oppimisprosesseja tuetaan mahdollisimman paljon. Tämä prosessi sisältää ongelmien paikantamista ja niiden yhdessä ratkomista, alueiden kehittämiskäytäntöjen hiomista vastaamaan paremmin uusia (osallistamis)tarpeita sekä uuden demokraattisemman toimintakulttuurin synnyttämistä. Alueiden oppimisprosessit käynnistyvät kokonaiskuvan hahmottamisen kautta. Alueelliset kehitystoimijat kirkastavat yhteisen tahtotilan ja visio, määrittelevät käyttämänsä käsitteet ja luovat perustan toimijoiden väliselle vuorovaikutukselle esimerkiksi tässä raportissa kuvattujen menetelmien (oppimiskahvila, skenaariotyöskentely, dialogi) avulla. Yhteinen ajattelu ja ongelmakohtien kirkastaminen tulee nähdä äärimmäisen tärkeinä, vaikka ne kiireisessä työn arjessa saattavatkin tuntua turhauttavilta.

Johtopäätös 4. Hyvien käytäntöjen siirtäminen valtakunnan osasta toiseen onnistuu mukauttamalla käytäntö alueen ominaispiirteisiin. Tätä varten hyvästä käytännöstä tulee analysoida, mitkä tekijät toimintaympäristössä johtivat käytännön onnistumiseen. Käyttöön ottavalla alueella puolestaan vaaditaan näiden tekijöiden analyysiä omassa toimintaympäristössä ja käytännön sovittamista omiin erityispiirteisiin. Nämä mahdollistuvat noudattamalla edellä mainittuja tiedostamiseen, välineisiin ja toimintatapoihin liittyviä suosituksia.

LÄHTEET

Elinvoimainen maaseutu – ministeriöiden vastuut ja seudullinen kehittäminen. Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007–2010. Luonnos 2 / 2.10.2006. www.maaseutupolitiikka.fi/Aluetilaisuudet%202006/erityisohjelma_LUONNOS.pdf (25.05.07)

Elinvoimainen maaseutu – ministeriöiden vastuut ja alueellinen kehittäminen. Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007–2010. Sisäasiainministeriön julkaisuja 19/2007. www.maaseutupolitiikka.fi/maaseutupoliittinen_erityisohjelma.pdf (25.05.07)

Engeström, Yrjö (2004) Ekspansiivinen oppiminen ja yhteiskehittely työssä. Vastapaino: Tampere.

Hung, Y.C., A.R.Dennis & L.Robert (2004). Trust in Virtual Teams: Towards an Integrated Model of Trust Formation. Proceedings of the 37th Hawaii International conference on System Sciences. May 28, 2003.

Isaacs, William N. (1999) Dialogue and the Art of Thinking Together. Random House Inc: New York.

Isaacs, William N. (2002) *Creating a Shared Field of Meaning: an Action Theory of Dialogue*. Luku 9. teoksessa *The Transformative Power of Dialogue*. Toim. Roberts, Nancy C. Elsevier Science Ltd.: Amsterdam

Kainuun maakuntaohjelma 2006–2010. Kainuun maakunta – kuntayhtymä: Kajaani. http://www.kainuu.fi/UserFiles/File/Kainuu/Maakunnan_suunnittelu/Kainuun_maakuntaohjelma_2006_-_2010.pdf

Katajamäki, Hannu, Hunnako, Pekka, Kahila, Petri, Palm, Jarmo, Valtakari, Mikko (2001) Vaikea maaseutupolitiikka. Havainnot maaseutupolitiikan käytännöistä. Vaasan yliopisto, Levon-instituutin julkaisu no. 90: Vaasa.

Kumpulainen, Satu & Hirvonen, Jukka (2005). Avauksia kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen : käytännön vuorovaikutuksesta aluekeskusohjelman ja maaseudun paikallisten toimintaryhmien yhteistoimintaan. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä, Sisäasiainministeriö: Helsinki.

Laiho, Ulla-Maija (2006) Aluekeskusohjelma, Toimintaa ja tuloksia 2001–2006. Sisäasiainministeriö. www.intermin.fi/julkaisut (27.02.2007)

Luoma-aho, Vilma (2003). Faith-holders as Social Capital of Finnish Public Organisations. Jyväskylä Studies in Humanities. University of Jyväskylä.

Mannermaa, Mika (toim.) (1999) Toolbox: työelämän ennakkoinnin työkalupakki. Työministeriö: Helsinki.

Otala, Leenamajja (2001) Keski-Suomi – Tiedolla ja työllä itsensä elättävä maakunta. Keski-Suomen liitto.

Otala, Leenamajja (2002) Oppimisen etu – kilpailukykyä muutoksessa. (2004) WSOY: Vantaa.

Ritsilä, Jari, Haukka, Jukka, Storhammar, Esa, Laakso, Seppo, Kostiainen, Eeva, Kuisma, Hanna (2006) Aluekeskusohjelman tulokset ja vaikutukset – arviointi 2001–2006. Sisäasiainministeriön julkaisu 48/2006. www.intermin.fi/julkaisut (27.02.2007)

Suuren maaseudun maakunta. Pohjanmaan laajan maaseutupolitiikan periaateohjelma (2006) Pohjanmaanliitto: Vaasa.

Torbert, William R. (2004) Action Inquiry: The Secret of Timely and Transforming Leadership. Berrett Koehler Publishers Inc.: San Francisco.

Uusiutuva Kainuu, Kainuun maakuntasuunnitelma 2025. http://www.kainuu.fi/index.php?mid=2_323_325&la=fi (29.05.2007)

YTR hankeseminaari 21.–22.5. 2007 Vapriikki, Tampere

Wallin, Sirkku & Roininen, Janne (2005). Maakuntasuunnitelmien analyysi. Suomen ympäristö nro 92, Ympäristöministeriön julkaisuja, Helsinki.

Viestintätieteiden yliopistoverkosto (2005). Tieto ja viestintä organisaatiossa -verkkomateriaali. http://www.jyu.fi/viesti/verkkotuotanto/tvo/org_toimymp/oppiminen.htm vierrailtu (29.5.2007)

LIITE 1. KYSELYLOMAKE

Taustatietosi

TE-keskuksesi/Maakuntien liittosi (alleviivaa kumpi): _____

osastosi/yksikkösi: _____

Kysymykset

1) Minkä tahojen kanssa teet yhteistyötä omaan toimialaasi ja -alueeseesi liittyvissä kysymyksissä? (Merkitse listaan)

2) Mitkä tahot olisivat mielestäsi omiaan edistämään kaupunki- ja maaseututoimijoiden (tai kaupunkien ja maaseutualueiden kehittämisestä kiinnostuneiden toimijoiden) välistä vuorovaikutusta. Käytä listaa tarvittaessa apunasi ja perustele vastauksesi.

3a) Edistetäänkö omalla toimialallasi ja -alueellasi mielestäsi kaupungin ja maaseudun vuorovaikutusta? (Esimerkiksi julkilausutusti kehittämissuunnitelmissa tai käynnistetyissä hankkeissa)

3b) Kuvaile joku toimialallasi tai -alueellasi käytössä oleva (tai ollut) yhteistyökuvio, jota voisit luonnehtia toimivaksi maaseudun ja kaupungin vuorovaikutukseksi.

Kiitos vastauksistasi!

LIITE 2. HAASTATTELUT

1. Matti Jaskari, toimintaryhmä YHYRESin toiminnanjohtaja. 11.04.2007
2. Sirkku Wacklin, Pohjanmaan TE-keskuksen maaseutuosaston johtaja. 12.04.2007
3. Timo Hanhilahti, Pirkanmaan TE-keskuksen maaseutuosaston kehittämisspäällikkö. 16.04.2007. Mikko Mäntykangas, Lentolakart-ratayhdistyksen puheenjohtaja. 20.04.2007
5. Heikki Konsala, toimintaryhmä Kantrin toiminnanjohtaja. 23.04. 2007
6. Jukka Alasentie, Pirkanmaan liiton aluekehitysjohtaja. 27.04. 2007
7. Varpu Rajaniemi, Pohjanmaan liiton aluekehitysjohtaja. 27.04.2007
8. Anne Pesola, Keski-Pohjanmaan liiton ohjelmapäällikkö. 04.05.2007
9. Reijo Riekkola, Kangasalan kunnan apulaiskunnanjohtaja. 11.05. 2007
10. Marja-Riitta West, Pohjanmaan liiton suunnittelupäällikkö. 11.05.2007
11. Juhani Kärkkäinen, Kainuun Maakuntayhtymän suunnittelu- ja kehittämissyksikön kehittämissjohtaja. 16.05.2007

VUODESTA 2000 LUKIEN ILMESTYNEITÄ JULKAISUJA

Lisätietoja maaseutupolitiikan julkaisuista www.maaseutupolitiikka.fi

2007

Jokamiehen oikeuksien tulkintoja ja haasteita luontoliikunnan ja -matkailun kannalta. Samuli Lehtonen, Timo Heikkinen ja Jukka Hirvonen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2007, helmikuu 2007.

Asuinmaaseutu 2007–2010, Maaseutuasumisen kehittämisohjelma. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2007, helmikuu 2007.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2006. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2007, huhtikuu 2007.

Maaseutumatkailun puoli vuosisataa – artikkeleita kehittämisen eri näkökulmista. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2007, huhtikuu 2007.

Maaseutupolitiikkaa naisten äänellä. Naisteemaryhmän tarina 1990–2007. Petra Stenfors. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/2007, toukokuu 2007.

Verkostoluottotoiminta yrittäjäosaamisen kehittäjänä. Grameen Bank – Tie Ihmisten Talouteen. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 6/2007, elokuu 2007

A Viable Countryside – Ministries' Responsibilities and Regional Development. Special Rural Policy Programme 2007–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 7/2007, syyskuu 2007

Vuosina 2003 ja 2004 päättyneiden YTR-hankkeiden arviointi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2007, joulukuu 2007.

2006

Seurakunnat yhteistyökumppaneina maaseudun kehittämisessä. Heikki Pesonen ja Kari Mikko Vesala. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2006, helmikuu 2006.

Maailmalta maalle – Tutkimus maaseutumatkailuyritysten vientimenestyksestä ja viennin esteistä. Saira Saraniemi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/2006, huhtikuu 2006.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2005. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2006, kesäkuu 2006.

Vuosina 2001–2002 päättyneiden YTR-hankkeiden arviointi. Arttu Vainio – Lasse Löytty – Miia Mäntylä. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2006, syyskuu 2006.

Tuliko yrteistä elinkeino? Suomen yrttialan kehitys vuosina 1984–2004. Bertalan Galambosi. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/2006, lokakuu 2006.

Elintarvikealan pienyrittäjyyden imagon parantaminen ja menekinedistäminen. Valtakunnallinen strategia vuosille 2007–2013. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 6/2006, lokakuu 2006.

Rural Finland 2015. The future operating environment of rural development work. Publications of the rural policy committee 7/2006, marraskuu 2006.

Kulttuuri maaseudun toimintaryhmien kehittämisohjelmissa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 8/2006, tammikuu 2007.

2005

Avauksia kaupungin ja maaseudun vuorovaikutukseen – käytännön vuorovaikutuksesta aluekeskusohjelman ja maaseudun paikallisten toimintaryhmien yhteistoimintaan. Satu Kumpulainen ja Jukka Hirvonen, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu. Julkaisu 1/2005, helmikuu 2005.

Kulttuuriohjelma. Toimenpiteitä maaseudun kulttuurin toimintaedellytysten edistämiseksi vuosille 2005–2008. Kulttuuriteemaryhmä. Julkaisu 2/2005, maaliskuu 2005.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän toimintakertomus 2004. Julkaisu 3/2005, huhtikuu 2005.

Näkökulmia hyvinvointipalvelujen tuottamiseen – yhteistyö palvelujen turvaajana. Matti Heikkilä & Virpi Lemponen (toim.) Hyvinvointipalvelujen teemaryhmä. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 4/2005, toukokuu 2005.

Maaseutuparlamentti 2005. Kooste puheenvuoroista ja kannanotoista. Julkaisu 5/2005, kesäkuu 2005.

Maaseutupolitiikan taito kohenee – hitaasti, mutta varmasti. Analyysi Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuumme 2005–2008 kokonaisuohjelman lausunnoista. Johanna Heikkilä, Ilkka Korhonen, Risto Matti Niemi, Pirja Peltomäki, Tuomas Perheentupa, Marja Taskinen, Eero Uusitalo. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 6/2005, syyskuu 2005.

2004

Taksipalvelutyöryhmän raportti. Maaseudun taksipalvelutyöryhmä. Julkaisu 1/2004, helmikuu 2004.

Yhdessä vahvat – Naisyrittäjyyttä Suomessa, Italiassa ja Virossa. Annamari Asikainen ja Minna Komulainen (toim.) Julkaisu 2/2004, helmikuu 2004.

Hyvinvointipalvelujen hyvät käytännöt maaseudulla. Hyvinvointipalvelujen teemaryhmä, Virpi Lemponen (toim.) Julkaisu 3/2004, toukokuu 2004.

Tutkimuksia naisista suomalaisella maaseudulla. Bibliografia. Tiina Hanhela ja Naisteemaryhmä. Julkaisu 4/2004, maaliskuu 2004.

Kuntien houkuttimet. Syrjäisen maaseudun alueellinen työryhmä. Julkaisu 5/2004, huhtikuu 2004.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2003. Julkaisu 6/2004, toukokuu 2004

Maankäytön suunnittelu maaseutukylissä – kyläläiset ja asiantuntijat yhteistyössä. Sari Niemi. Julkaisu 7/2004, elokuu 2004

Suomen maaseutupolitiikan arviointia ja vertailua. Risto Matti Niemi ja Markku Visti. Julkaisu 8/2004, elokuu 2004

Nuoruus maaseudulla – säilyvä vai katoava luonnonvara? Nuorisoteemaryhmä, Tuomas Perheentupa (toim.). Julkaisu 9/2004, syyskuu 2004

ELINVOIMAINEN MAASEUTU – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008. Julkaisu 10/2004, joulukuu 2004

ELINVOIMAINEN MAASEUTU – yhteinen vastuumme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2008. Tiivistelmä Julkaisu 11/2004, joulukuu 2004

EN LIVSKRAFTIG LANDSBYGD – vårt gemensamma ansvar. DET LANDSBYGDSPOLITISKA HELHETSPROGRAMMET 2005–2008. Sammandrag. Julkaisu 12/2004, joulukuu 2004

VIALBLE COUNTRYSIDE – our joint responsibility. RURAL POLICY PROGRAMME 2005–2008. Summary. Julkaisu 13/2004, joulukuu 2004

LA VITALITÉ DU MONDE RURAL – une responsabilité commune. PROGRAMME GÉNÉRAL DE POLITIQUE RURALE 2005–2008. Sommaire. Julkaisu 14/2004, joulukuu 2004

EIN LEBENDIGER LÄNDLICHER RAUM – unsere gemeinsame Verantwortung. POLITISCHES GESAMTPROGRAMM FÜR DEN LÄNDLICHEN RAUM 2005–2008. Zusammenfassung. Julkaisu 15/2004 pdf, joulukuu 2004

ЖИЗНЕСПОСОБНОСТЬ СЕЛЬСКИХ РЕГИОНОВ – наша общая задача. КОМПЛЕКСНАЯ ПРОГРАММА СЕЛЬСКОЙ ПОЛИТИКИ 2005–2008 гг. Краткая версия. Julkaisu 16/2004 pdf, joulukuu 2004

Maaseudun naisten toimintaohjelma 2005–2008. Maaseutu kehittyy naisten työllä. Maaseudun-naisteemaryhmä, Annamari Asikainen (toim.). Julkaisu 17/2004, joulukuu 2004

Syrjäseudut käännekohdassa? -seminaarijulkaisu. Syrjäisen maaseudun teemaryhmä, Keimo Sillanpää (toim.) Julkaisu 18/2004, joulukuu 2004

2003

Hyvinvointipalvelujen tulevaisuus maaseudulla. Hyvinvointipalvelujen teemaryhmän raportti. Julkaisu 1/2003, maaliskuu 2003.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2002.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Julkaisu 2/2003, maaliskuu 2003.

Esiyrittäjyys. Aloite uudesta aktiivisen työvoimapolitiikan menetelmästä. Syrjäisen maaseudun teemaryhmä. Julkaisu 3/2003, toukokuu 2003.

Tehokkaat toimitilat kulttuuriin ja taiteeseen liittyvälle liiketoiminnalle maaseudulla. Kulttuuriteemaryhmän raportti. Julkaisu 4/2003, toukokuu 2003.

Lyhyt liiketoimintaopas maaseudun kulttuurialan yrittäjille. Kulttuuriteemaryhmän raportti. Julkaisu 5/2003, toukokuu 2003.

Luonnontuotealan tutkimusohjelma 2003–2008. Pirkko Mäkelä. Julkaisu 6/2003, syyskuu 2003.

Maaseudun uudet työt. Suomalainen maaseutusopimus keskusteluun. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Julkaisu 7/2003, lokakuu 2003.

Luonnontuotteisiin liittyvän opetuksen nykytila ja kehittäminen. Simo Moisio. Julkaisu 8/2003, joulukuu 2003.

Suomalainen maaseutututkimus 1980 – 2000. Pirjo Siiskonen. Julkaisu 9/2003, joulukuu 2003.

Maaseutupolitiikan ja maakuntaohjelmatyön yhteensovittaminen. Maakuntaohjelmien maaseutupoliittinen analyysi ja neuvottelukierroksen anti 2003. Eero Uusitalo, Risto Matti Niemi, Marjatta Koskinen, Tarja Arajärvi, Laura Perheentupa. Julkaisu 10/2003, helmikuu 2004.

2002

Syrjäisen maaseudun yritystoiminta. Kapeikot ja kehittämistoimenpiteet. Julkaisu 1/2002, maaliskuu 2002.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän vuosikertomus 2001. Julkaisu 2/2002, kesäkuu 2002.

Politikointia vai uusi toimintatapa? YTR maaseutupolitiikan koordinoijana sektorihallinnossa. Leena Ingberg. Julkaisu 3/2002, elokuu 2002.

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus politiikaksi. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmä. Julkaisu 4/2002, elokuu 2002.

ESDP ja kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus – suomalainen näkökulma. Kaisa Schmidt-Thomé. Julkaisu 5/2002, elokuu 2002.

Maaseutupolitiikan verkostoituminen. Risto Matti Niemi. Julkaisu 6/2002, lokakuu 2002.

2001

Hoivayrittäjyys ja maaseutu. Hoiva-alan teemaryhmän raportti. Julkaisu 1/2001, tammikuu 2001.

Valtakunnalliset maaseudun kehittämis- ja tutkimushankkeet 1999. Yhteenvetoja arviointiraportti. Hannu Puustinen. Julkaisu 2/2001, tammikuu 2001.

Martat ja Mariat – Pienviljelijäperheiden naiset. Maarit Sireni. Julkaisu 3/2001, heinäkuu 2001.

Vuoropuhelua maaseutupolitiikasta. Yhteenveto IHMISTEN MAASEUTU -tahdon maaseutupolitiikka -kokonaisuohjelmaan annetuista vastauksista. Eero Uusitalo, Marjatta Koskinen, Risto Matti Niemi. Julkaisu 4/2001, lokakuu 2001.

Luonnontuotteiden talteenoton ja käytön edistämishjelma. Luonnontuotealan teemaryhmä. Julkaisu 5/2001, marraskuu 2001.

Ravintonakäytettävät luonnontuotteet. Kirsti Pääkkönen. Erikoiskeruuotteet. Helena Ahonen-Raassina. Luonnontuotealan teemaryhmä. Julkaisu 6/2001, marraskuu 2001.

Etätyön laajentaminen kunnissa 2000–2001, loppuraportti. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, Tapio Penttilä. Julkaisu 7/2001, tammikuu 2002.

Valtakunnalliset maaseudun kehittämis- ja tutkimushankkeet 2000. Yhteenveto- ja arviointiraportti. Hannu Puustinen. Julkaisu 8/2001, helmikuu 2002.

Maaseudun yritysneuvonta – yhteistyötä osaamisen pohjalta. Maaseutuneuvonnan työryhmä. Julkaisu 9/2001, tammikuu 2002.

1999–2000

Yhteenveto- ja arviointiraportti. Valtakunnalliset maaseudun kehittämis- ja tutkimushankkeet 1998. Kirsi Viljanen. Julkaisu 10/1999, marraskuu 1999.

Mökkiläisten etätyökampanja, loppuraportti. Distansarbetskampanjen för stugägarna, slutraport. Julkaisu 1/2000, maaliskuu 2000.

Luottamusta rakentamassa. Yrittäjäohjelman kokemuksia verkostoluottotoiminnasta. Sirpa Polo, Annamari Asikainen. Julkaisu 2/2000, huhtikuu 2000.

Luonnontuotealan nykytilan kuvaus ja kehittämisohjelma vuosille 2000–2006. Luonnontuotealan teemaryhmä. Julkaisu 3/2000, maaliskuu 2000.

Maaseudun syken nuoren mieleen. Nuorisoteemaryhmän ohjelma. Julkaisu 4/2000 joulukuu 2001. Uusittu painos

Maaseutu politiikassa ja hallinnossa. Marjatta Koskinen, Pauliina Porkka, Eero Uusitalo. Julkaisu 5/2000, tammikuu 2001.

Lähiruoan mahdollisuudet. Lähiruokatyöryhmän loppuraportti. Julkaisu 6/2000, marraskuu 2000.

Vakituisen asumisen kehittäminen ranta-alueilla. Suunnittelukeskus Oy ja Saaristoasiain neuvottelukunta. Julkaisu 7/2000, tammikuu 2001.

Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Kolmas maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Julkaisu 8/2000, marraskuu 2000.

Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka, TIIVISTELMÄ. Kolmas maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Julkaisu 9/2000, marraskuu 2000.

En landsbygd för människor – viljans landsbygdspolitik, SAMMANDRAG. Landsbygdspolitiskt helhetsprogram för perioden 2001–2004. Landsbygdspolitikens samarbetsgrupp. Publikation 10/2000, november, 2000.

Countryside for the People – rural policy based on will, SUMMARY. The Rural Policy Programme for 2001–2004. Rural Policy Committee. Publication 11/2000, November 2000.

Lisäksi

Monessa mukana. Näkymiä naisten työhön ja elämään maaseudulla. Riitta Högbacka ja Terhi Trast (toim). Elokuu 2000.

Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän raportti. Syksy 2000.

Urban-Rural Interaction. Report of the Working Group on Urban-Rural Interaction, Finnish Report in Autumn 2000. English Translation in Summer 2001.

Ikääntyvä ja keskittyvä Suomi. Kaupunkien, maaseudun ja vuorovaikutusalueiden väestökehitys 1975–2030. Satu Nivalainen ja Mika Haapanen. Heinäkuu 2002.

Edellytykset käytännöksi. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän kolmas raportti. Eero Uusitalo, Janne Antikainen ja Kaisa Schmidt-Thomé. Syyskuu 2004

Elinvoimainen maaseutu – ministeriöiden vastuut ja alueellinen kehittäminen. Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007–2010. Sisäasiainministeriön julkaisuja 19/2007.

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän arviointi. Loppuraportti. Työryhmämuistio MMM2004:13. Konsulttitoimisto Terra Oy.

Elinvoimainen maaseutu – yhteinen vastuamme. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2005–2006. Alueiden kehittämislain (602/2002) ja VN:n alueiden kehittämisasetuksen (1224/2002) mukainen erityisohjelma. MMM:n julkaisuja 15/2004.

En livskraftig landsbygd – vårt gemensamma ansvar. Det landsbygdspolitiska helhetsprogrammet 2005–2006. Ett specialprogram i enlighet med regionutvecklingslagen (602/2002) och statsrådets förordning om regionutveckling (1224/2002)

Nyrkkitappelusta yhteiseen tulevaisuuteen. Analyysi kolmesta kuntayhteisön toteutuksesta. Virpi Lemponen (2005). Acta nro 178. Suomen Kuntaliitto.

Suomen maaseutu 2015 – Maaseudun kehittämistyön toimintaympäristön tulevaisuus. Kimmo Kivinen, Jari Puhakka ja Arto Kaunonen, helmikuu 2006.

